MEĐUODNOS TURIZMA I PROSTORA

Milat, Ana

Master's thesis / Diplomski rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of economics Split / Sveučilište u Splitu, Ekonomski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:124:662037

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-03-28**

Repository / Repozitorij:

REFST - Repository of Economics faculty in Split

zir.nsk.hr

UNIVERSITY OF SPLIT

dabar

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

SVEUČILIŠTE U SPLITU

EKONOMSKI FAKULTET

DIPLOMSKI RAD

MEĐUODNOS TURIZMA I PROSTORA

Mentor: **Student:**

Prof.dr.sc. Lidija Petrić **Ana Milat, 2152401**

Split, srpanj, 2018.

1. SADRŽAJ:

1. UVOD 1
1.1. Definicija problema 2
1.2. Istraživačka pitanja 9
1.3. Cilj rada 9
1.4. Metode rada 10
1.5. Doprinos istraživanja 11
1.6. Struktura rada 12
2. TURIZAM I PROSTOR – TEORIJSKI KONCEPTI I MEĐUOVISNOST 14
2.1. Turizam – pojavnost i dimenzije razvoja 14
2.2. Resursna osnova razvoja turizma 16
2.3. Prostor kao razvojni resurs i okvir razvoja turizma 18
2.3.1. Pojam, značenje i specifičnosti prostora 18
2.3.2. Međuovisnost prostora i turizma u razvojnim procesima 19
3. PROSTORNO PLANIRANJE U FUNKCIJI RAZVOJA TURIZMA U PROSTORU 22
3.1. Teorijski okvir prostornog planiranja 22
3.2. Načela, uloge i odgovornosti u prostornom planiranju 24
3.3. Prostorni planovi kao instrumenti prostornog planiranja 27
3.4. Primjena suvremenih tehnologija u prostornom planiranju 29
3.5. Veza prostornog planiranja i integralnog upravljanja razvojem turizma u prostoru 31
3.6. Prostorno planiranje u turizmu 33
3.7. Prostorno planiranje i koncept nosivih kapaciteta destinacije 36
4. ANALIZA MEĐUODNOSA PROSTORNOG PLANIRANJA I TURIZMA U RH 40
4.1. Institucionalna i zakonodavna podrška prostornom planiranju 40
4.1.1. Međunarodni institucionalni okvir prostornog planiranja 40
4.1.2. Zakoni i dokumenti prostornog planiranja i turizma u RH 45
4.1.3. Relevantne institucije 51
4.2. Uloga dionika u procesu prostornog planiranja 54
4.2.1. Analiza relevantnih dionika 55
4.2.2. Uloga lokalne zajednice u razvoju prostora i turizma 56

4.2.3. Sudjelovanje zainteresirane javnosti u procesima planiranja i odlučivanja o razvoju u prostoru 57
4.3. Analiza planiranih turističkih zona u Jadranskoj regiji RH 60
4.4. Analiza domaćih primjera dobre prakse u prostornom planiranju turizma 65
5. STUDIJA SLUČAJA – BIOGRAD NA MORU 69
5.1. Razvoj turizma grada Biograda na Moru 70
5.1.1. Pozitivni efekti turističkog razvoja na prostor grada 73
5.1.2. Negativni efekti turističkog razvoja na prostor grada 76
5.2. Analiza prostornog plana grada s naglaskom na turističke zone i projekte 78
5.2.1. Izmjene prostornog plana grada u svrhu turizma 80
5.2.2. Analiza UPU-a turističko-ugostiteljskih zona na području grada 83
5.2.3. Detaljni plan uređenja Zabavnog parka Biograd kao primjera dobre prakse u prostornom planiranju turizma 88
5.2.4. Sinteza istraživanja i osvrt na istraživačka pitanja 97
5.3. Preporuke za prostorno planiranje u turizmu i efikasnije uvažavanje međuodnosa prostora i turizma 100
6. ZAKLJUČAK 102
LITERATURA 104
POPIS SLIKA 112
POPIS TABLICA 112
POPIS GRAFIKONA 113
SAŽETAK 114
SUMMARY 115

1. UVOD

Čovjek putuje otkad postoji i zna za sebe. Suvremeni čovjek putuje sve više te je putovanje postalo dio njegove svakodnevnice. Rast putovanja rezultirao je pojavom turizma kao industrije te inicirao brojne pozitivne, ali i negativne promjene te stoga i ne čudi činjenica o sve većoj potrebi upravljanja turizmom. Naime, s obzirom na broj ljudi koje na neki način dotiče te brojne pozitivne i negativne učinke koje generira, dolazi do potrebe za planiranjem turizma, njegovog razvoja i odnosa koje stvara s ciljem maksimiziranja pozitivnih, a minimiziranja negativnih učinaka. Turizam je fenomen 21. stoljeća te se svojom pojavom dotiče i prostorne i kulturne i društvene i ekonomske i ekološke i psihološke sfere.

Njegov je značaj nepobitan te ga brojne države prepoznaju kao dio svoje razvojne politike. U nekim, primjerice otočnim državama, turizam je jedina djelatnost te se samo na nju i oslanjaju kako bi opstali. U drugim državama, turizam generira određeni postotak BDP-a, te ga se nastoji razvijati u skladu s ostalim razvojnim politikama. No, postoje i države u kojima je razvoj turizma u ovom trenu nemoguć, u pojedinim dijelovima zbog prostorne nedostupnosti, a u nekim državama radi stanja opće nesigurnosti i rata. Danas se turizam i suočava s brojnim preprekama poput sve češćih terorističkih napada koji mogu utjecati na turističke tokove.

Unatoč tome, i dalje je važnost i značaj turizma kao industrije velik, a što dodatno potkrepljuju i rastuće brojke. Broj međunarodnih turističkih dolazaka u 2015. godini iznosio je 1.186 milijuna što je za 4,6% više nego u prethodnoj godini.[1] O turizmu kao rastućem fenomenu također govori činjenica kako je 1950. godine taj isti pokazatelj iznosio 25 milijuna. Posljedično i udio BDP-a od turizma u 2015. godini, njegovih direktnih, indirektnih i induciranih učinaka, u svjetskom BDP-u je iznosio 9,8%, odnosno 7,2 trilijuna $. Uz to, generirao je 284 milijuna poslova, što znači da je svaka 11 zaposlena osoba zaposlena u turizmu.[2] Iz podataka je vidljivo kako i na svjetskoj razini turizam igra važnu ulogu, no ono što bi dionike turizma trebalo najviše potaknuti k njegovom upravljanju i planiranju su učinci koje generira, bilo ekonomske, okolišne, društvene ili koje druge prirode. Štoviše, ukoliko se turizam odvija stihijski, a što je

[1] UNWTO, 2016. Tourism Highlights. Dostupno na: http://www.e-unwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284418145 [pristupljeno 16.06.2017.].
[2] WTTC, 2016. Travel & Tourism ECONOMIC IMPACT 2016 WORLD. Dostupno na: https://www.wttc.org/-/media/files/reports/economic%20impact%20research/regions%202016/world2016.pdf [pristupljeno 16.06.2017.].

često slučaj, učinci mogu biti negativni te se pogotovo tada nameće potreba za njegovim sustavnim planiranjem.

Nepobitna je činjenica kako se turizam, da bi se „ostvario“, odvija na određenom prostoru te je s njim u direktnoj vezi. Stoga se u kontekstu upravljanja turizma nameće potreba upravljanja prostorom kao turističkim resursom što čini glavni predmet ovog diplomskog rada.

1.1. Definicija problema

Ukupnost odnosa i pojava koji proizlaze iz putovanja i boravka posjetitelja nekog mjesta označava fenomen turizma. S obzirom na veličinu i kompleksnost same njegove pojave kao i na obim odnosa koje obuhvaća, dolazi do potrebe za sveobuhvatnim istraživanjem, planiranjem i upravljanjem tim odnosima čime se stvara podloga za njegovu održivost. U tom smislu „koncepcija održivog razvoja turizma uvjetuje zaštitu i održivost svih turističkih resursa, a temelji se na zadovoljenju potreba svih generacija koje će u njemu egzistirati.“[3]

Turistički resursi označavaju „sva ona prirodna ili stvorena dobra, materijalna i nematerijalna, koja se mogu iskoristiti u turističke svrhe, proizvesti gospodarski učinak, te pridonijeti ekonomskome razvoju određenoga područja, turističke destinacije.“[4] Sama definicija govori kakav značaj oni mogu imati za turističku industriju te je, da bi se razvojem turizma kvalitetno upravljalo, bitno analizirati cjelokupnu resursnu osnovicu destinacije. Tako se resursi svakog područja mogu podijeliti na temeljne turističke resurse (atrakcije), izravne turističke resurse (smještajni objekti, sadržaji, radna snaga, destinacije, organiziranost…) te neizravne turističke resurse (okoliš, povezanost, položaj, komunalije itd.).[5] Stoga se i prostor kao temeljni okvir okoliša može smatrati neizravnim turističkim resursom koji višestruko utječe na pojavnost i dimenziju turističkog razvoja.

I u samoj definiciji prostora kao „ograničenog dijela površine na kojoj se što može smjestiti“[6] očituje se njegova povezanost s fenomenom koji taj prostor zauzima. S obzirom da je prostor

[3]Sunara, Ž., Jeličić, S. i Petrović, M., 2013. *Održivi turizam kao konkurentska prednost Republike Hrvatske*. Zbornik radova Međimurskog Veleučilišta u Čakovcu, izd. 4 (1), str. 3.
[4]Šugar, V., 2004. *Upravljanje kvalitetom Pule kao turističke destinacije.* Sveučilište u Rijeci: Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu u Opatiji, str. 15.
[5]Kušen, E., 2002. *Turistička atrakcijska osnova*. Zagreb: Institut za turizam, str. 17.
[6] Hrvatski jezični portal. Prostor. Dostupno na: http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search_by_id&id=dl5lXBI%3D [pristupljeno 15.08.2017.].

mjesto na kojem se turizam odvija, karakterizira ih neraskidiva veza. Promatrajući prostor kao „ukupnost odnosa u svim dimenzijama i pravcima“[7] pretpostavlja se da svaka ljudska akcija stvara određene učinke na prostor, a pogotovo turistička industrija koja ima tako veliki udio u svjetskom BDP-u. Iako se turizam smatra relativno pitomom industrijom ako se uspoređuje s ostalima (primjerice, naftna industrija), njegov utjecaj na prostor je značajan, pozitivan i/ili negativan, a ako se ne kontrolira, dolazi do stvaranja nepoželjnih efekta odnosa turizma i prostora.

Svoj veći razvoj turizam je doživio nakon Drugog svjetskog rata kada se javlja i fenomen masovnog turizma. Naime radi se o turističkom proizvodu dostupnom „svima“ što se pospješilo razvojem zračnog prometa. „Masovni je turizam potaknuo razvoj u mnogim dotad nerazvijenim krajevima, ali je istovremeno uzrokovao i niz negativnih efekata koji se mogu prepoznati u narušavanju izvorne ljepote krajolika, u zagađenju okoliša te u mnogim drugim sociološkim, ekološkim, kulturološkim i ekonomskim promjenama.“[8] Učinci masovnog turizma se najbolje mogu vidjeti u Mediteranskim zemljama, u čemu prednjači Španjolska gdje su se masovnom gradnjom hotela stvorile teške erozije zemljišta te ugrozio ekosustav. Uz bok Španjolskoj je i Hrvatska koja je također negativan primjer masovnog turizma gdje je pretjerana izgradnja kuća za odmor i vikendica rezultirala degradacijom zemljišta.

„Turizam je izravno vezan za prostor, on zauzima područja i istodobno ih svojim djelovanjem mijenja.“[9] Osamdesetih godina 20.-og stoljeća, kad se uvidjelo u štetne posljedice masovnog turizma, a posebice u području prostora, javila se potreba za održivim razvojem turizma. Naime, pretjerana zagušenost prostora turističkom izgradnjom na određenim područjima bila je apel za održivim upravljanjem i planiranjem razvoja turizma te samim tim adekvatnom distribucijom turističkih resorta i destinacija u prostoru. „Budući da su turističke atrakcije temeljni razlog svakoga turističkog putovanja, a zapravo predstavljaju prostornu kategoriju, one su podjednako važne za razvoj turizma te racionalno korištenje i očuvanje prostora.“[10] Stoga se za održivo planiranje turizma nameće potreba razvijanja procesa prostornog planiranja turistički atraktivnih područja.

---

[7] Hrvatski jezični portal. Prostor. Dostupno na: http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search_by_id&id=dl5lXBI%3D [pristupljeno 15.08.2017.].

[8] Petrić, L., 2013. *Uvod u turizam.* Interni nastavni materijali/skripta. Split: Ekonomski fakultet Sveučilišta u Splitu. str. 49.

[9] Mrđa, A., Carić, H. i Bojanić Obad Šćitaroci, B., 2014. Značaj koncepta turističke nosivosti za prostorno planiranje. *Prostor: znanstveni časopis za arhitekturu i urbanizam,* Izd. 2 (48), str. 214.

[10] Kušen, E., 2001. Turizam i prostor. Klasifikacija turističkih atrakcija. *Prostor: znanstveni časopis za arhitekturu i urbanizam,* izd. 1 (21), str. 2.

Općenito govoreći, prostornim planiranjem se smatra optimalni raspored dobara, ljudi i djelatnosti u prostoru. Prema definiciji Ujedinjenih Naroda ono označava „ključni instrument za uspostavljanje dugoročnog, održivog okvira za društveni, teritorijalni i ekonomski razvoj i unutar i između zemalja.“[11] Kao takvo, prostorno planiranje ima kontrolnu i razvojnu funkciju. Kontrolnu u smislu da regulira i daje dozvole za određene akcije u prostoru, a razvojnu da osigura usluge i infrastrukturu.[12] S obzirom da je prostorno planiranje disciplina koja treba dozvoliti te osigurati određene akcije u prostoru može se reći kako je ono preduvjet za planiranje turističkog razvoja.

„Ključna uloga prostornog planiranja je promicanje racionalnijeg rasporeda aktivnosti te usklađivanje s konkurentnim ciljevima politike.“[13] Iako se načela, uloge i odgovornosti razlikuju od zemlje do zemlje, u srži su jednaki te se „nužnost prostornog planiranja ogleda u stvaranju ekonomskih, društvenih i okolišnih koristi osiguravajući stabilnije i predvidive uvjete za investicije i razvoj te promičući razborito korištenje zemljišnih i prirodnih resursa.“[14] Detaljnija teorijska obrada o prostornom planiranju prikazana je u trećem poglavlju diplomskog rada.

Glavni instrument prostornog planiranja je prostorni plan. Zakonom o prostornom uređenju je propisano kako se prostornim planovima u svrhu ostvarivanja ciljeva prostornog uređenja, uređuje stanovita organizacija, korištenje i namjena prostora te uvjeti za uređenje, unapređenje i zaštitu prostora Države, županije, gradova i općina, a sukladno s načelima prostornog uređenja. [15] Prema Pravilniku o sadržaju, mjerilima kartografskih prikaza, obveznim prostornim pokazateljima i standardu elaborata prostornih planova[16] svaki prostorni plan sadrži tekstualni dio s obrazloženjem polazišta za izradu plana, ciljeva, samog plana i odredbi za njegovo provođenje te grafički dio s kartografskim prikazima i grafičkim prilozima.

Informacijsku podlogu izrade grafičkog dijela prostornih planova pružaju Geografsko – informacijski sustavi. Tzv. GIS je „sofisticirani sustav koji spaja i analizira prostorne podatke koji se potom izrađuju kao karte. To je moćan alat koji može integrirati gotovo bilo koju

[11] Ekonomska komisija za Europu, 2008. *SPATIAL PLANNING Key Instrument for Development and Effective Governance with Special Reference to Countries in Transition*. Geneva: Ujedinjeni narodi. str. 7.
[12] Ekonomska komisija za Europu, 2008. op. cit., str. 7.
[13] Ibid., str. 7.
[14] Ibid., str. 7.
[15] Narodne novine, 2017. *Zakon o prostornom uređenju*. Zagreb: Narodne novine d.d. 153/13. Dostupno na: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2013_12_153_3220.html [pristupljeno: 02.09.2017.]
[16]Narodne novine, 1998. Pravilnik o sadržaju, mjerilima kartografskih prikaza, obveznim prostornim pokazateljima i standardu elaborata prostornih planova. Zagreb; Narodne novine d.d. 106/1998. Dostupno na: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/1998_08_106_1463.html [pristupljeno: 02.09.2017.]

kombinaciju podataka kao što je cenzus prostornih informacija, lokacije mjesta prirodnih značajki ili kodovi za zoniranje.“[17]

Uz državne, regionalne i lokalne (planovi urbane regije i općine) prostorne planove, postoje i prostorni planovi za područje posebnih obilježja, a što može biti primjerice turističko područje ili nacionalni park.[18] Stoga i prostorni plan može biti i je važan instrument turističkog planiranja koji određuje tijek i dinamiku turističkog razvoja nekog područja. Zakon o prostornom uređenju u jedan od ciljeva prostornog planiranja ubraja i uređenje ugostiteljsko-turističkih područja, te se posebno dotiče morskog dobra. Nalaže kako se „prilikom izrade i donošenja prostornih planova koji obuhvaćaju morsko područje treba nastojati dati doprinos održivom razvoju turizma (…) te očuvanju, zaštiti i poboljšanju stanja okoliša i prirode, uključujući otpornost na učinke klimatskih promjena, kao i zaštiti i očuvanju kulturnih dobara.“[19]

Kako bi se racionalno alocirale turističke aktivnosti u prostoru i na taj način njima upravljale razvilo se prostorno planiranje turizma. Ono se „tumači kao planska, svjesna i kontinuirana aktivnost društva koja za cilj ima optimalno usmjeravanje prostornog razmještaja turistički relevantnih investicija neophodnih za razvoj turizma na određenom teritoriju.“[20] U tom smislu se razvio i sustav za određivanje fizičkog kapaciteta turističke destinacije čime se posebnim tehnikama određuje prihvatljiva gornja granica turističke aktivnosti. „Proces određivanja turističke nosivosti podrazumijeva utvrđivanje postojećih i planiranih turističkih aktivnosti, afirmiranih i mogućih privlačnosti, te prepoznavanje, registraciju i razvrstaj obilježja turističkoga odredišta. To su sve prostorno specifični čimbenici temeljem kojih se postavljaju scenariji turističkog razvoja.“[21]

Proces prostornog planiranju u turizmu se intenzivirao pojavom masovnog turizma. U to vrijeme posebno se ističu regionalni prostorni planovi namijenjeni u svrhu turizma poput turističkog razvojnog plana u regiji Languedoc – Roussillon u Francuskoj ili Turistički prostorni plan Jadrana u suradnji s Programom za razvoj Ujedinjenih Naroda (Plan Južnog Jadrana i Plan Gornjeg Jadrana). Primjeri iz prakse su analizirani u poglavlju o prostornom planiranju u turizmu.

[17]UNEP, 2009. *Sustainable Coastal Tourism. An integrated planning and management approach*. Paris: Sustainable consuption and production branch. Str. 140.
[18] Šimunović, I., 2004. *PLANIRANJE ili PRAVO NA BUDUĆNOST*. Split: Marjan tisak, d.o.o., str.16.
[19] Narodne novine, 2017. op. cit. 153/13, čl. 49.
[20] Blažević, B. *Prostorno planiranje u turizmu*. Interni nastavni materijali. Rijeka: Sveučilište u Rijeci.
[21] Mrđa, A., Carić, H. i Bojanić Obad Šćitaroci, B., op.cit., str. 221.

Gleda li se na turizam kao na sustav koji se odvija u određenom prostoru, može se govoriti o integralnom planiranju gdje se na planiranje gleda kao na „kontinuiranu, svrsishodnu aktivnost različitih aktera usmjerenu ka predviđanju, oblikovanju i usmjeravanju svekolikog razvoja na određenom prostoru.“[22] S druge strane, parcijalnim planiranjem se rješava jedan razvojni aspekt (pr. prostorno planiranje, ekonomsko planiranje, društveno planiranje, itd.), a ne cjelina sustava.[23] Stoga ako turizam promatramo kao sustav, planiranje njegovog odnosa s prostorom, odnosno upravljanje prostorom predstavlja aspekt parcijalnog planiranja.

S obzirom da je prostor i njegovo upravljanje samo po sebi kompleksno, a još više uključujući njegov odnos s turizmom, razvijen je širok institucionalni i zakonodavni spektar podrške prostornom planiranju. Neki od međunarodnih dokumenata koji se posebno dotiču prostora su *Akcijski program za 21. stoljeće* (Agenda 21) usvojen na konferenciji Ujedinjenih Naroda o okolišu i razvoju u Rio de Janeiru 1992. godine, *Prostorno planiranje, ključni instrument za razvoj i učinkovito upravljanje s posebnim osvrtom na zemlje u tranziciji,* koji je iznijelo Ekonomsko i socijalno vijeće Europe UN-a u Ženevi 2008. godine, razne deklaracije UN-a o ljudskim naseljima, *Europska povelja o regionalnom/prostornom planiranju* iz 1983. godine, razne preporuke i ostali dokumenti Vijeća Europe, dokumenti Europske komisije poput Europske perspektive prostornog razvoja, *Mediteranski akcijski plan* kao program Ujedinjenih Naroda za okoliš. Uz njih je važno i spomenuti dokumente Svjetske turističke organizacije sa svojim smjernicama i programima, a koji su detaljnije obrađeni u odjeljenju o institucionalnoj i zakonodavnoj podršci prostornom planiranju.

U Hrvatskoj je prostorno planiranje zakonski definirano nizom zakonskih i provedbenih akata kao što su: *Zakon o prostornom uređenju* (NN 153/2013)*, Pravilnik o sadržaju, mjerilima kartografskih prikaza, obveznim prostornim pokazateljima i standardu elaborata prostornih planova* (NN 106/1998), *Uredba o informacijskom sustavu prostornog uređenja*[24] (NN 115/2015) te *Pravilnik o državnom planu prostornog razvoja*[25] (NN 122/2015). Uz zakone se prostornog uređenja Republike Hrvatske dotiču i *Strategija prostornog uređenj*a *RH*[26] te

[22] McCabe, V. et al., 2005. prema Petrić, L., 2011. *Upravljanje turističkom destinacijom: Načela i praksa*. Split: Ekonomski fakultet Sveučilišta u Splitu. str. 35.
[23] McCabe, V. et al., 2005. prema Petrić, L., 2011. op. cit., str. 35.
[24] Narodne novine, 2015. *Uredba o informacijskom sustavu prostornog uređenja.* Narodne novine d. d. 115/2015. Dostupno na: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2015_10_115_2191.html [pristupljeno: 02.09.2017.]
[25] Narodne novine, 2015. *Pravilnik o državnom planu prostornog razvoja*. Narodne novine d. d. 122/2015. Dostupno na: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2015_11_122_2327.html [pristupljeno: 02.09.2017.]
[26] Ministarstvo prostornog uređenja, graditeljstva i stanovanja, 1997. Strategija prostornog uređenja Republike Hrvatske. Dostupno na: http://www.mgipu.hr/default.aspx?id=3662 [pristupljeno: 01.09.2017.]

Strategija prostornog razvoja RH[27], a koji se posebno spominju i turizma u njegovom odnosu s prostorom. Na temelju tih strategija su kreirani prostorni planovi županija i grada Zagreba, područja posebnih obilježja, općina i grada, generalni urbanistički plan, urbanistički plan uređenja i detaljni plan uređenja.

Institucije u Hrvatskoj koje se dotiču prostornog planiranja i koji su glavni kreatori spomenutih dokumenata su Ministarstvo graditeljstva i prostornog uređenja, Ministarstvo zaštite okoliša i energetike, Ministarstvo turizma, Hrvatski zavod za prostorni razvoj, Informacijski sustav prostornog uređenja, Urbanistički zavodi gradova i općina te uredi nekih europskih institucija poput Centra za regionalne aktivnosti Programa prioritetnih akcija sa sjedištem u Splitu.

Ovako velik broj spomenutih relevantnih međunarodnih i nacionalnih dokumenata te institucija koje se dotiču prostora i turizma upućuje na suvremenu problematiku prostora kao resursa i njegovog mogućeg iscrpljenja koji ostavlja prostora za daljnja istraživanja. Ta problematika vuče za sobom i pitanje dionika kojih se turizam i njegov odnos s prostorom dotiče. Naime, svaka ljudska akcija, a pogotovo turistička karakterizira mnoštvo dionika koji u proces planiranja ulaze sa svojim zahtjevima i očekivanjima, u njemu direktno sudjeluju ili ih se dotiču učinci tog procesa. Dionici koji sudjeluju u procesu svakog planiranja su subjekti planiranja, odnosno nosioci razvojne politike, izrađivači plana, povremeni sudionici (institucije, eksperti, znanstvenici) te javnost.[28] Ono što se u današnje vrijeme zahtijeva jest da se njima upravlja, odnosno da se brine o interesima dionika koliko je god to moguće.

Specifičan dionik je javnost, odnosno participacija građana u svakom planiranju, a pogotovo u prostornom budući da se radi o vrijednom resursu koji se dotiče cjelokupne javnosti. Stoga se u literaturi javlja pojam *empowerment*, odnosno osposobljavanje što se odnosi na „omogućavanje osobama da ovladaju vlastitom okolinom i postignu samoodređenje na osnovu individualne ili interpersonalne promjene ili promjene društvenih struktura koje utječu na život i ponašanje pojedinca.“[29] Uz to, njihova participacija je, ne samo poželjna, već je i zakonom propisana Uredbom o javnoj raspravi u postupku donošenja prostornih planova.[30] Uz teorijsku

[27] Ministarstvo graditeljstva i prostornog uređenja, 2017. Strategija prostornog razvoja Republike Hrvatske. Dostupno na: http://www.mgipu.hr/default.aspx?id=23747 [pristupljeno: 01.09.2017.]
[28] Šimunović, I., op. cit. str. 120.
[29] Simmons, C. i Parsons, R., 1983. u Soffield, T., H., B., 2003. *Empowerment for Sustainable Tourism Development.* London: Pergamon, str. 81.
[30] Narodne novine, 1998. *Uredba o javnoj raspravi u postupku donošenja prostornih planova.* Narodne novine d.d. 101/1998. Dostupno na: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/1998_07_101_1402.html [pristupljeno: 05.09.2017.]

obradu svih aspekata prostornog i turističkog planiranja, ni dionici nisu preskočeni obzirom da oni imaju važnu ulogu kojom mogu diktirati smjer određenog razvoja.

Povijest prostornog planiranja u turizmu Hrvatske seže u 1965. godinu kad je izrađena studija *Tržišni aspekti i raspored turističke potražnje kao podloga za turističku rajonizaciju Jadranskog područja*, *Regionalni prostorni plan Južnog Jadrana* iz 1968.[31] te *Koordinacijski regionalni prostorni plan Gornji Jadr*an iz 1974. godine. Na temelju tih dokumenata su se planirale turističke zone u Jadranskoj regiji RH, a kojih ima 564 van naselja.[32] U diplomskom radu su analizirane neke od turističkih zona Jadrana poput Plave i Zelene Lagune u Poreču, Haludovo u Malinskoj, Solaris u Šibeniku, Kupari kod Dubrovnika itd. te primjeri dobre prakse u prostornom planiranju.

S aspekta međuodnosa turizma i prostora posebno su zanimljivi manji turistički gradovi uz obalu koji svoj razvoj baziraju i na turističkoj industriji. Njih karakterizira veći priljev turista u vrhuncu turističke sezone gdje se nosivi turistički kapacitet prekoračuje što se može vidjeti u brojnim problemima poput nestanka vode, povećanog prometa, nedostatka parkirnih mjesta, nedovoljne snage električne energije, pitanja kapaciteta kanalizacijskog sustava i sl. Karakterističan primjer takvog turističkog područja je i grad Biograd na Moru gdje su ovakvi problemi iz godine u godinu uočljiviji. Shodno tome, problematika vezana uz odnos ograničenog prostora i rastućeg turizma prikazana je na primjeru tog sjeverno-dalmatinskog grada.

Predmet ovog istraživanja je kompleksan odnos turizma i prostora na kojem se razvija. Kako je razvoj turizma uvijek vezan za određen prostor, teško ih je gledati odvojeno te se u ovom radu taj odnos i istražuje. Teorijski su obrađeni svi aspekti planiranja, kako prostornog, tako turističkog. Nakon toga je analizirano kako je sustav prostornog planiranja razvijen u Hrvatskoj te su istražene neke turističke zone u Jadranskoj regiji. Empirijski dio diplomskog rada vezan je uz grad Biograd na Moru gdje se uvidom u prostorni plan mjesta, njegove izmjene, UPU (Urbanističke planove uređenja), Strategiju razvoja grada od 2013. do 2020.[33] te dokumente

[31] Kranjčević, J., 2015. *UTJECAJ PROSTORNOG PLANIRANJA NA RAZVOJ TURIZMA*. Zbornik radova Zavoda za prostorno uređenje Primorsko-goranske županije, str. 401.
[32] Ivandić, N. i Telišman-Košuta, N., 2012. *Criteria for planning sustainable tourism development zones in coastal regions: case study of Croatia.* Zagreb: Institut za turizam, str. 83.
[33] Gradsko vijeće Grada Biograda na Moru, 2013. Strategija razvoja Grada Biograda za razdoblje 2013. – 2020. godine. Dostupno na: http://www.biogradnamoru.hr/gradska-uprava-vrh-3/strategija-razvoja-grada-2013-2020 [pristupljeno: 02.09.2017.]

koje se vežu uz objekte turističko-ugostiteljske namjene analizira na koji se način prostorom upravlja te kako to utječe na dinamiku turističkog razvoja.

1.2.Istraživačka pitanja

Kako bi se odnos turizma i prostora pobliže istražio, glavnim istraživačkim pitanjem se određuje smjer istraživanja, a ono glasi:

IP_0 Na koji način se uspostavlja međuodnos turizma i prostora i koja je uloga prostornog planiranja u tom međuodnosu?

Pomoćna istraživačka pitanja:

IP_1 Koji je značaj koncepta turističke nosivosti u odnosu na prostorno planiranje unutar okvira održivosti i na koji način su povezani?

IP_2 Na koje načine destinacija može postići održivost i konkurentnost kroz prostorno planiranje?

IP_3 Kako uloga ključnih dionika u prostornom planiranju utječe na proces održivog turističkog razvoja?

Odgovori na istraživačka pitanja postavljena u ovom radu su dobivena proučavanjem i analiziranjem postojeće literature te primjera iz praksi.

1.3.Cilj rada

Cilj ovog istraživačkog i diplomskog rada je razvijen iz problematike istraživanja te istraživačkih pitanja, a on je: *Istražiti kompleksan odnos turizma i prostora kao glavnog resursa na kojem se razvija*. Iz ovog temeljnog cilja proizlaze pomoćni ciljevi:

a) Definirati i teorijski obraditi prostor i njegovu ulogu u turizmu te prostorno planiranje kao parcijalno planiranje važno u planiranju turističkog sustava.
b) Ukazati na važnost prostornog plana kao instrumenta kojim se određuje razvoj turizma na određenom prostoru.

c) Osvrnuti se na specifičnost koncepta nosivih kapaciteta destinacije kao metode kojom se planira turističko planiranje prostora.
d) Prikazati i analizirati zakonodavnu i institucionalnu osnovu prostora i njegovog planiranja u inozemstvu i u Republici Hrvatskoj.
e) Posebnim osvrtom na prostorno planiranje za potrebe turizma te analiziranjem primjera iz prakse ukazati na važnost adekvatnog prostornog planiranja za održiv razvoj turizma.
f) Istražiti kako se prostorom upravlja te kako prostorno planiranje u Biogradu na Moru pomaže u razvijanju konkurentnosti i održivosti turizma.
g) Analizirati modalitete uključivanja lokalne zajednice u proces prostornog planiranja u inozemstvu i Republici Hrvatskoj.
h) Na temelju istraženog iznijeti svoj vlastiti sud o važnosti uvažavanja zakonitosti prostora i specifičnosti njegovog planiranja za potrebe održivog razvoja turizma.

1.4. Metode rada

Kako bi se pružili odgovori na iznesena istraživačka pitanja te ostvarili ciljevi istraživanja, u radu se koriste sljedeće metode. To su metode kojima se obrađuju sekundarni podaci iz stručne i znanstvene literature, raznih časopisa i znanstvenih članaka, zakona i internetskih izvora, a kojima se istražuje problem odnosa prostora i turizma na temelju postojećih primjera iz prakse te slučaja grada Biograda na Moru s pripadajućim turističkim zonama.

Induktivna metoda „podrazumijeva da se do zaključka o općem sudu dolazi na temelju posebnih ili pojedinačnih činjenica koje se obuhvaćaju dosljednom i sistematskom primjenom induktivnog načina zaključivanja.“[34]

Deduktivna metoda „temelji se na dedukciji, odnosno na zaključivanju od općih sudova ka pojedinačnim ili ka drugim općim sudovima. Ona služi u znanosti posebice za objašnjavanje činjenica i zakona, zatim predviđanja budućih događaja, otkrivanju novih činjenica i zakona, provjeravanju hipoteza te za znanstveno izlaganje.“[35]

[34] Zelenika, R., 1998. prema Stančić, B., 2007. *Kartografija i kartografi Staroga Grada na Hvaru.* Zagreb: Geodetski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, str. 5.
[35] Ibid., str. 6.

Metoda analize označava „raščlanjivanje složenih pojmova, sudova i zaključaka na njihove jednostavnije sastavne dijelove te izučavanje svakog dijela za sebe i u odnosu na druge dijelove.“[36]

Metoda sinteze kao „postupak znanstvenog istraživanja putem spajanja dijelova ili elemenata u cjelinu, sastavljanja jednostavnih misaonih tvorevina u složene i složenih u još složenije.“[37]

Povijesna metoda je „postupak u znanstvenoistraživačkom radu kojim se na temelju raznih dokumenata i dokaznog materijala može saznati sve što se u prošlosti dogodilo te kako i zašto se dogodilo.“[38]

Metoda kompilacije je „postupak preuzimanja tuđih rezultata znanstveno-istraživačkih radova, odnosno tuđih opažanja, stavova, zaključaka i spoznaja.“[39]

Komparativna metoda je „postupak utvrđivanja istih ili srodnih činjenica, pojava, procesa i odnosa, odnosno utvrđivanja njihove sličnosti u ponašanju i intenzitetu i razlika među njima. Ova metoda omogućuje istraživačima da dođu do raznih uopćavanja, novih zaključaka koji obogaćuju spoznaju.“[40]

Metoda studija slučaja je „postupak kojim se istražuje neki zaseban slučaj iz određenog znanstvenog područja (npr. ekonomije, prava, geografije, ...). Istražuje se bilo koji ograničeni problem odnosno neka karakteristična osobina određenog slučaja“[41], a u ovom radu prostora grada Biograda na Moru te ostalih slučajeva iz prakse.

1.5.Doprinos istraživanja

S obzirom na već spomenutu kompleksnost odnosa turizma i prostora, a samim tim i mali broj istraživanja koji su spremni baviti se tom delikatnom tematikom, ovim radom je pobliže objašnjena važnost planiranja prostora za razvoj turizma. Radom se ukazuje na potrebu uvažavanja svih zakonitosti prostora kao i turističkih zahtjeva kako bi se stvorila podloga za održiv razvoj. „Za sprječavanje konflikata na relaciji turizam-prostor neophodno je sektorski

[36] Zelenika, R., 1998., op. cit., str. 7.
[37] Ibid., str. 7.
[38] Ibid., str. 9.
[39] Zelenika, R., 2000. *Metodologija i tehnologija izrade znanstvenog i stručnog djela*. 4. izd. Rijeka: Ekonomski fakultet Sveučilišta u Rijeci, str. 339.
[40] Ibid., str. 339.
[41] Zelenika, R., 1998., op. cit., str. 9.

planirati razvoj turizma u jedinstvenom procesu prostornoga planiranja turistički atraktivnih područja.“[42] Stoga se doprinos ovog istraživanja ogleda u pronalaženju efikasnog načina upravljanja turističkim resursima, a u ovom slučaju prostora. Rezultati ovog istraživanja bi mogli pomoći nositeljima razvojne politike u boljem razumijevanju fenomena turizma imajući u vidu složenost i raznovrsnost prostora kao temeljnog resursa koji je osnova za postojanje tog fenomena.

1.6.Struktura rada

Diplomski rad se sastoji od 6 cjelina s uvodom i zaključkom.

U prvom, uvodnom dijelu rada je kratko opisan predmet rada te je iznesena njegova problematika, istraživačka pitanja te ciljevi istraživanja. Također su definirane metode koje će se koristiti prilikom izrade rada, doprinos koji bi ovaj rad trebao ostvariti te struktura diplomskog rada.

U drugom dijelu rada objašnjen je turizam kao pojava, dimenzije njegovog razvoja te resursnu osnovu potrebnu za taj razvoj. Definiran je pojam prostora, njegovog značenja i specifičnosti te međuovisnost s turizmom.

Koncept prostornog planiranja je obrađen u trećem dijelu rada gdje se iznosi njegov teorijski okvir, načela, uloge i odgovornosti. Posebno će se istaknuti prostorni plan kao instrument prostornog planiranja te tehnologije koje se koriste kako bi se stvorio. U ovom dijelu rada je i razrađena veza između prostornog planiranja i turizma te koncept nosivih kapaciteta kao značajne metode u planiranju prostora i turizma.

U četvrtom dijelu rada analiziran je međuodnos prostornog planiranja i turizma u RH. Prikazana je institucionalna i zakonodavna podrška prostornom planiranju u Hrvatskoj i inozemstvu te su opisani dionici turističkog planiranja prostora, njihova uloga te mogućnost sudjelovanja u procesima planiranja. Također su analizirane turističke zone u Jadranskoj regiji te pojedini domaći primjeri dobre prakse u prostornom planiranju turizma.

Slučaj Biograda na Moru se istražuje u petom dijelu rada gdje je prikazan razvoj turizma u gradu, njegovi pozitivni i negativni utjecaji na prostor. Analizira se i korištenje prostora grada

[42] Kušen, E., op. cit., str 2.

kroz prostorne planove, njegove izmjene za svrhe turizma te urbanističke planove uređenja turističko-ugostiteljskih zona. Posebno je obrađen i detaljni plan uređenja novootvorenog zabavnog parka kao primjer dobre prakse upravljanja prostorom u svrhe turizma. Istraživački dio rada završava sintezom istraživanja s osvrtom na postavljena istraživačka pitanja.

U sedmom dijelu rada su iznesena zaključna razmatranja čime i rad završava, a nakon čega su izneseni literatura korištena u radu, popis slika, grafikona i tablica te sažetak na hrvatskom i engleskom jeziku.

2. TURIZAM I PROSTOR – TEORIJSKI KONCEPTI I MEĐUOVISNOST

Svaki se turistički razvoj odvija na određenom mjestu, odnosno zauzima određeni prostor. Samim tim fenomenom se stvara određeni odnos koji s obzirom na problem iscrpljivosti resursa razvojem turizma postaje sve kompleksniji. Kako bi se istražila problematika odnosa turizma i prostora potrebno je definirati pojmove turizma i njegovih resursa te prostora.

2.1.Turizam – pojavnost i dimenzije razvoja

Postoji mnoštvo definicija turizma što i ne čudi s obzirom na činjenicu o kompleksnosti te pojave. Naime, turizam je „iznimno složena društvena pojava koja uključuje mnoštvo subjekata i sa svojim okruženjem ostvaruje mnogobrojne veze.“[43] Označava sveprisutnu ljudsku aktivnost, a uz brojne definicije koje ga opisuju, općeprihvaćena je ona Svjetske turističke organizacije koja kaže da turizam „uključuje sve aktivnosti proizašle iz putovanja i boravaka osoba izvan njihove uobičajene sredine ne dulje od jedne godine radi odmora, poslovnog putovanja i drugih razloga nevezanih uz aktivnosti za koje bi primili ikakvu naknadu u mjestu koje posjećuju.“[44]

Kao suvremena aktivnost, turizam svojom pojavnošću ulazi u sferu okoliša, gospodarstva i društva te se razvija na lokalnoj, regionalnoj, nacionalnoj i međunarodnoj razini. Kao takav se javlja u različitim pojavnim oblicima. „Da bi se razumjela suština nekog pojavnog oblika turizma, najprije je potrebno definirati sve sudionike/subjekte tog oblika turizma, a onda istražiti sve veze i odnose koji se formiraju među njima.“[45] Tada ti dionici i odnosi predstavljaju kriterije za razvrstavanje posebnih oblika turizma, a koji mogu biti razvrstani prema[46]:

- mobilnosti (stacionarni turizam, tranzitni, kružna putovanja)

[43]Petrić, L., 2011. Upravljanje turističkom destinacijom: Načela i praksa. Split: Ekonomski fakultet Sveučilišta u Splitu, str. 7.
[44]UNWTO, 2011. Tourism Satellite Account – Why do we have it and what does it do?. Capacity Building programme, Asia Workshop II, slide 1. Dostupno na: http://statistics.unwto.org/sites/all/files/pdf/unwto_tsa_1.pdf [pristupljeno 02.01.2018.].
[45]Petrić, L., 2013. *Uvod u turizam.* Interni nastavni materijali/skripta. Split: Ekonomski fakultet Sveučilišta u Splitu, str. 34.
[46] Weber, S., Mikačić, V., 1999. prema Petrić, L., 2013. *Uvod u turizam.* Interni nastavni materijali/skripta. Split: Ekonomski fakultet Sveučilišta u Splitu, str. 35.

- obilježjima turističkog prostora (gradski turizam, ruralni, primorski, otočki, planinski jezerski)
- načinu organizacije putovanja (individualni i grupni turizam)
- sadržaju boravka (vjerski, ekoturizam, zdravstveni, lovni, kongresni, incentive, nautički, naturizam itd.)
- dobi i obiteljskom statusu (dječji turizam, turizam za mladež, obiteljski turizam, turizam treće dobi)
- duljini boravka (glavni odmor, 2. ili 3. odmor u godini, vikend-turizam).

Turizam postoji otkad je i čovjeka, no u suvremenim oblicima javlja se sredinom 19.st. kada putovanja dobivaju na masovnosti, razvija se uloga države, osnovni faktori turizma se snažno razvijaju i dolazi do aktivnog međuodnosa između turista i ambijenta.[47] Otada se postupno turizmom počinje upravljati te ga se počinje planirati, a posebice nakon 2. Svjetskog rata. Međutim, ubrzani razvoj turizma je za sobom vukao kako pozitivne, tako i negativne učinke koji su zahtijevali veći napor u njegovom upravljanju.

Značajan turistički razvoj je posebno popraćen i brojkama. Turistički barometar Ujedinjenih Naroda[48] tako iznosi činjenicu da je broj međunarodnih turističkih dolazaka na svjetskoj razini u prvom kvartalu 2017. godine bio za 6% veći nego u prvom kvartalu prethodne godine. Naime, radi se o više od 1,2 milijarde međunarodnih turističkih dolazaka u prvom kvartalu što je za duplo više nego 2000. godine. Nije potrebno iznositi dodatne činjenice jer te brojke ne samo da govore o veličini industrije turizma, već i o negativnim učincima koje daljnji razvoj može prouzročiti, a koje se mogu umanjiti njegovim sustavnim planiranjem.

S obzirom na velik utjecaj koji turizam svojim postojanjem stvara, nametnula se potreba za njegovim održivim razvojem. „Koncept turističke održivosti ukazuje na potrebu za boljom prostornom, okolišnom i ekonomskom ravnotežom turističkog razvoja zahtijevajući novi integralni javno-privatni pristup i politike u budućnosti.“[49] Takav bi turistički razvoj u određenom prostoru ostavljao najmanje negativnih utisaka na okolinu te bi osigurao optimalnu upotrebu svih resursa. „Principi održivosti se odnose na okolišne, gospodarske i društveno-kulturne aspekte razvoja turizma. S ciljem postizanja dugotrajne održivosti, mora se uspostaviti

[47]Cicvarić, A., 1990. prema Petrić, L., 2013. *Uvod u turizam.* Interni nastavni materijali/skripta. Split: Ekonomski fakultet Sveučilišta u Splitu, str.11.
[48]UNWTO, 2017. *World Tourism Barometer*, Vol.15, str.3. Dostupno na: http://cf.cdn.unwto.org/sites/all/files/pdf/unwto_barom17_03_june_excerpt_1.pdf [pristupljeno: 04.01.2018.]
[49] Godrey, 1996., Coccossis, 1996., Manning and Dougherty, 1999. prema Gunn, C., A., 2002. *Tourism planning.* 4. izd. New York: Routledge, str. 81.

odgovarajuća ravnoteža između te tri dimenzije“[50] Kako bi se to ostvarilo, potrebno je poštivati načela integralnog, sveobuhvatnog upravljanja, odnosno holističkog pristupa gdje se uzimaju u obzir interesi svih dionika (stakeholdera).

O kompleksnosti turizma kao fenomena govori i činjenica o njegovoj multidisciplinarnosti. Naime, radi se o disciplini koja, kako bi se održivo razvijala, podrazumijeva i razvoj brojnih drugih disciplina s kojima je usko vezana i međuovisna. Svojim postojanjem turizam kao disciplina zadire u ekonomsku, društvenu i okolišnu sferu ostavljajući svoj utjecaj na discipline poput ekonomije, sociologije, geografije, psihologije, politologije, kulture, ekologije, edukacije i ostale koje također utječu na turizam i određuju smjer njegovog razvoja. Discipline koje su u svezi s turizmom uvelike utječu i na značajne turističke resurse na kojima počiva njegov razvoj, a koje je potrebno približiti kako bi se ušlo u problematiku fenomena turizma.

2.2.Resursna osnova razvoja turizma

Turistički resursi se odnose na „sva ona sredstva koja se mogu privesti korisnoj svrsi u turizmu nekog područja.“[51] Radi se o sredstvima koji čine turističku ponudu određene destinacije (pr. infrastruktura i turistička suprastruktura, radni kapital, klima, prirodna i kulturna dobra). S obzirom da čine bitan element turističke ponude, bitno je s njima dobro upravljati, no prije svega ih definirati.

Postoje različite podjele turističkih resursa. Najčešća je ona po kriteriju nastanka gdje se resursi dijele na prirodne i antropogene, od čovjeka stvorene resurse.[52] Oni se uvelike razlikuju po svojoj vrijednosti gdje je u prvotnom slučaju ona neprocjenjiva, dok se vrijednost antropogenih resursa najčešće može izmjeriti. No, u svojoj suštini, to je veoma površna podjela.

Nadalje, turistički se resursi mogu dijeliti na temeljne turističke resurse, ostale izravne turističke resurse i neizravne turističke resurse.[53] Turističke atrakcije (stvarne i potencijalne) označavaju temeljne turističke resurse. Naime, radi se o najznačajnijim elementima turističke ponude,

[50]UNEP & UNWTO, 2005. Making Tourism More Sustainable - A Guide for Policy Makers. str. 11. Dostupno na: http://www.unep.fr/shared/publications/pdf/dtix0592xpa-tourismpolicyen.pdf [pristupljeno: 04.01.2018.]
[51] Pančić Kombol, T., 2000. prema Knežević, R., 2008. *Contents and assessment of basic tourism resources*. Rijeka: Sveučilište u Rijeci, str. 80.
[52] Bilen, M. i Bučar, K., 2001. *Osnove turističke geografije*. Zagreb: Ekonomski fakultet, str. 27.
[53] Kušen, E., 2002. Turistička atrakcijska osnova. Zagreb: Institut za turizam, str. 6.

odnosno o resursima visoke kvalitete koji svojima atributima privlače posjetitelje u određenu destinaciju ili mogu privući ako se optimalno valoriziraju.

Svi turistički resursi nastali u svrhu razvoja turizma i koji isti taj razvitak omogućavaju čine ostale izravne resurse, a to su: turističko-ugostiteljske građevine, uređaji, mjesta, zone, destinacije, informacije i promidžbeni turistički materijali, turistički kadrovi, educiranost lokalnog stanovništva, turistička organiziranost destinacije i sustav turističkog informiranja.[54]

Neizravni turistički resursi se odnose na okoliš, komunalnu infrastrukturu i sadržaje društvenog standarda, geoprometni položaj, prometnu povezanost, dobru prostornu organizaciju kraja, privlačno oblikovan krajolik, mirnodopsko stanje i političku sigurnost te ostale neizravne resurse.[55] Radi se o resursima koji su potrebni za razvoj životnog standarda lokalnog stanovništva određenog područja te uz to omogućavaju i razvoj turizma.

Iako bismo na prvu prostor smjestili u neizravne turističke resurse, prostor je sadržan u svakoj vrsti turističkih resursa. Unatoč tome, lako je zanemariti činjenicu kako se svaki od turističkih resursa razvio u određenom prostoru s obzirom da prostor predstavlja medij u kojem se turizam razvija.[56] Ono što je iznimno bitno kod svakog resursa jest da ga se optimalno turistički valorizira i to na način da se njegova kvaliteta za buduće generacije ne umanjuje. Samim tim se ne doprinosi samo očuvanju prostora kao resursa, već i stvaranju konkurentskih prednosti i podizanja turizma na višu razinu.

Turističke atrakcije kao resursi predstavljaju osnovu na temelju koje je turizam određenog područja razvijen. Ono što je specifično jest to što su resursi podložni modifikaciji, a što se posebno moglo vidjeti kod pojave masovnog turizma koji je prouzročio ozbiljne degradacije prostora na mjestu gdje se turizam razvio. Stoga se i razvila potreba za njegovim sustavnim i održivim planiranjem gdje se negativni utjecaji na prostor svode na minimum.

S obzirom da su turističke atrakcije resursi, „skrb o turističkim atrakcijama - što istodobno znači i skrb o cjelokupnom prostoru i okolišu, njihovoj zaštiti od degradacije i neracionalnog korištenja, očuvanju prirodne i kulturne baštine, kvalitetnijem uređenju prostora kao preduvjeta kvalitetne sociološke sredine - nemoguća je bez dobra poznavanja svih sastavnica prostora.“[57]

[54] Kušen, E., 2002. op. cit., str. 6.
[55] Ibid, str. 6.
[56] Ibid., str. 2.
[57] Ibid., str. 11.

2.3. Prostor kao razvojni resurs i okvir razvoja turizma

Promišljanje o problematici prostora ima svoje korijene u 4 tradicionalne discipline: matematici, fizici, filozofiji i geografiji te predstavljaju formalnu, teoretsku, konceptualnu i empirijsku perspektivu prostora.[58] Postoje različite definicije prostora, posebice ovisno s kojeg kuta (iz koje discipline) ga se promatra.

2.3.1. Pojam, značenje i specifičnosti prostora

Prostor je sam po sebi kompleksan, a predstavlja jednu od najvažnijih tema istraživanja u povijesti. Tako su se njime bavili i grčki filozofi poput Demokrita i Aristotela koji su ga pokušavali na razne načine objasniti. Veoma je značajan i u matematici gdje ga je posebno proučavao Euklid po kome je njegovo objašnjenje prostora nazvano euklidski prostor. Osim filozofije i matematike, posebno je interesirao i poznate svjetske fizičare poput Einsteina koji se propitivao o njegovoj konačnosti, odnosno beskonačnosti. U geografiji je posebno istraživan kako bi se objasnilo zašto nešto postoji na određenoj lokaciji. Uz to je prostor promatran od strane arhitekata i likovnih umjetnika, ali i psihologa koji su pokušali objasniti način na koji ljudi percipiraju prostor.[59]

Usko povezano i s tematikom rada jest arhitektura koja se može definirati kao „živi ljudski prostor koji se oblikuje i razvija u paraleli s razvojem ljudske svijesti, znanstvene i estetske spoznaje stvarnosti.“[60] S obzirom da je u samoj definiciji arhitekture oblikovanje prostora, očito je da predstavlja glavnu okupaciju cijele znanosti o gradnji.

Nasuprot filozofijskom promišljanju o prostoru jest pristup prostoru kroz geografiju koji je za tematiku odnosa prostora i turizma ipak relevantniji. „Mnogi geografi radije definiraju naizgled više prilagodljive i utjelovljene koncepte poput mjesta, okoliša, krajolika, regije i lokaliteta.“[61]

[58] Couclelis, H., 1999. Space, time, geography. *Geographical information systems*, Vol. 1. New York: John Wiley and sons, str. 30.
[59] Wikipedia. Space. Dostupno na: https://en.wikipedia.org/wiki/Space [pristupljeno: 11.1.2018.]
[60] Šegvić, N., 1952. prema Uchytil, A., 2010. Deset odrednica arhitekture Nevena Šegvića. *Prostor: znanstveni časopis za arhitekturu i urbanizam*, Izd. 18 [2010], str. 29.
[61] Merriman, P., Jones, M., Olsson, G., Sheppard, E., Thrift, E. and Tuan, Y., 2012. Space and spetiality in theory. *Dialogues in Human Geography*, Vol 2(1), pp. 3-22.

Također, brojni su se geografi teško uspjeli usuglasiti oko općenite definicije prostora pa su stvorene razne podjele.

Tako prostor pokušavaju definirati kao apsolutni i relativni. Apsolutni prostor se može promatrati kao prazan prostor, koji može biti podijeljen na područja, a obilježja tog prostora su kvalitativna praznina, nepomičnost i homogenost. Nasuprot apsolutnom prostoru je, za geografiju značajniji, relativni krajobrazni prostor koji je „nešto više“ od kvalitativnog praznog, pasivnog prostora. Radi se o dinamičnom, raznovrsnom, ispunjenom prostoru koji utječe na ono čime je ispunjen.[62]

Uz to je i stvorena podjela na 3 vrste prostora:[63]

a) Stvarni (realni) koji označava lokacije i aktivnosti stvarnih objekata i ljudi u fizičkom prostoru
b) Mjerljivi koji se prikazuje na računalu te predstavlja lokaciju objekata i ljudi preko podataka senzora
c) Virtualni koji predstavlja elektroničke prostore stvorene da bi bili prikazani korisnicima, ali ne nužno prikazujući izričito stvarni svijet.

Iako je u današnje doba sve atraktivnije promišljati o virtualnom prostoru, kao i stvarati ga, a posebice u turizmu kako bi upravitelji turizma turistički proizvod lakše približili posjetiteljima, ipak ono nema obilježja kao stvarni prostor. Naime, obilježje stvarnog prostora jest to što se radi o resursu, a koji kao i svaki resurs može biti eksploatiran. Nadalje, do problema može doći kad se njegovoj eksploataciji ne pristupa s principom održivosti.

Jedno od najvažnijih obilježja prostora jest njegova raznovrsnost i kao takav je sam po sebi podložan promjenama, bilo od strane čovjeka, bilo od strane prirode (pr. klimatske promjene, potresi). Upravo je iz tog razloga bitno upravljati prostorom uviđajući moguće prirodne promjene kako bi se optimalno planirale promjene od strane čovjeka.

2.3.2. Međuovisnost prostora i turizma u razvojnim procesima

Prostor kao prirodni resurs je ograničen, odnosno podložan iscrpljivanju te je od iznimne važnosti njegovo racionalno korištenje i zaštita. Turizam nije jedini korisnik prostora no

[62] Mazur, E. and Urbanek, J., 1983. Space in geography. *GeoJournal*, Vol.7 (2), pp. 139-143.
[63] Turner, P. and Davenport, E., 2005. *Spaces, Spatiality and Technologies.* Dordrecht: Springer, str.157.

prepoznaje ga kao trajni resurs pridonoseći ujedno njegovoj zaštiti što proizlazi iz međudjelovanja prostora i turizma.[64] Ako bismo ga uspoređivali s teškim industrijama poput, primjerice, metalurgije, prostor nije toliko osjetljiv na promjene koje uzrokuje turistička industrija. Međutim, pojačani razvoj turizma na pojedinim područjima je ostavio velik utjecaj na prostor te se iz tog razloga javlja potreba za proučavanjem odnosa turizma i prostora koji zauzima.

„Velik udio ljudskih aktivnosti se događa u određenom prostoru. Za neke od tih aktivnosti prostor jest medij, a za neke jest uvjet razvoja. Kod turizma, prostor je i medij i uvjet razvoja.“[65] Ono što je specifično kod prostora u turizmu jest da on predstavlja „simboličku i materijalnu transformaciju fizičkih, opipljivih elemenata prostora koji dobivaju snažnu socijalnu dimenziju te dimenziju doživljaja i iskustva turista.“[66] Naime, osim što se turizam odvija na određenom prostoru te ga svojim postojanjem zauzima, prostor može biti i atrakcija na temelju koje turist stvara doživljaj i iskustvo.

„Kvalitetan prostor u turizmu sa svojim prirodnim i antropogenim resursima je značajan element turističke ponude, pa prema tome ima svoju točno utvrđenu ekonomsku, odnosno turističko – tržišnu vrijednost koja se temelji na atraktivnim svojstvima i karakteristikama postojećih resursa.“[67] Kao i svaki resurs u turizmu, tako i prostor zahtijeva posebnu pažnju i planiranje. Naročito je važno da prirodni ili od čovjeka modificiran prostor za potrebe turizma mora biti lijep i privlačan. Za tu potrebu je jedinstven i ne može ga se nadomjestiti. Stoga akteri u turizmu trebaju sačuvati i/ili unaprijediti vrijednost prostora.[68]

Naravno, prilikom planiranja turističkog razvoja određenog područja ne zahtijeva se od turističkih planera da se razumiju u svako područje koje turizam dotiče. Specifičnost turizma jest njegova multidisciplinirаnost, tj. svojim razvojem dotiče brojne druge discipline. Stoga je neophodno da se turistički planovi rade u sinergiji s dionicima iz drugih disciplina. Tako da bi se razumjela filozofija i kompleksnost prostora važnog za turistički razvoj potrebno je konzultirati se s prostornim i urbanim planerima određenog područja.

„Pravilno upravljanje prostorom, kao resursom za potrebe turizma, implicira povećanje njegove vrijednosti (ekonomske, ekološke i estetske) kako na lokalnoj, regionalnoj, nacionalnoj, tako i

[64]Bartoluci, M., 2013. *Upravljanje razvojem turizma i poduzetništva*. Zagreb: Školska knjiga, str. 63.
[65]Jović, G. i Popović, I., 200. Geographical aspect of tourism and space interaction. *Geographica Pannonica,* Vol. 10, pp. 53-55.
[66]Stipanović, B., 2015. Mjesto i uloga prostora u turizmu – primjer manifestacije Srednjovjekovni festival. Međugorje: Sveučilište Hercegovina. *Ekonomska misao i praksa*, Izd. 2, str. 651.-670.
[67]Stišćek, S., 2015. *Turistički resursi Dubrovnika*. Karlovac: Veleučilište u Karlovcu, str. 4.
[68]Kranjčević, J. i Kunst, I., 2009. *Turizam i prostor – Turističko i prostorno planiranje*. Zagreb: Institut za turizam.

međunarodnoj razini.“[69] Takvo što se može učiniti samo suštinskim razumijevanjem prostora određenog područja, a u čemu uvelike može pomoći upoznavanje s disciplinom prostornog planiranja i uvažavanje zakonitosti prostora na koje ta disciplina može ukazati.

[69] Kranjčević, J. i Kunst, I., 2009. *Turizam i prostor – Turističko i prostorno planiranje*. Zagreb: Institut za turizam.

3. PROSTORNO PLANIRANJE U FUNKCIJI RAZVOJA TURIZMA U PROSTORU

Turistički razvoj je posljednjih nekoliko desetljeća uzeo maha. Sve veća potreba za turističkim kapacitetima je rezultirala eksploatacijom prostora kao resursa. Štoviše, posebice u mediteranskim zemljama, razvojem masovnog turizma prouzročile su se i ozbiljne degradacije fizičkog prostora. Prostorno planiranje se u tim slučajevima javlja kao disciplina koja usmjerava planiranje prostora u svrhu održivog razvoja turizma. Iz tog razloga je potrebno upoznati se sa suštinom prostornog planiranja te prostornih planova kao svojstvenih instrumenata preko kojih i turizam, kao i ostale industrije, sjedinjenjem s prostorom dobiva svoju praktičnu i održivu primjenu.

3.1.Teorijski okvir prostornog planiranja

Prostorno planiranje predstavlja aktivnost javnost sektora koji uz pomoć nauke i istraživanja distribuira druge aktivnosti u prostoru. Radi se o području koji politika posebno dotiče i čiji smjer razvoja određuje. Stoga ga Europska komisija Ujedinjenih naroda definira kao „ključni instrument za uspostavljanje dugoročnog, održivog okvira za društveni, teritorijalni i ekonomski razvoj i unutar i između zemalja.“[70]

Osim kao instrument, prostorno planiranje se može tumačiti i kao „smisao za sposobnost planiranja, na demokratsko uračunljiv način, ekonomske aktivnosti i sektora usluga (poput stambene izgradnje, energije, ekonomskog razvoja, prijevoza, vode, otpada, socijalne skrbi i zdravlja) koji imaju prostorne ili zemljišno-upotrebne posljedice na njihov širi društveno i okolišni kontekst.“[71]

Iz definicija je jasno kako prostorno planiranje predstavlja iscrpnu i kompleksnu aktivnost kojoj se treba pristupiti strateško promišljajući na holistički način. Takav pristup podrazumijeva „integraciju i koordinaciju i nadzornika i ishoda političkog sektora, i integraciju upravljanja potražnjom u utjecanju na društvene izbore.“[72]

[70] Ekonomska komisija za Europu, 2008. op. cit., str. 7.
[71] Wilson, E. and Piper, J., 2010. *Spatial planning and climate change.* London: Routledge, str. 9.
[72] Ibid., str. 9.

Uz spomenutu regulatornu i razvojnu funkciju, prostorno planiranje ima određene ciljeve koje pokušava ostvariti:[73]

- Unaprijediti teritorijalnu koheziju kroz uravnoteženiji društveni i ekonomski razvoj regija te unaprijeđenu kompetitivnost
- Ohrabriti razvoj proizveden urbanim funkcijama i unaprijediti odnos između gradova i zaleđa
- Razviti uravnoteženiju dostupnost
- Izgraditi pristup informacijama i znanju
- Smanjiti oštećenje okoliša
- Poboljšati i zaštiti prirodne resurse i kulturno naslijeđe
- Povećati kvalitetu kulturne baštine kao faktora razvoja
- Izgraditi energetske resurse održavajući sigurnost
- Podsticati visoko-kvalitetni, održivi turizam
- Ograničiti utjecaj prirodnih katastrofa

Ukoliko ćemo i gledati po ciljevima prostornog planiranja, jasno je kako je prostor dinamičan i kompleksan te je vidljivo koliko mu ozbiljno treba pristupiti. Tim više, „prostorno planiranje je ključno za isporuku ekonomskih, društvenih i okolišnih koristi stvarajući više stabilnije i predvidive uvjete za investicije i razvoj te osiguravajući koristi zajednici od razvoja promičući razborito korištenje prostora i prirodnih resursa za održivi razvoj.“[74]

Iz toga proizlazi kako „prostorno planiranje nadilazi tradicionalno planiranje korištenja zemljišta kako bi združilo i integriralo politike za razvoj i korištenje zemljišta s drugim politikama i programima koji utječu na prirodu prostora i na način na koji funkcionira.“[75]

Kako bi se te politike uskladile, potrebno je pristupiti planiranju prostora na sveobuhvatni, interdisciplinirani način s obzirom da se radi o izuzetno kompleksnoj i osjetljivoj disciplini. Osjetljivost prostornog planiranja proizlazi iz izazova s kojima se susreće, a oni su globalizacija, održivi razvoj, ekonomska integracija i ekonomske tržišne reforme te demografske promjene[76] koje prostorno planiranje mora uvažavati i pratiti kako bi planiranje prostora bilo kvalitetno i održivo. S obzirom da se radi o izazovima s kojima se susreću politike

[73] Ekonomska komisija za Europu, 2008. op. cit., str. 7.
[74] Ibid., str. 1.
[75] ODPM, 2005. prema Wilson, E. and Piper, J., 2010. op.cit., str. 11.
[76] Ekonomska komisija za Europu, 2008. op. cit., str. 7.

svakih država, prostorno planiranje može biti „način rješavanja tih izazova kako bi se postigao efikasniji okvir razvoja, inicirala urbana regeneracija, promicala participacija i uključenost zajednice, osigurala javna infrastruktura te poboljšao prijevozni sustav.“[77]

3.2. Načela, uloge i odgovornosti u prostornom planiranju

Prostorno planiranje je izrazito zahtjevna i kompleksna disciplina te se kao takva može razlikovati od države do države s obzirom da se radi o različitim načinima percipiranja prostora. Svaka država se posebno zakonima i pravilnicima dotiče prostornog planiranja te je normalno da će se i razlikovati. No, unatoč tim razlikama postoje određena načela na kojima prostorno planiranje počiva:

- Demokratsko načelo– s obzirom da prostorno planiranje dotiče svakog pojedinca, izuzetno je važno da odluke prostornog planiranja budu donesene i provedene od strane izabranih političara na različitim razinama, a koje se moraju bazirati na zakonu koji osigurava pravičnost i poštivanje ljudskih prava
- Načelo supsidijarnosti – „znači da se zakonodavni akti donose na razini Europske unije samo ako se isti cilj ne može na učinkovitiji način ostvariti donošenjem akata na nacionalnoj ili lokalnoj razini.“[78] U prostornom planiranju se neki dijelovi donošenja odluka ustupaju višim razinama koji pokrivaju veća područja kako bi se izbjegla nepovezanost prostorno razvojnih strategija
- Načelo participacije – uključenost zajednice u donošenje odluka o prostornom planiranju će unaprijediti legitimnost donošenja politike i odluka koji moraju biti transparentni kako bi svi građani bili svjesni razloga određenih odluka. Također, načelo participacije podrazumijeva pristup informacijama kao i mogućnost davanja komentara te primjedbi na negativne odluke odgovarajućim vlastima
- Načelo integracije – izuzetno bitno kod svake discipline je integracija između razina vlasti koja pomaže u kreiranju sveobuhvatnih politika uzajamno ih osnažujući. Naime, geografskim i sektoralnim odjeljenjem mogu se stvoriti značajni troškovi nekoordinacijom između različitih razina vlasti, a što se integracijom treba spriječiti

[77] Ekonomska komisija za Europu, 2008. op. cit., str. 10.
[78] Hrvatski sabor. Načelo supsidijarnosti. Dostupno na: http://www.sabor.hr/Default.aspx?sec=5668 [pristupljeno: 27.01.2018.]

- Načelo proporcionalnosti - nalaže kako bi se više slobode odlučivanja trebalo dati građanima, graditeljima lokalnih naselja i nositeljima lokalnih odluka. Prostorno planiranje mora olakšati inicijativu i intuiciju radije nego se samo slijepo pridržavati propisanih i često neefikasnih mjera
- Načelo predostrožnosti – ukazuje na mogući negativni učinak klimatskih promjena te nalaže kako ih je važno uzeti u obzir prilikom planiranja te ih minimizirati. Ukoliko se oni ne mogu ispitati te postoji određena nesigurnost, načelo predostrožnosti nalaže da se sporni razvoj treba preusmjeriti drugdje. To je „praktičan izraz međugeneracijske jednakosti po kojemu se štite naši potomci, tako da se stvori sigurnost kako naše akcije neće uzrokovati nepopravljive greške u okolišu.“[79]

Sva se ova načela trebaju uvažavati prilikom planiranja prostora na svim razinama. Uz to, svaka od razina; nacionalna, regionalna i lokalna imaju određene uloge i odgovornosti. Nacionalna razina vlasti je zadužena za „postavljanje odgovarajućih uvjeta za efektivno prostorno planiranje na regionalnoj i lokalnoj razini.“[80] Neke od njezinih zadaća su:[81]

- Promicanje strateške vizije i uspostavljanje primarnih rezultata razvoja prostora
- Razvoj pravnog okvira koji omogućava stvaranje prostornih planskih instrumenata i politika
- Poticajima i sankcijama osigurati efektivnu suradnju među sektorima i administrativnim granicama
- Nadgledanje i praćenje prostornog planiranja na regionalnoj i lokalnoj razini kao i trendova i utjecaja na prostorno planiranje
- Stvoriti potrebnu bazu podataka i informacija
- Osigurati da ostala ministarstva i odjeljenja razumiju efekte prostorne politike i akcija
- Pružanje podrške i savjeta regionalnim i lokalnim vlastima te pomoći u stvaranju sposobnosti i profesionalne ekspertize na svim razinama itd.

Glavna zadaća vlasti na regionalnoj razini jest da protumači i primjeni državnu politiku i prioritete u regionalne uvjete osiguravajući strateški plan, nadzor i pomoć lokalnim autoritetima u kreiranju lokalnih planskih instrumenata.[82] Prostornim planiranjem na regionalnoj razini se

[79] Šimunović, I., 2004. *Planiranje ili pravo na budućnost*. Split: Marjan Tisak, str. 58.
[80] Ekonomska komisija za Europu, 2008. op. cit., str. 15.
[81] Ibid., str. 15.
[82] Ibid., str. 16.

strateški određuju industrije određene regije. Pritom se uloga regionalne razine vlasti očituje u:[83]

- Stvaranju prostornih strategija koristeći višegodišnje projekcije za sveukupni razvoj regije
- Označavanju i zaštiti područja značajne prirodne vrijednosti poput rekreacijskih područja te vodenih i mineralnih resursa
- Planiranju i izgradnji potrebne infrastrukture
- Korištenju odgovarajućih procjena okoliša i metoda ocjenjivanja za značajne regionalne planove i projekte
- Nadgledanju lokalnog prostornog planiranja i asistiranju kroz vođenje, trening, interpretaciju i zakonodavstvo
- Praćenju i opskrbi informacijama i analizama o prostornim trendovima itd.

Nacionalnu i regionalnu razinu vlasti slijedi i lokalna razina vlasti koja surađuje u pripremanju planova naročito kako bi osigurali razumnu pokrivenost gradskih područja i izgradili zadovoljavajuće resurse i vještine. Uz spomenute, neke od zadaća lokalne razine vlasti u procesu prostornog planiranja su:[84]

- Uspostavljanje prioriteta za akciju u prostornom razvoju lokalnog područja u partnerstvu s lokalnim *stakeholder*-ima i regulatornim tijelima
- Priprema jednostavnog planskog okvira koji identificira glavna geografska područja te promjene, prioritetne ishode i plansku politiku
- Priprema regulatornih planskih instrumenata
- Angažman sa zajednicom oko stvaranja planske politike i prijedloga
- Poduzimanje proaktivnih mjera kako bi se ohrabrio razvoj koji je u skladu s dogovorenim planskim okvirom
- Stvaranje projektnih partnerstva preko javnog i privatnog sektora te sektora zajednice itd.

Osim službenih razina vlasti, postoje još i razne posebne agencije koje također imaju svoj doprinos u prostornom planiranju. Oni znaju imati snažan utjecaj u poticanju promjena te u

[83] Ekonomska komisija za Europu, 2008. op. cit., str. 16.
[84] Ibid., str. 17.

isticanju značajnih planskih pitanja koji zahtijevaju hitnu i koncentriranu pažnju. „Često im je dana posebna moć stjecanja zemljišta, regulacije razvoja i financiranja investicija.“[85]

3.3.Prostorni planovi kao instrumenti prostornog planiranja

Plan je temeljni dokument kojim se nešto pokušava ostvariti ili napraviti. Radi se o „dokumentu okrenutom ka budućnosti, kojim se izražavaju na određen način tokovi i politika ekonomskog razvoja.“[86] S obzirom na različitost oblikovanja u praksi, planovi se mogu dijeliti po raznim kriterijima. Tako po kriteriju vremenskog obuhvata planovi mogu biti dugoročni, srednjoročni i kratkoročni, po kriteriju sadržajnog obuhvata kompleksni i parcijalni, po kriteriju teritorijalnog obuhvata regionalni, nacionalni i internacionalni itd.[87]

Očigledno je kako je i prostorni plan okrenut ka budućnosti te se njime izražavaju tokovi i politika ekonomskog razvoja. „Prostorni plan je izraz svjesnog nastojanja za uređenjem prostora imajući za cilj postizanje najboljeg mogućeg, ili barem najmanje lošeg, načina korištenja i očuvanja prostora.“[88]

Također i prostorni plan se može svrstati po kriteriju teritorijalnog obuhvata te postoji:[89]

a) Državni prostorni plan
b) Regionalni prostorni plan
c) Lokalni ili mikroregionalni prostorni plan
    - Prostorni plan urbane regije
    - Prostorni plan općine
d) Prostorni plan za područje posebnih obilježja

Ad. a) Radi se o produktu državne razine vlasti koji je određen granicama države, to je „prostorno najveća, a pravno najviša kategorija“[90] prostornog plana. U Hrvatskoj je državni prostorni plan određen strategijom prostornog uređenja Hrvatske

[85] Ekonomska komisija za Europu, 2008. op. cit., str. 17.
[86] Šimunović, I., 2004., op. cit., str. 104.
[87] Ibid., str. 104.-105.
[88] Marinović-Uzelac, A., 1992. Regionalizacija iz vidokruga prostornog planiranja. *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja,* Izd. 1, str. 69.
[89] Marinović-Uzelac, A., 2001. *Prostorno planiranje*. Zagreb: Dom i svijet, str. 16.
[90] Ibid., str. 16.

Ad. b) Regionalni prostorni plan je plan nastao pod nadležnošću određene regije, u Hrvatskoj županije. U nekim slučajevima, regionalni prostorni plan ne mora se samo odnositi na jednu administrativnu jedinicu već i na više njih. Stoga je „u kategoriji regionalnog plana uključena i kategorija makroregionalnog plana, ali se zapravo radi o istoj metodologiji, a razlika je samo u veličini teritorija, odnosno u broju sastavnih upravno-teritorijalnih jedinica“[91]

Ad. c) Lokalni ili mikroregionalni prostorni plan označava prostorni plan osnovne teritorijalne jedinice samouprave. Općinski prostorni plan se odnosi na određeni teritorij s centralnim mjestom, sjedištem općine te ostalim naseljima, pretežito ruralnim dok se prostorni plan urbane ili urbanizirane regije odnosi na konurbacije, više urbanizirana naselja spojena urbanim načinom korištenja zemljišta u velikim teritorijalnim prostranstvima, a što nije regulirano zakonom u RH.[92]

Ad. d) „Prostorni plan za područje posebnih obilježja se odnosi na sve prostore koji po svojim značajkama ili po svojem pravnom statusu imaju izraženu autonomnost, a nisu niti jedna od kategorija administrativne podjele zemlje, dakle nisu ni općina, ni županija, ni grad.“[93] Tako to može biti određena industrijska zona, turistička zona, nacionalni park itd.

Osim prostornih planova, u svrsi prostornog uređenja se izrađuju i urbanistički planovi:[94]

- Generalni urbanistički plan - izrađuje se za gradove, i to za ukupni njihov teritorij s najbližom okolicom u području obuhvata. Radi se u mjerilu 1:10000 za veće i 1:5000 za manje gradove.
- Detaljni urbanistički plan – je kratkoročni te se izrađuje za pojedinu gradsku četvrt u mjerilima 1:1000 ili 1:2000. Područje obuhvata detaljnog urbanističkog plana je određeno generalnim urbanističkim planom koji je po vremenskom obuhvatu dugoročan.
- Urbanistički projekt – je vrsta detaljnog urbanističkog plana, nešto između projekta i plana jer ne uključuje vremensku neizvjesnost koju plan uključuje

S obzirom na opsežnu klasifikaciju prostornih i urbanističkih planova jasno je kako njihova izrada zahtijeva ozbiljan pristup. Prostornim planom se određuje optimalan razmještaj ljudi, dobara i industrija u prostoru te je izuzetno bitno da se u izradu plana uključe sve one discipline

[91] Marinović-Uzelac, A., 2001. op. cit., str. 16.
[92] Ibid., str. 17.
[93] Ibid., str. 17.
[94] Ibid., str. 16.

kojih se prostor dotiče. Naravno, pri izradi se ipak treba uzeti u obzir relevantnost s obzirom da sudjelovanje u izradi prostornog plana nije za sve struke podjednako te će u užoj ekipi sudjelovati struke poput urbanizma, geografije, prometa, prostorne ekonomije i pejsažnog oblikovanja.[95] Kako bi se sve informacije pružene od strane različitih struka prikupile i objedinile na jednom mjestu razvijen je geografski informacijski sustav.

3.4.Primjena suvremenih tehnologija u prostornom planiranju

Veoma je važno da informacije o prostoru budu jasno prikazane i uvijek dostupne. Iz tog razloga, ali i brojnih drugih je stvoren geografski informacijski sustav (GIS) kojim se upravlja podacima o prostoru.

GIS je „sustav za prikupljanje, skladištenje, provjeravanje, manipuliranje, analiziranje i prikazivanje podataka koji prostorno upućuju na Zemlju.“[96] Prvi GIS u povijesti je bila papirnata karta, mapa određenog područja dok se danas radi o računalnim aplikacijama koje u sebi sadrže brojne informacije i mogućnosti za njihovim upravljanjem. Prva *moderna* verzija GIS-a je napravljena u Kanadi 1966. godine te je sadržavala mape cijele Kanade sa širokim rasponom podataka o karakteristikama zemlje koje mogu biti korištene za analiziranje poljoprivrednog potencijala farmi manjeg značaja.[97]

Za izradu GIS-a ključni su podaci koji mogu doći iz raznih izvora poput satelitskih prikaza, mapi, GPS-a, podataka anketa i ostalih instrumenata za prisvajanje podataka.[98] Ti podaci se u GIS-u pretvaraju u informacije koje mogu biti od koristi u razvoju prostornih podataka za donošenje odluka.

Neke od koristi izrade GIS-a su:[99]

- Geografska analiza i ispitivanje te prikaz rezultata
- Poboljšanje organizacijske integracije

[95] Marinović-Uzelac, A., 2001. op. cit., str. 29.
[96] Department of the Environment, 1987. prema Grimshaw, D., J., 2000. *BRINGING GEOGRAPHICAL INFORMATIAN SYSTEM INTO BUSINESS*. 2. izd. Cranfield University: John Wiley and sons, str. 28.
[97] Grimshaw, D., J., 2000. *BRINGING GEOGRAPHICAL INFORMATIAN SYSTEM INTO BUSINESS*. 2. izd. Cranfield University: John Wiley and sons, str. 28.
[98] Elangovan, K., 2006. *GIS Fundamentals, Applications and Implementations.* New Delhi: New India Publishing Agency, str. 3.
[99] Pahernik, M., 2000. i Tomlinson, R., 2013. prema Matus, M., 2015. *Geografski informacijski sustavi i njihov značaj za turizam*. Split: Sveučilište u Splitu, str. 16.

- Donošenje boljih odluka
- Izrada zemljovida.

Jedna od najznačajnijih koristi GIS-a, kao i svakog informacijskog sustava jest njegova dugoročnost i mogućnost ažuriranja. Jednom kad se kvalitetan GIS uspostavi, može se naknadno samo unapređivati.

Zakonom je u RH uspostavljen geografski informacijski sustav kao Informacijski sustav prostornog uređenja. Koristeći mrežnu uslugu Web Map Service (WMS) objavljeno je više od 98% svih prostornih planove te se „putem internetskog preglednika može pristupiti geoportalu za vizualizaciju prostornih slojeva s uobičajenim funkcionalnostima za takvu vrstu aplikacije, kao što su upravljanje prikazom slojeva po želji (uključivanje/isključivanje, promjena redoslijeda slojeva, promjena mjerila prikaza, ispis i sl.) i mogućnost pretraživanja prema više kriterija.“[100]

Tehnološkim razvojem iz godine u godinu se razvijao i geografski informacijski sustav te, osim sredstva za podršku prostornom planiranju, jedno od najvažnijih područja istraživanja novih informacijsko-komunikacijskih tehnologija postala je izrada realističnijih i korisnijih virtualnih gradova i teritorija.[101]

Današnji GIS je postao dostupan gotovo svima. Na službenim glasilima općina, gradova, županija i ministarstava su izloženi prostorni planovi i detaljni planovi uređenja, a koji su informacije za svoju izradu crpile iz GIS-a. „GIS koriste sve institucije i poduzeća koja se na bilo koji način bave prostorom, odnosno upravljanjem i eksploatacijom prostornih objekata: urbanizam, građevinsko zemljište, prometna i željeznička mreža, vodovod, kanalizacija, elektrodistribucija, distribucija plina, telekom, ekologija, zelenilo, poljoprivreda i šumarstvo.“[102]

S obzirom na odnos prostora i turizma, uloga GIS-a u turizmu je također značajna, a može se ogledati u boljem poznavanju prostora kao turističkog resursa odabirom najpovoljnijeg prostora za turistički razvoj, lakšem uočavanju turističkih utjecaja na prostor, zaštiti okoliša, marketingu destinacije preko virtualnih šetnji i sl. Jedna od suvremenih tehnoloških primjena GIS-a u

[100] NN, 2017. op. cit., 106/2017, čl. 2.7.3.
[101] Pinto, N., N., Tenedorio, J., A., Antunes, A., P. and Cladera, J., R., 2014. *Technologies for Urban and Spatial Planning: Virtual cities and territories.* Hershey: IGI Global, str. 21.
[102] Čekerevac, Z., Anđelić, S., Glumac, S. i Dragović, N., 2010. Suvremeni trendovi primjene GIS tehnologije. Međunarodna naučna konferencija Menadžment 2010., str. 532. Dostupno na: http://www.meste.org/konf/Arhiva/Man_2010/pdf/5_TehnologijeIAlatiMenadzmenta/CekerevacAndjelicGlumacDragovic.pdf [pristupljeno: 27.02.2018.]

turizmu je lako vidljiva i u izradi interaktivnih karti (Slika 1). Na tim kartama su pružene sve korisne informacije za turističkog posjetitelja, od restorana, smještaja, aktivnosti, atrakcija itd. GIS-evi u turizmu imaju sve značajniju ulogu kako i u privlačenju turista tako i u određenju tokova razvoja turizma. Shodno tome, razvijen geografski informacijski sustav može biti važno sredstvo u povećanju konkurentnosti destinacije.

Slika 1. Primjer upotrebe GIS-a u turizmu preko interaktivnih mapi

Izvor: Geoawesomeness, 2017. GIS In Tourism – Building an Interactive Map of the Island of Šolta. Dostupno na: http://geoawesomeness.com/gis-tourism-building-interactive-map-island-solta/ [pristupljeno: 27.02.2018.]

3.5. Veza prostornog planiranja i integralnog upravljanja razvojem turizma u prostoru

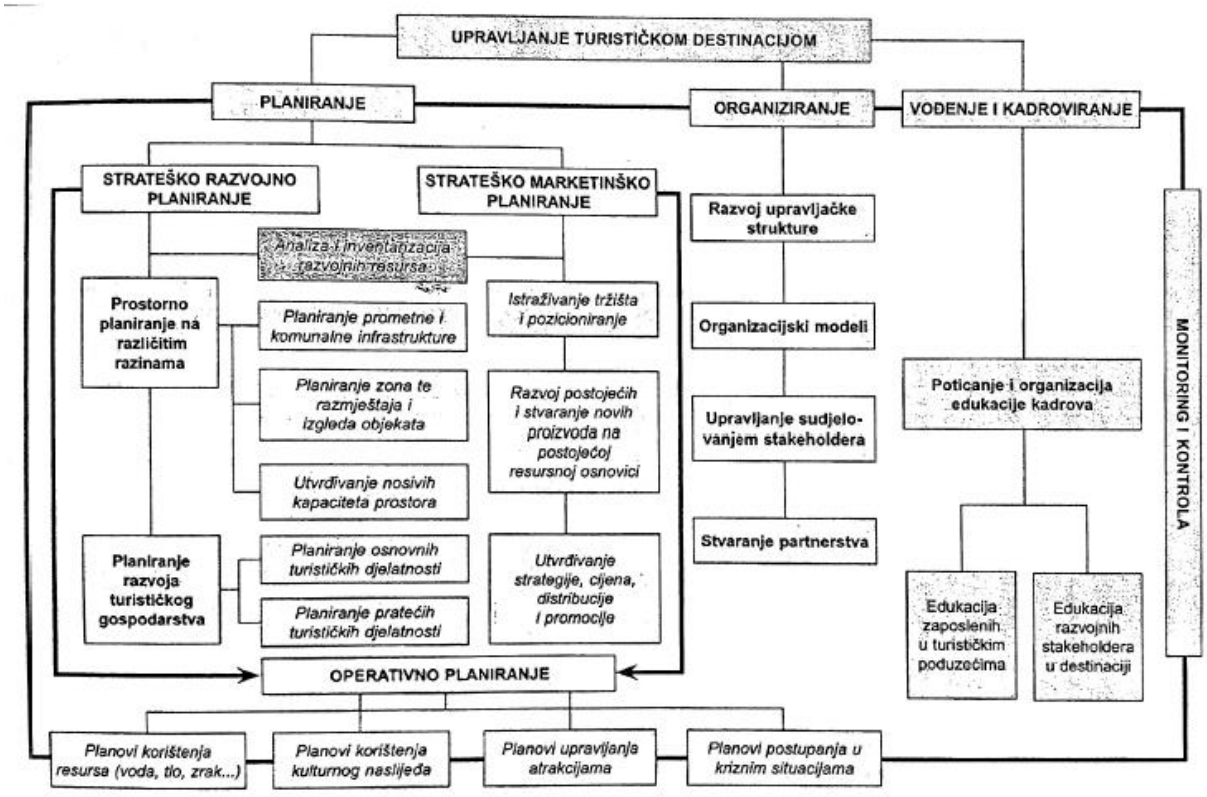
S obzirom da se na turizam gleda kao na sustav, jasno je da se, kako bi uspješno funkcionirao, svakim sustavom treba upravljati. „Upravljanje je proces oblikovanja i održavanja okruženja u kojem pojedinci, radeći zajedno u skupinama efikasno ostvaruju odabrane ciljeve.“[103] Brojni sustavi se sastoje od više podsustava, a kako turistički sustav predstavlja društveni s određenim razvojnim ciljevima, zahtijeva se jedan cjelokupni/holistički odnosno integralni pristup. Takav pristup upravljanju se odnosi na „kontinuirani, interaktivni i prilagodljivi proces koji je

[103] Weihrich, H., Koontz, H., 1993. prema Šimunović, I., 2004. op. cit., str. 79.

usmjeren na upravljanje vezama između različitih subjekata i aktivnosti radi postizanja strateških ciljeva.“[104]

Jedan od strateških ciljeva upravljanja turističkom destinacijom je i stvoriti prikladno okruženje za razvoj turizma u destinaciji[105], a što podrazumijeva, među ostalim, i planiranje razvoja u prostoru; objekata i infrastrukture. Nadalje, fokusiranim prostornim razvojem može se produžiti boravak posjetitelja, povećati potrošnja i smanjiti sezonalnost turizma određene destinacije.[106]

Turističkom destinacijom upravlja određena organizacija, a čija je uloga promicati interese turizma. S obzirom da je interes turizma njegova održivost, zahtijeva se, stoga, i uska suradnja s ostalim interesnim skupinama, a među kojima i prostornim planerima. Ako se integralno upravljanje turizmom odnosi na upravljanje vezama između različitih subjekata i aktivnosti, onda je jasna i veza između prostornog planiranja i integralnog planiranja.

Slika 2. Funkcije upravljanja turističkom destinacijom

Izvor: Petrić, L., 2011. op. cit., str. 30.

[104] Petrić, L., 2011. op. cit., str.27.
[105]WTO, 2007. prema Petrić, L., 2011. op. cit., str. 27.
[106]UNWTO, 2007. A Practical Guide to Tourism Destination Management., str. 9. Dostupno na: https://www.thesisscientist.com/docs/Prof.WilliamsHibbs/1f64a7ec-9898-454b-93f1-6fbdf5a46d16.pdf [pristupljeno: 04.03.2018.]

Veza između prostornog planiranja i integralnog turističkog upravljanja se može vidjeti i na Slici 2 gdje su prikazane funkcije upravljanja turističkom destinacijom; planiranje, organiziranje, vođenje i kadroviranje te monitoring i kontrola koja se vrši tijekom provođenja svih funkcija upravljanja. Iz Slike 2 je jasno vidljivo da je u funkciju planiranja, a točnije strateškog razvojnog planiranja uključeno i prostorno planiranje na različitim razinama, a što obuhvaća i planiranje prometne i komunalne infrastrukture, planiranje zona te razmještaja i izgleda objekta te utvrđivanje nosivih kapaciteta prostora.

3.6. Prostorno planiranje u turizmu

Prostornim planiranjem se upravlja cjelokupnim prostorom određenog područja, pa tako i turističkim. Kako bi se turizam adekvatno i optimalno razvio na određenom području, važno je uzeti u obzir zakonitosti prostora koje su izražene u prostornim planovima. „Iako su na prvi pogled prostorno planiranje i turistički sektor dva razdvojena koncepta, oni su zapravo uvelike međuovisni. Prvo, turistička aktivnost zauzima prostor na određenom mjestu te stoga ima prostorni karakter. Štoviše, za turizam su prostorni odnosi veoma važni i turistička mjesta su predmet prostornog planiranja. Drugo, turizam je primarno sektor koji stvara prihod za mnoga mjesta u mnogim zemljama te je prostorno planiranje sredstvo za organiziranje turističkih aktivnosti kako bi se olakšala integracija tog sektora s drugim sektorima i područjima unutar mjesta ili regije.“[107]

Jasno je kako se prostornim planiranjem određuju aktivnosti i razvoj turističke ponude određenog područja. Kako se prostorno planiranje provodi i razvija na više razina, od nacionalne do lokalne, dotiče se i turizma na tim razinama. Na nacionalnoj strateškoj razini je određena vizija turističkog razvoja dok se na lokalnoj razini konkretiziraju i sprovode odluke obaziruć se na strukturu turističkog sektora mjesta.[108] Ono što je važno kod prostorne politike, kao i kod turističke, jest da su one koordinirane među različitim razinama i institucijama te da se akcije i odgovornosti dopunjuju i da razumno postižu konsenzus oko važnih pitanja koje su u interesu lokalnih zajednica i društva u cjelini.

[107] Dede, M., O. and Ayten, A., M., 2012. The role of spatial planning for sustainable tourism development: A theoretical model for Turkey. *Tourism*, Vol. 60 (4), pp. 431.
[108] Ibid., str. 435.

Turizam je pitoma i za okoliš blaga industrija, no i turistički razvoj, ako nije planiran na održiv način, može imati velike štete po okolišu. Stoga se sve se više ističe važnost prostornog planiranja koje će biti u svrsi održivog razvoja turizma. Rješenja i smjernice razvoja može dati strateško prostorno planiranje koje „je izmjenjivo i orijentirano prostornim izazovima, izazovima koji su važni u svakodnevnom životu. Strateško prostorno planiranje je, stoga, smatrano kao način za nadilaženje instrumenata ograničenja tradicionalnog prostornog planiranja stvarajući na inovativan i kreativan način bolju budućnost za mjesto.“[109] Jedan od izazova s kojima se prostorno planiranje susreće je i turizam. Najvažniji problemi koji se javljaju u prostornom planiranju u turizmu su smještanje turističkih lokaliteta, pitanje dostupnosti, definicije standarda, standardi dizajna, problemi s prometom, kvaliteta gradnje, turističke atrakcije, lociranje glavnih prometnih raskrsnica, utjecaj turističkog razvoja na lokalne arhitektonske stilove i važna kulturna mjesta.[110] Stoga je bitno da se u prostornom planiranju i predvide i planiraju moguće turističke aktivnosti određenog područja.

Prvi značajni oblik prostornog planiranja u turizmu se može prepoznati u planovima turističkih regija/područja iz razdoblja druge polovine 20. st. Jedan od najboljih primjera iz turističke literature jest plan regije Langedouc-Roussillon u Francuskoj kojim je određen turistički razvoj na obalnoj liniji dužine 160 km. Osim izgradnje novih turističkih kapaciteta, tim planom je određen i ponovni razvoj i širenje postojećih centara, odnosno infrastrukture, a posebice cesta tog područja koje bi povezivale turističke jedinice obuhvaćene planom.[111] Naime, radi se o jednom od najkompleksnijih turističkih planova iz područja turizma, a što potvrđuju zadaci koji su se trebali ostvariti:[112]

- izgraditi šest novih kupališnih mjesta *ex nihilo* između delte Rhône i Pirineja
- izgraditi naselja po uzoru na gradove
- dati svakom naselju osobit urbani i ambijentalni stil
- ostvarivati naselja tako da mogu prihvatiti potrebe masovnog turizma
- unutar naselja izgraditi velike marine
- sačuvati prirodne prostore između naselja u svrhu odvajanja

[109] Oliviera da Silva, E., H., 2015. Place branding in strategic spatial planning. *Journal of Place Management and Development,* Vol. 8, pp. 27.
[110] UN, 1999. prema Dede, M., O. and Ayten, A., M., 2012. op. cit., str. 435.
[111] Pearce, D., 1989. *Tourist development*. 2nd ed. New York: Longman Scientific & Technical, str. 60.
[112] Sanguin, A.-L., 2001. Novoplanirana ljetovališta na obali Langedouc – Roussillona (Francuska). *Geoadria,* Vol. 6, pp. 73.

- uvesti brzu vezu između svakog naselja i autoceste Rhône – Španjolska koja prolazi oko 15 km od obale.

U istom razdoblju (60. –ih godina 20.-og stoljeća) se i u Hrvatskoj razvija prostorno planiranje u turizmu Turističkim prostornim planom Jadrana (1967.), odnosno izradom Programa dugoročnog razvoja i plana prostornog uređenja Jadranskog područja. Radi se o programu bivše SFRJ koji je obuhvaćao i prostorni razvoj SR Hrvatske. Na projektu je radilo 2953 stručnjaka na mjesec te 59 urbanističkih institucija i pet inozemnih tvrtki, a ukupna vrijednost projekta je bila 6.952.000 $ što je dijelom financirao UNDP.[113] Iako se radilo o projektu kojim se određivao razvoj regije u raznim područjima (promet, vodoopskrba, industrija, kretanje stanovništva, poljoprivreda, šumarstvo…) svakako se doticao turizma te je u projektima Gornji Jadran (od Splita prema sjeveru) te Južni Jadran (u granicama SFRJ južno od Splita) predviđena izgradnja turističkih kapaciteta (preko 700.000 kreveta[114]).

Unatoč opsežnosti, sveobuhvatnosti i kompleksnosti ovih i sličnih projekata, upitna je njihova uspješnost te su iznesene brojne kritike na spomenute projekte i planove. Činjenica koja dovodi u pitanje uspješnost provedenih planova su brojna oštećenja visokovrijednih turističkih prostora. Iako su postojali određeni napori u kontroliranom i planiranom razvoju turizma, svjedoci smo toga da se u drugoj polovini 20 st. provela „apartmanizacija“ hrvatske obale. Čak štoviše, još uvijek turizam Republike Hrvatske ima odlike masovnog, a koji nikako nije održiv niti pogodan za prostor.

Povećanjem svjesnosti o nemilosrdnoj eksploataciji prostora tijekom razvoja masovnog turizma u mediteranskim zemljama stvorila se potreba očuvanja prostora. Prostor nikako ne smije biti u službi turizma te se prilikom njegova planiranja uvijek mora uzeti u obzir njegova fizička, kulturna, ekonomska i pravna dimenzija. Tako razvoj turizma u prostoru mora počivati na sljedećim pravilima prostornog planiranja:[115]

- Očuvanje važnih ili zanimljivih kulturno-povijesnih i arheoloških lokaliteta
- Očuvanje važnih ili neobičnih prirodnih područja
- Očuvanje stabala i njihovo implementiranje u lokacijski plan
- Označavanje područja ograničenog razvoja (strme padine, poplavna područja)
- Primjena funkcionalnih načela u različitoj uporabi područja

[113] Mattioni V., 2004. *Jadranski projekti.* Zagreb: Urbanistički institut Hrvatske, str. 112.
[114] Kranjčević, J. i Kunst, I., 2009. op. cit., str. 402.
[115] Petrić, L. 2013. op. cit., str. 142.

- Iskorištavanje velikih prostora za razvoj odmorišta kako bi se stvorili parkovi s naglaskom na prirodne resurse
- Pažljivo urbanističko planiranje
- Posebne prostorne analize i dizajn
- Primjena odgovarajućih razvojnih standarda (maksimalno dopuštena gustoća smještajnih jedinica, pokrivenost zemlje građevinama, visina građevina, udaljenost građevina od obale, ceste ili atrakcija)
- Primjena odgovarajućih standarda infrastrukture (opskrba vodom, kanalizacijski sustav, zbrinjavanje krutog otpada, parkirališta)
- Dizajn objekta (lokalni stil gradnje i motivi, izgled krovova, upotreba lokalnih građevnih materijala, odnos s okolišem, pejsažno dizajniranje prostora, potrebe hendikepiranih osoba)

Iz navedenih pravila je vidljivo kako je i u smjernicama održivog turističkog razvoja posebno dotaknut odnos turizma s prostorom. Unatoč tome što se ne radi o za okoliš pogubnoj industriji, ipak je i turistički razvoj određen prostornim zakonitostima koje je važno poštivati. Osim određenih smjernica razvoja koje su često određene zakonom (a o čemu više u 4. poglavlju diplomskog) poput studija utjecaja na okoliš često se izrađuju i studije određivanja prihvatnih/nosivih kapaciteta destinacije (Carrying capacity assessment - CCA studije) kojima se određuje optimalna upotreba turističkih resursa.

3.7. Prostorno planiranje i koncept nosivih kapaciteta destinacije

U novije doba su se počele pojavljivati razne planerske metode i tehnike kojima se pokušavaju mjeriti utjecaji turističkog razvoja na prostor te samim tim ukazati na važnost umanjivanja negativnog utjecaja. Među brojnim tehnikama poput Granica dopustivih promjena (LAC – Limits of Acceptable Change), Upravljanja utjecajima posjetitelja (VIM – Visitor Imapct Management) i Zaštite iskustva posjetitelja i resursa (VERP – Visitor Experience and Resource Protection), za prostorno planiranje u turizmu je značajna i metoda prihvatnih kapaciteta destinacije. Naime, njome se definira „maksimalan broj osoba koje se istovremeno mogu naći

na određenom prostoru bez izazivanja većih oštećenja i/ili promjena fizičkog okoliša i bez pada kvalitete ponuđenih usluga.“[116]

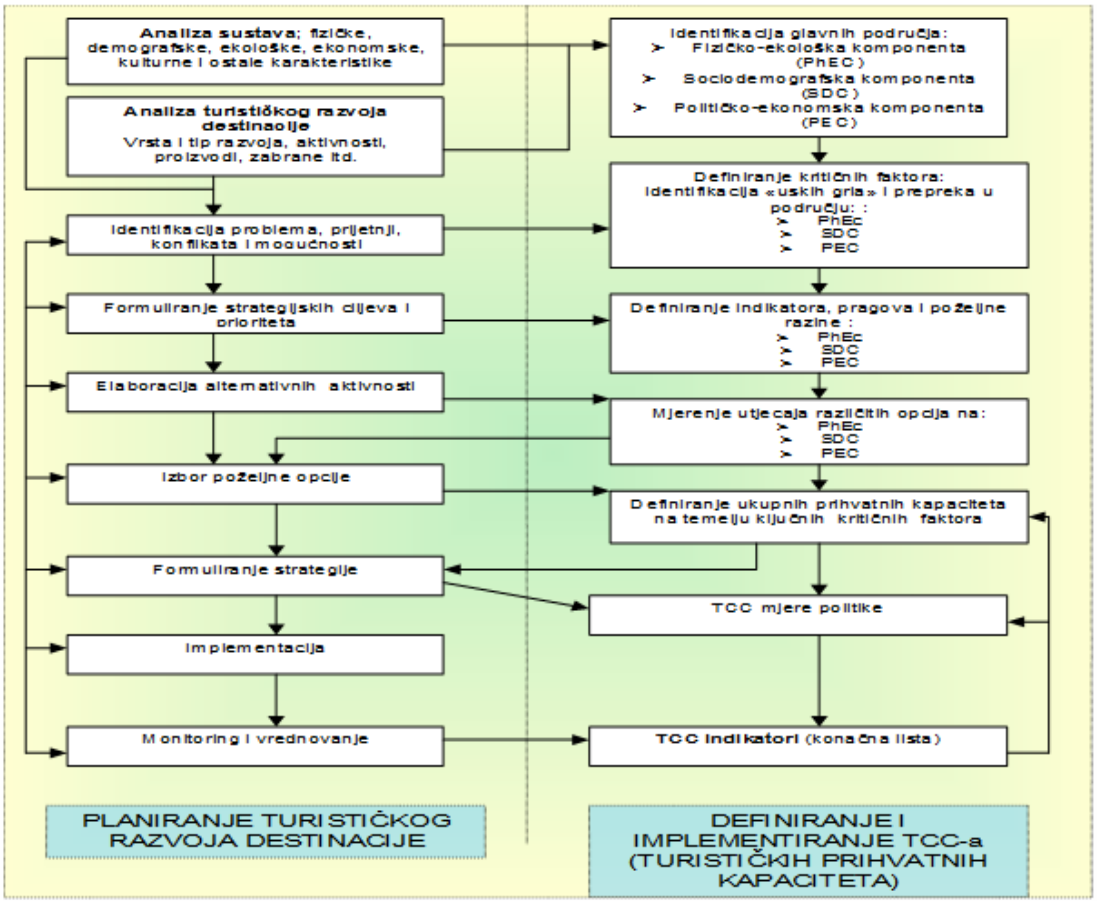
Iako se iz same definicije čini kao da se radi o jednoj kvantitativnoj metodi, primarno se radi o kvalitativnoj metodi. S obzirom da je količina turističke aktivnosti koju prostor nosi ovisna o obilježjima prostora, koncept turističke nosivosti treba odrediti prostorna obilježja, odnosno čimbenike koji utječu na prostorna ograničenja ili mogućnosti te prostorne aktivnosti koje se odvijaju u određenom prostoru.[117] Razumijevanjem prostornih zakonitosti mogu se na lakši način kontrolirati turističke aktivnosti i razvoj turizma općenito te na takav način umanjiti i spriječiti negativne posljedice koje ta aktivnost na prostor može ostaviti.

Naglasak metode CCA jest zadovoljstvo posjetitelja koje pada ukoliko se prijeđe granica nosivosti. Ono može opasti ukoliko se ugrozi fizički, društveni i kulturni okoliš destinacije. Iz tog razloga su se razvili i vrste prihvatnog kapaciteta koje se odnose na određene dimenzije zadovoljstva posjetitelja. Tako se prihvatni kapacitet ne odnosi samo na fizičke karakteristike prostora već i na njegov ekonomski i ekološki kapacitet te se stoga ispituju:[118]

- Fizički ili ekološki nosivi kapacitet – prag iznad kojeg određeni broj ljudi nanosi štetu prirodnoj i kulturnoj baštini destinacije
- Ekonomski kapacitet nosivosti – razina moguće zasićenosti prostora turističkom izgradnje koja kad se prelazi dovodi u pitanje ekonomsku isplativost poslovanja objekta turističke ponude
- Sociološki kapacitet nosivosti – kojim se određuje prag snošljivosti, odnos gustoća turista u određenom prostoru koju toleriraju sami turisti
- Kulturološki kapacitet nosivosti – ispituje kulturološku toleranciju lokalnog stanovništva prema posjetiteljima u destinaciji.

Svi ovi kapaciteti nosivosti počivaju na temeljnom načelu – održivosti te stoga mogu služiti kao standardi kvalitete. „Proces određivanja turističke nosivosti podrazumijeva utvrđivanje postojećih i planiranih turističkih aktivnosti, afirmiranih i mogućih privlačnosti te prepoznavanje, registraciju i razvrstaj obilježja turističkog odredišta.“[119] U takvom obliku, spomenuti koraci su i dio procesa planiranja razvoja destinacije, a što prikazuje i Slika 3.

[116] Mathieson, A. i Wall, G., 1982. prema Petrić, L., 2011. op. cit., str. 99.
[117] Mrđa, A., Carić, H. i Bojanić Obad Šćitaroci, B., 2014. op. cit., str. 216.
[118] Petrić, L. 2013. op. cit., str. 147.
[119] Mrđa, A., Carić, H. i Bojanić Obad Šćitaroci, B., 2014. op. cit., str. 221.

Slika 3. Turistički nosivi kapaciteti kao dio procesa planiranja razvoja destinacije

Izvor: Coccosis, H., Mexa, An., ed., 2004. prema Petrić L., 2011. op. cit., str. 100.

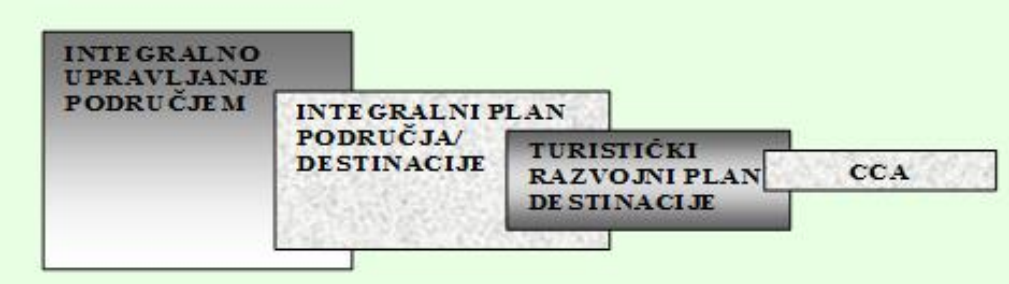
Kako bi se taj proces olakšao, određuju se razni indikatori koji pokazuju stvarne učinke turizma u destinaciji te pomažu efikasnijem praćenju razvoja turizma.[120] Neki od češće korištenih indikatora u određivanju turističke nosivosti su: broj posjetitelja po m^2, broj kupača na plaži po m^2, potrošnja vode, struje po turistu, broj automobila po m^2 itd. S obzirom da se korištenjem indikatora u planskom proces prelazi iz teorijskog koncepta u operativni, oni predstavljaju korak dalje u cijelom procesu.

U Hrvatskoj je situacija već godinama jednaka, a to je da se svi pragovi i granice snošljivosti prekoračuju u vršnim dijelovima sezone. Turističke tokove stoga treba na određene načine preusmjeravati, a sezonu produživati. „Nosivost je korisna za prostorno planiranje i treba ju promatrati kao vrijednu analitičku, integralnu metodu planiranja ponajprije orijentiranu u smjeru postavljanja ravnoteže između zaštite okoliša i gospodarskog razvoja. Nužno je

[120] Petrić, L. 2011. op. cit., str. 104.

unaprijediti već postojeće koncepte nosivosti razvijene u raznim znanstvenim područjima i njihove teze prilagoditi prostorno-planerskim metodama i procesima.“[121]

Na takav način se turističkom razvoju može pristupiti na jedan ozbiljan i problema svjestan način, a sve u cilju podizanja održivosti turizma na veću razinu. Shodno tome, integriranje turističkih nosivih kapaciteta može se smatrati korisnim prilikom upravljanja i planiranja destinacijom (Slika 4).

Slika 4. Integriranje turističkih nosivih kapaciteta u planski proces

Izvor: PAP/RAC, 1997. *Guidelines for Carrying Capacity Assessment for Tourism in Mediterranean Coastal Zones.* Split: PAP/RAC, str. 13.

Ispitivanje nosivih kapaciteta destinacije stoga je pogodno prilikom prostornog planiranja destinacije budući da:[122]

- Određuje smjerove razvoja i razvojne scenarije turističkog razvoja
- Postavlja prostorne pokazatelje te je prilagodljivo i jedinstveno za svako promatrano područje
- Postavlja razvojna ograničenja koja temelji na određenim standardima kvalitete
- Uvodi procese monitoringa i evaluacije provedbe planova
- Uzima u obzir fleksibilnost i prilagodljivost kao obilježje suvremenog planiranja

[121] Mrđa, A., Carić, H. i Bojanić Obad Šćitaroci, B., 2014. op. cit., str. 224.
[122] Ibid., str. 224.

4. ANALIZA MEĐUODNOSA PROSTORNOG PLANIRANJA I TURIZMA U RH

Prostornim planiranjem se određuje optimalni raspored dobara, ljudi i djelatnosti u prostoru te s obzirom na važnost određivanja tog optimalnog rasporeda zahtijeva da se uredi zakonski i na najbolji mogući način u svim značajnim institucijama na svim razinama.

4.1. Institucionalna i zakonodavna podrška prostornom planiranju

Sve većim ekonomskim razvojem brojnih zemalja i neplaniranom i nekontroliranom eksploatacijom prostora, učinile su se velike i značajne štete na taj vrijedni resurs. Iz tog razloga se u određenom trenutku počelo brinuti o negativnim posljedicama na prostor i okoliš te su se razvile brojne agencije i programi unutar postojećih organizacija kojima se počela podizati svijest o važnosti planiranja prostornog razvoja.

Osim podrške na internacionalnoj razini, brojne su zemlje među svoje razvojne politike uvrstile i politike upravljanja prostorom. Nadalje, „koncepcija prostornog planiranja pretpostavlja institucionalne strukture s mogućnošću donošenja odluka o korištenju zemlje i aktivnostima i prilagođavanja i implementiranja politika, planova i procesa za integriranje i koordiniranje tih aktivnosti.“[123] Tako su doneseni brojni zakoni kojima se problematika prostora i njegove održivosti uredila i svela na minimum. Uz to, brojne akcijske grupe i udruge u lokalnim zajednicama su „vikale“ na pretjeran turistički razvoj kojim se oštetio prostor te je kao rezultat svega toga nastao uređen i kontroliran odnos prema prostornom razvoju.

4.1.1. Međunarodni institucionalni okvir prostornog planiranja

Prostorno planiranje kao disciplina je posebno uređena raznim zakonima i dokumentima, kako na globalnoj, tako na lokalnoj razini. Sve te dokumente i smjernice razvoja na globalnoj razini

[123] Wilson, E. and Piper, J., 2010., op. cit., str. 9.

donose najznačajnija svjetska i europska udruženja, a koja imaju posebna odjeljenja koji se dotiču prostora.

U tom kontekstu važno je spomenuti Ujedinjene Narode (UN – United Nations), međunarodnu organizaciju zaduženu za promicanje i održavanje mira i sigurnosti u svijetu, razvijanje dobrosusjedskih odnosa, ekonomsku suradnju, širenje tolerancije te promicanje ljudskih prava. Ujedinjeni Narodi, s obzirom da se radi o jednoj od najznačajnijih globalnih institucija, sastavljena je od brojnih programa, fondova i specijaliziranih agencija. Tako se prostora i prostornog razvoja dotiču UNDP (United Nations Development Programme), UNEP (United Nations Environment Programme) i UN Habitat (United Nations Human Settlements Programme) te UNESCO (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization) i UNWTO (World Tourism Organization), a razvijen je i Odbor za stambena pitanja i gospodarenje zemljištem koji djeluje unutar Ekonomskog i socijalnog vijeća UN-a.

UN u brojnim se svojim dokumentima i smjernicama dotiče i podizanja standarda življenja, a čije ostvarenje počiva na održivosti. U vidu održivog razvoja i podizanja ljudskog standarda zanima se oko problema prostornog planiranja, a u nastavku su dani neki od dokumenta kojima se promiče prostorni razvoj.

Agenda 21 ili Akcijski program za 21. stoljeće[124] je dokument Ujedinjenih Naroda usvojen na konferenciji o okolišu i razvoju iz 1992. godine u Rio de Janeiru gdje se postavilo pitanje razvoja prostora na lokalnoj i globalnoj razini. Deseto poglavlje Agende 21 iznosi problem integralnog pristupa planiranju i upravljanja prostornim resursima te kaže kako je osnova tog integralnog pristupa u suradnji sektorskog planiranja i upravnih aktivnosti (postojeće prostorne politike, prostorno planiranje, procedure upravljanja prostorom) te novih metoda koje olakšavaju uspostavljanje integralnog pristupa razvoja, a samim time i ostvarivanja ciljeva održivog razvoja.

Prostorno planiranje, ključni instrument za razvoj i učinkovito upravljanje s posebnim osvrtom na zemlje u tranziciji,[125] je dokument Ekonomskog i socijalnog vijeća Europe UN-a donesen u Ženevi 2008. godine, a iznio je uloge, prednosti i izazove prostornog planiranja s kojima se susreću zemlje u tranziciji, ključna načela i glavne korake u procesu izrade prostornih planova. Ovim dokumentom je naglašena potreba stvaranja zajedničke strateške vizije

[124] Mrđa, A. i Šćitaroci Obad Bojanić, B., 2015. Međunarodni dokumenti o prostornom planiranju u turizmu. *Prostor: Znanstveni časopis za arhitekturu i urbanizam*, Izd. 1 (49), str. 132.
[125] Ibid., str. 133.

prostornog razvoja, razvoja temeljenog na učinkovitoj upotrebi resursa, dobrom upravljanju prostorom, javno-privatnim partnerstvima i efikasnom donošenju odluka. Kao i kod Agende 21, dan je naglasak na integralni pristup prostornom planiranju s važnošću uključivanja svih dionika s visokim stupnjem objektivnosti i transparentnosti.

Značajni dokumenti u sferi prostornog planiranja su nastali i kroz Program Ujedinjenih Naroda za Ljudska Naselja (UN – Habitat), a od kojih je vrijedno spomenuti:[126]

- ***Vancouversku deklaraciju o ljudskim naseljima*** iz 1976. kojom se daje za pravo svakoj državi da odredi prostorni razvoj svoje zemlje u skladu sa svojim pravima korištenja zemljišta i zakonodavstvima, a u svrhu ostvarenja ciljeva socijalne i gospodarske reforme.
- ***Akcijski program o ljudskim naseljima (Habitat Agenda)*** iz Istanbula iz 1996. godine kojim se državi ne daje samo za pravo, već i za obvezu implementacija ovog programa s ciljem održivog razvoja. Habitat Agenda se posebno dotiče i obalnog područja za koje je neophodna posebna skrb i zaštita.
- ***Istanbulsku deklaralaciju o ljudskim naseljima*** iz 1996., a koja je zapravo reafirmacija programa Habitat Agenda. Zemljama potpisnicama se nameće obveza promicanja očuvanja, obnove i održavanja zgrada, spomenika, otvorenih prostora, krajolika i svih obrazaca naseljavanja.
- ***Deklaraciju o gradovima i drugim naseljima u novom tisućljeću*** Skupštine UN-a iz 2001. koja se oslanja na Habitat Agendu i Istanbulsku deklaraciju o ljudskim naseljima te ih zapravo potvrđuje i nalaže veći napor u provođenju mjera deklaracije.

U sklopu Ujedinjenih Naroda djeluje i Svjetska turistička organizacija (UNWTO) čiji je glavni opus djelovanja turizam i njegov održivi razvoj. Također se spominje prostornog planiranja, a s naznakom na turizam, u sljedećim dokumentima:[127]

- ***Akcijski program za 21. stoljeće za turističku industriju prema okolišno održivom razvoju*** usvojen 1992. godine na Konferenciji Ujedinjenih Naroda o okolišu i razvoju. Tim dokumentom je ukazano na opasnosti koje prijete nekontroliranim i neodrživim turističkim razvojem te su dane smjernice za uspostavu održivog razvoja kao dijela integralnog planiranja i upravljanja prostorom osiguravajući turistički razvoj uz zaštitu okoliša.

[126] Mrđa, A. i Šćitaroci Obad Bojanić, B., 2015. op.cit., str 13..
[127] Ibid., str. 138.

- ***Smjernice za lokalne vlasti o razvoju održivog turizma*** je dokument iz 1998. namijenjen lokalnim zajednicama, državnim službenicima i turističkim poduzetnicima. Stavljen je naglasak na lokalnoj upravi koja kreira plan i određuje standarde kvalitete poput pokrivenosti područja, udaljenosti od mora, gustoće gradnje, visine građevina, parkinga itd.
- ***Kako učiniti turizam više održivim - smjernice za nositelje gospodarske politike*** je dokument iz 2005. godine kojim se skreće pažnja na participaciju svih dionika prilikom stvaranja strategije, a što je bitno za održivost. Također se naglašava društvena odgovornost poduzetništva i afirmativno stajalište, odnosno rad vlade.

Od velikog značaja za planiranje razvoja prostora je i Program Ujedinjenih Naroda za Okoliš (UNEP). U sklopu UNEP-a je 1975. godine organiziran i Mediteranski Akcijski Plan s „ciljem osiguranja kvalitetnijeg života stanovnicima zemalja koje okružuju Sredozemno more te uspostavljanja i osnaživanja međusobne suradnje i usuglašavanja strategije upravljanja zajedničkim prirodnim bogatstvima.“[128]

Također je osnovan i Centar za regionalne aktivnosti – Program prioritetnih akcija (PAP/RAC - Priority Actions Programme/Regional Activity Centre) kako bi se lakše sprovelo integralno upravljanje održivim razvojem obalnog područja. Produkt njihova djelovanja je dokument ***Mediteranska strategija održivog razvoja, okvir za održivost okoliša i zajednički prosperitet*** čije temeljno načelo „glasi da održivost treba temeljiti na međusobnoj ovisnosti gospodarskog razvoja, socijalne pravednosti i zaštite okoliša, kao i na unaprijeđenom planiranju i upravljanju prostorom.“[129]

S obzirom da je glavni naglasak spomenutih akcija očuvanje obalnih područja, 2009. je razvijen okvir načela održivog razvoja kroz Integrirano upravljanje obalnim zonama (ICZM- Integrated Coastal Zone Management) i dokument ***Održivi obalni turizam - pristup integralnom planiranju i upravljanju***. Uz glavnu problematiku očuvanja obalnih resursa, dodatno se naglašava uloga dionika i lokalne zajednice u vidu osiguranja održivosti turističkog razvoja.

Osim programa, akcija i dokumenata Ujedinjenih Naroda, pitanje prostornog planiranje obrađuje i Europska komisija koja zastupa interese Europske Unije. Iako na području Europske Unije ne postoji jedinstvena politika i zakonodavstvo za prostorno planiranje, donesene su brojne smjernice za prostorni razvoj. Dokumenti kojima je Europska komisija utjecala na

[128] Mrđa, A. i Šćitaroci Obad Bojanić, B., 2015. op. cit., str. 139.
[129] Ibid., str. 139.

politike prostornog planiranja u zemljama članicama su *Europska Prostorna Razvojna Perspektiva* (European Spatial Development Perspective – ESDP) iz 1999. te *Teritorijalni akcijski program Europske unije 2020* iz 2011. godine.[130] Oba dokumenta stavljaju naglasak na prirodnu i kulturnu baštinu, ali i na područja osjetljivog okoliša (planinska područja, močvarna područja i obalne regije).

Problematiku prostornog planiranja obrađuje i Vijeće Europe. Radi se o europskoj organizaciji koja za cilj ima jačanje odnosa među državama članicama promicanjem temeljnih ljudskih prava i demokracije. U sklopu Vijeća Europe je 1970. godine osnovana Konferencija ministara nadležnih za prostorno/regionalno planiranje koja služi kao platforma za raspravu i razmjenu dobrih praksi među državama članicama.[131]

I Vijeće Europe je donijelo dokumente koji se dotiču prostornog planiranja, a jedan od značajnih je Europska povelja o regionalnom/prostornom planiranju iz 1983. godine koja „određuje glavne europske ciljeve na kojima se temelji politika prostornog planiranja, poboljšanje kvalitete života i organizacije ljudskih aktivnosti na prostoru Europe.“[132]

Osim ovog polazišnog dokumenta, ostali vezani uz prostor i njegov razvoj su: *Preporuka 997 o prostornom planiranju i zaštiti okoliša u europskim obalnim regijama* (1984.), *Preporuka 1015 o zaštiti mediteranskog okoliša* (1985.), *Preporuka (85)18E u vezi s politikama planiranja u pomorskim regijama* (1985.), *Preporuka (97)9E o politikama za razvoj održivog okolišno prihvatljivog turizma u obalnim područjima* (1997.), *Vodeća načela za održivi prostorni razvoj europskog kontinenta* (2000.), *Ljubljanska deklaracija o teritorijalnoj dimenziji održivog razvoja* (2003.), *Lisabonska deklaracija o mrežama za održivi prostorni razvoj europskog kontinenta: Mostovi preko Europe* (2006.) i *Moskovska deklaracija o „Budući izazovi: održivoga teritorijalnog razvoja europskog kontinenta u svijetu koji se mijenja”* (2010.).[133]

Svim spomenutim dokumentima Vijeće Europe pokušava smanjiti moguće negativne utjecaje na prostor. Uz održivi razvoj, ono za što se Vijeće Europe posebno zalaže je razmjena iskustava dobre prakse.

Prostorni razvoj pojedinih zemalja jest dobro organiziran i uređen te brojne zemlje pokušavaju pronaći sustav koji bi bio optimalan za njihov razvoj prostora. Iako je jako upitno koliko su

[130] Mrđa, A. i Šćitaroci Obad Bojanić, B., 2015. op. cit., str. 137.
[131] Ibid., str. 134.
[132] Ibid., str. 134.
[133] Ibid., str. 134.-137.

politike pojedinih država prenosive na druge, ipak se traže primjeri dobre prakse u prostornoj politici iz kojih se pokušavaju preuzeti najbolji okviri i metode.

U dokumentima Europske Unije koji se dotiču prostora stavlja se naglasak na prenošenje dobre prakse iz jednih dijelova Unije u drugi. Čak štoviše, razmjena dobre prakse je jedna od glavnih akcija Tematske Strategije Urbanog Okoliša koja kaže kako „brojne opcije već postoje u određenim gradovima, ali nisu dovoljno rasprostranjene ni provedene te i da Europska Unija može najbolje podržati države članice i lokalne vlasti promicanjem najboljih praksi Europe, olakšavajući njihovu široku primjenu diljem Europe i ohrabrujući učinkovito umrežavanje i razmjenu iskustava između gradova.“[134]

Razmjenom dobre prakse u prostornom planiranju, kreatori prostorne politike tako mogu lakše pokrenuti slične projekte te naučiti iz njihovog iskustva. No, postavlja se pitanje koliko se uspješno dobra praksa može prenijeti, a pogotovo u područje s drugačijim okolnostima i politikama (primjerice, iz Zapadne u Istočnu Europu). Svakako, s obzirom na problematiku prostora i važnost njegovog održivog razvoja, doneseni su brojni dokumenti i smjernice koji univerzalno usmjeravaju razvoj prostora te i dalje promiču razmjenu dobre prakse. Ono što je bitno jest da politika prostornog razvoja postoji u svim državama, da se provodi i da je u skladu s donesenim dokumentima te da počiva na načelima prostornog planiranja.

4.1.2. Zakoni i dokumenti prostornog planiranja i turizma u RH

Zakonodavstvo Republike Hrvatske je prepoznalo važnost upravljanja prostorom u turizmu te su doneseni zakoni vezani uz tu problematiku izneseni u daljnjem tekstu.

Zakon o prostornom uređenju (NN 153/2013) „uređuje sustav prostornog uređenja: ciljevi, načela i subjekti prostornog uređenja, praćenje stanja u prostoru i području prostornog uređenja, uvjeti planiranja prostora, donošenje Strategije prostornog razvoja Republike Hrvatske, prostorni planovi uključujući njihovu izradu i postupak donošenja, provedba prostornih planova, uređenje građevinskog zemljišta, imovinski instituti uređenja građevinskog zemljišta i nadzor.“[135]

[134] CEC, 2006. prema Stead, D., 2012. Best Practices and Policy Transfer in Spatial Planning. *Planning Practice and Research*, Vol. 27 (2012), str. 3.
[135] Narodne Novine, 115/2015. op. cit., čl. 1.

S obzirom da uređuje sustav prostornog uređenja, zakon definira i prostorno planiranje. Tako je prostorno planiranje po Zakonu o prostornom uređenju „institucionalni i tehnički oblik za upravljanje prostornom dimenzijom održivosti, kojom se na temelju procjene razvojnih mogućnosti u okviru zadržavanja osobnosti prostora, zahtjeva zaštite prostora te očuvanja kakvoće okoliša i prirode određuje namjena prostora/površina, uvjeti za razvoj djelatnosti i infrastrukture te njihov razmještaj u prostoru, uvjeti za urbanu preobrazbu i urbanu sanaciju izgrađenih područja te uvjeti za ostvarivanje planiranih zahvata u prostoru.“[136] Iz zakona je vidljivo kako se prostor smatra kao vrijedni resurs čija je održivost upitna što se zakonom pokušava smanjiti.

Zakon također propisuje donošenje sljedećih prostornih planova:[137]

- ✓ Državni plan prostornog razvoja,
- ✓ prostorni planovi područja posebnih obilježja,
- ✓ urbanistički plan uređenja državnog značaja,
- ✓ prostorni plan županije,
- ✓ Prostorni plan Grada Zagreba,
- ✓ urbanistički plan uređenja županijskog značaja,
- ✓ prostorni plan uređenja grada, odnosno općine,
- ✓ generalni urbanistički plan i
- ✓ urbanistički plan uređenja.

Na temelju članka 31. Zakona o prostornom uređenju donesen je i *Pravilnik o sadržaju, mjerilima kartografskih prikaza, obveznim prostornim pokazateljima i standardu elaborata prostornih planova* (NN 106/1998) kojim je određen način na koji prostorni plan treba biti sastavljen.

„Prostornim planovima se u svrhu ostvarivanja ciljeva prostornog uređenja, sukladno s načelima prostornog uređenja uređuje svrhovita organizacija, korištenje i namjena prostora te uvjeti za uređenje, unaprjeđenje i zaštitu prostora Države, županija, gradova i općina.“[138]

Za njegovu izradu je uz arhitekte, odnosno pravne osobe registrirane za obavljanje stručnih poslova prostornog uređenja, potreban tim pravnih stručnjaka s obzirom da ima pravnu prirodu podzakonskog akta.

[136] Narodne Novine, 115/2015. op. cit., čl. 3.
[137] Ibid., čl. 3.
[138] Ibid., čl. 53.

Svaki prostorni plan je dan u tekstualnom i grafičkom dijelu uz obrazloženje i sažetak za javnost, a nakon čega se organizira javna rasprava.[139] S obzirom da se prostorni planovi dotiču velikog broja dionika, samim time i djelatnosti, jako je bitno da je država prepoznala tu činjenicu i zakonom propisala javnu raspravu gdje i dionici mogu reći svoj stav o donesenom prostornom planu.

Turizam se razvija na određenom prostoru te shodno tome, gotovo svaki od ciljeva prostornog uređenja po Zakonu o prostornom uređenju se dotiče i turističkih resursa. Tako su neki od ciljeva:[140]

- ✓ zaštita kulturnih dobara i vrijednosti
- ✓ cjelovitost vrijednih obalnih ekosustava i kakvoća mora za kupanje i rekreaciju
- ✓ odgovarajući prometni sustav, osobito javni prijevoz
- ✓ stvaranje visokovrijednog izgrađenog prostora uvažavanjem specifičnosti pojedinih cjelina te poštivanjem prirodnog i urbanog krajobraza i kulturnog naslijeđa, a posebice uređenja ugostiteljsko-turističkih područja na obalnom i kopnenom području uz zaštitu užeg obalnog pojasa od građenja
- ✓ kvaliteta, kultura i ljepota prostornog i arhitektonskog oblikovanja i ostali.

U svrhu što boljeg i cjelovitijeg prostornog uređenja RH djeluje i Zavod za prostorno uređenje te je stvoren Informacijski sustav prostornog uređenja za efikasnije praćenje stanja prostora RH. Cjelokupna struktura, sadržaj, način rada, oblik i elektronički standard Informacijskog sustava određen je *Uredbom o informacijskom sustavu prostornog uređenja* na temelju 37. članka zakona.

Također je donesen Pravilnik o državnom planu prostornog razvoja (NN 122/2015) na temelju članka 56. kojim se „određuje način propisivanja uvjeta provedbe zahvata u prostoru, sadržaj namjena pojedinih zona i koridora koji se planiraju Državnim planom prostornog razvoja i namjena građevina koje se u njima mogu graditi, prostorni standardi za određivanje određenih zemljišta tim planom te pobliži sadržaj, mjerila kartografskih prikaza, standard elaborata, elektronički standard i sadržaj obrazloženja tog plana.“[141]

[139] Narodne Novine, 115/2015. op. cit., čl. 96.
[140] Ibid., čl. 4.
[141] Narodne Novine, 122/15. op. cit., čl. 1.

Državnim planom prostornog razvoja se tako može i odrediti ugostiteljsko-turistička namjena (T) ili namjena Luka nautičkog turizma državnog značaja (LN) pojedinih površina državnog značaja.

S obzirom da se turizam RH još uvijek u velikom udjelu odvija u primorskim županijama, Zakon posebno uređuje i Zaštićeno obalno područje (ZOP) koje je od posebnog interesa za državu, a čije se planiranje provodi „radi zaštite, ostvarenja ciljeva održivog, svrhovitog i gospodarski učinkovitog razvoja uz ograničenja u pojasu kopna i otoka u širini od 1000 m od obalne crte i pojasu mora u širini od 300 m od obalne crte.“[142]

Zakonom je i posebno uređeno planiranje ugostiteljsko-turističke i sportske namjene na predjelima manje prirodne i krajobrazne vrijednosti na način da građevine i prateći sadržaji budu u skladu s okolišem, prirodnim krajolikom, kulturnim dobrima te s izvornim urbanim i arhitektonskim obilježjima.[143]

U sklopu Zakona je 13. listopada 2017. donesena i *Strategija prostornog razvoja RH,* a radi se o temeljnom državnom dokumentu koji, kako i naziv kaže, određuje razvoj prostora RH. Glavni princip na kojem se temelji Strategija prostornog razvoja su vrijednosti prostora RH, a posebice onih na kojima se temelji njegov identitet te se njihovo prepoznavanje, očuvanje, promicanje i održivo korištenje promiče koncepcijom prostornog razvoja i ostvarivanjem prioriteta i usmjerenja prostornog razvoja te izradom i provedbom svih planova, programa i projekata koji se odnose na implementaciju ove Strategije i utječu na hrvatski prostor.[144]

U Strategiji prostornog razvoja RH se posebno definiraju od velike vrijednosti prostori poput prirodne baštine (nacionalni i prirodni parkovi, strogi i posebni rezervati), kulturne baštine (materijalna nepokretna i pokretna te nematerijalna kulturna dobra s posebnim naglaskom na UNESCO zaštićena kulturna dobra), kultura građenja te krajobraz.

Također se u vidu gospodarskog razvoja prostora dotiče i turizma gdje ističe problem razvojne koncentriranosti u Jadranskoj Hrvatskoj i manjka potrebne infrastrukture za daljnji turistički razvoj te posljedicu zanemarivanja društvenih interesa, a to je narušavanje tradicijske gradnje i lokalnog ambijenta te devastacija dijelova obalnog područja.[145]

[142] Narodne Novine, 115/2015. op. cit., čl. 45.
[143] Ibid., čl. 49.
[144] NN, 2017. op. cit., 106/2017, čl. 1.
[145] Ibid., čl. 2.4.4.

Kao rješenje problemima hrvatskog turizma Strategija predlaže njegov održiv razvoj, a samim time i prostorni. Nalaže kako je važno:[146]

- usmjeriti razvojne mjere na korištenje već zauzetog prostora i postojećih turističkih kapaciteta, njihovu obnovu, modernizaciju i podizanje kvalitete
- vrednovati razvojne potencijale planiranih turističkih zona i preispitati usklađenost prostornih planova jedinica lokalne i regionalne samouprave s investicijskim potrebama u turizmu
- prilagođavati turizam uvjetima i osobitostima prostora, što podrazumijeva uvažavanje nosivog kapaciteta prostora, fleksibilnost, integriranost u strukture naselja i krajobraza te energetskih ograničenja, zaštite okoliša
- razvijati turizam na cjelokupnom prostoru RH, a ne samo na obalnom području
- osim sunca, mora, prirodnih i kulturnih bogatstava, nužno je stvoriti prostorne preduvjete za razvijanje novih sustava turističkih doživljaja alternativnim vrstama turizma
- prometno povezati sve dijelove RH i podići kvalitetu života lokalnog stanovništva

U srpnju 1997. godine Zavod za prostorno planiranje pod Ministarstvom Prostornog Uređenja, Graditeljstva i Stanovanja izdaje *Strategiju prostornog uređenja Republike Hrvatske* na temelju 17. članka Zakona o prostornom uređenju.

„Strategija određuje dugoročne ciljeve prostornog razvoja i planiranja u skladu s ukupnim gospodarskim, društvenim i kulturnim razvojem te sadrži osnove za usklađivanje i usmjeravanje prostornog razvoja, organizaciju prostora Države, razvojne prioritetne djelatnosti te planske cjeline zajedničkih prostornih i razvojnih obilježja za koje će se donositi prostorni planovi ili drugi dokumenti prostornog uređenja.“[147]

Turizam je i u ovoj Strategiji također posebno dotaknut na način da je prepoznat kao jedno od glavnih uporišta za postizanje ciljeva Strategije.[148] Međutim, prepoznat je i kao prioritetno problemsko područje s obzirom da postoji potreba za prilagođavanjem gospodarstva i turizma kao gospodarske grane uvjetima i osobitostima prostora, a naročito s gledišta nosivog kapaciteta

[146] Narodne Novine, 106/2017. op. cit., čl. 4.5.7.
[147] MGIPU, 1997. op. cit., str. 17.
[148] Ibid., str. 31.

prostora, fleksibilnosti, integriranosti u strukture naselja i krajobraza, energetskih ograničenja, zaštite okoliša i stvaranja prihoda iz domicilnih resursa.[149]

U smjernicama i mjerama razvoja naselja i uređenja prostora predloženo je da se donese više poticajnih mjera za razvoj turizma u ruralnom prostoru, ali oprezno da se ne bi oštetili krajobraz i eko-sustav.[150]

S obzirom da je Strategija donesena 2 godine nakon završetka Domovinskog rata, daje prijedloge za oporavak kompletnog prostora Hrvatske, tako i turističkog. Kako je turizam prije rata u Hrvatskoj bio na najvišoj razini razvijenosti (barem po smještajnim kapacitetima i broju posjetitelja), naglasak je na vraćanju imidža Hrvatske kao destinacije, a kojeg je naravno ratom izgubila.

Strategija naglašava kako je visoko vrijedan prostor strateški resurs turizma Hrvatske kojega treba razvijati raznim prostornim i gospodarskim programima ovisno o njegovom karakteru. Tako se razvoj treba usmjeravati prema[151]:

- razvoju obalnog zaleđa
- formiranju alternativnih oblika turizma kroz razvitak seoskog turizma
- afirmiranju ponude zdravstvenog i lječilišnog turizma
- obogaćivanju turizma gradova i sadržaja na glavnim prometnim pravcima
- novoj kategorizaciji turističkih mjesta u skladu s postojećom ponudom
- određivanju turističke nosivosti u prostornim planovima i kvalitetnom zoniranju obalnih krajeva
- razvoju infrastrukture i njegovoj modernizaciji
- izdavanju koncesija samo za postojeće lokalitete (osim za lokalitete strateških projekta)

Iz smjernica Strategije je vidljivo kako je potrebno temeljito istraživanje stanja turističkog prostora te njegovo preispitivanje i modernizacija. Na takav način turistički prostor Hrvatske može biti optimalnije valoriziran, a rezultat će biti promjena postojećeg imidža Hrvatske kao zemlje masovnog i jeftinog turizma čije je glavno sredstvo privlačenja „sunce i more“.

Na temelju Strategije prostornog uređenja je 1999. godine donesen i *Program prostornog uređenja Republike Hrvatske* kojim su iznesene mjere i aktivnosti za provođenje Strategije.

[149] MGIPU, 1997. op. cit., str. 34.
[150] Ibid., str. 93.
[151] Ibid., str. 110.

Naravno, Programom su dane mjere i za prostorno uređenje turističkog prostora na sljedeći način:[152]

- revaloriziranje ukupnog turističkog potencijala RH i njegovo usmjeravanje prema kvaliteti i pravilnom korištenju (razvoj specifičnih oblika turizma)
- prostorni razmještaj i kapaciteti ponude će se temeljiti na Strategiji i prostornim planovima uvažavajući gospodarske i ekološke kriterije (očuvanje i unapređenje krajobraza, poticanje tradicijskih djelatnosti, usmjeravanje na izgradnju kvalitetne turističke ponude visokih kategorija)
- turističke zone iz prostornih planova treba privoditi namjeni na temelju novih planova, a čije uređenje treba provoditi na temelju urbanističkih planova uređenja i detaljnih planova uređenja

Spomenuti dokumenti služe kao smjernice za izradu temeljnih planskih dokumenata, tj. prostornih planova na svim razinama, a koji zapravo temeljito obrađuju određeno područje i usmjeruju razvoj djelatnosti i namjenu površina prostora na održiv način.

4.1.3. Relevantne institucije

Institucionalnu i zakonodavnu podršku prostornom planiranju u RH pružaju tijela državne uprave „koja se dijele na središnja tijela državne uprave (ministarstva i državne upravne organizacije) sa svojim područnim jedinicama u županiji, gradu ili općini, te na njima subordinirane urede državne uprave u županijama, s njihovim ispostavama u gradu ili općini.“[153]

Krovne institucije zadužene za donošenje spomenutih zakona, a tako i dokumenata su Hrvatski sabor i Vlada Republike Hrvatske koji sudjeluju u procesima izrade i donošenja prostornih planova državne razine.

[152] Zavod za prostorno planiranje, 1999. *Program prostornog uređenja Republike Hrvatske.* Zagreb: Ministarstvo prostornog uređenja, graditeljstva i stanovanja RH, str. 31-33.
[153]Radna skupina za prostorno uređenje, 2002. *PROSTORNIM PLANSKIM INSTRUMENTIMA DO DJELOTVORNIH RJEŠENJA.* Zagreb: Ministarstvo zaštite okoliša i prostornog uređenja, str. 44.

Najznačajnija institucija zadužena za upravljanje prostorom je Ministarstvo graditeljstva i prostornog uređenja. Ono je odgovorno za izradu Strategije Prostornog razvoja RH, a u Ministarstvu se obavljaju poslovi vezani uz:[154]

- prostorno uređenje Republike Hrvatske i usklađivanje prostornoga razvitka
- planiranje, korištenje i zaštitu prostora
- ostvarivanje međunarodne suradnje u prostornom uređenju
- inspekcijske poslove prostornoga uređenja
- informacijski sustav o prostoru
- praćenje stanja u prostoru i provedbu dokumenata prostornoga uređenja Republike Hrvatske
- lokacijske dozvole
- suradnju prilikom izrade dokumenata prostornog uređenja županija, gradova i općina
- utvrđivanje uvjeta za projektiranje i gradnju građevina te izdavanje građevne i uporabne dozvole
- djelovanje instrumenata i mjera gospodarske politike na razvitak projektantskih usluga u graditeljstvu i graditeljskih usluga; poslovanje pravnih i fizičkih osoba iz područja graditeljstva te Hrvatske komore arhitekata i inženjera
- poslove koji se odnose na sudjelovanje Republike Hrvatske u radu tijela Europske unije

Iz popisa poslova je vidljivo kako je Ministarstvo graditeljstva i prostornog uređenja institucija koja obuhvaća sve aspekte prostora RH.

Prostorni razvoj je dijelom i uređen djelovanjem Zavoda za prostorni razvoj koji obavlja stručne poslove prostornog uređenja. Stvoreni su i Zavodi za prostorni razvoj županija, odnosno grada Zagreba koji provode stručne poslove prostornog uređenja županija kao i Zavodi za prostorno uređenje velikog grada koji olakšava poslove prostornog razvoja većeg grada, a mogu i izraditi urbanistički plan uređenja.

Zavodi također u suradnji s Ministarstvom uspostavljaju i razvijaju te vode informacijski sustav prostornog uređenja.[155] Između ostalog, Zavodi izrađuju nacrt prijedloga prostornog plana.

[154]Ministarstvo graditeljstva i prostornog uređenja. Djelokrug. Dostupno na: http://www.mgipu.hr/default.aspx?id=9252 [pristupljeno 04.04.2018.]
[155] Narodne Novine, 153/2013. op. cit., čl. 33.

Nadalje, u njihovoj nadležnosti je usmjeravanje prostornog razvoja jedinica lokalne i regionalne samouprave te oni donose dokumente prostornog uređenja područne i lokalne razine, planiraju zahvate te provode mjere i politike za njihovo provođenje.[156]

Osim spomenutih institucija, prostornog planiranja se dotiču i ovlašteni arhitekti koji izrađuju nacrte prijedloga prostornih planova te ostali dionici poput organizacija Europske unije (pr. PAP/RAC), organizacija civilnog društva i poslovnog sektora.

Iako njihovo kritično djelovanje nije prostor, značajne institucije vezane uz problematiku prostora su i Ministarstvo zaštite okoliša i energetike te Ministarstvo turizma.

Ministarstvo zaštite okoliša i energetike „obuhvaća poslove koji se odnose na zaštitu i očuvanje okoliša i prirode u skladu s politikom održivog razvoja Republike Hrvatske, poslove koji se odnose na upravljanje vodama te upravne i druge poslove iz područja energetike.“[157] S obzirom da okoliš, bilo prirodni, bilo izgrađeni zauzima određeni prostor, tako je i održivi razvoj okoliša direktno vezan uz održivi razvoj prostora.

Štoviše, Ministarstvo u svojoj nadležnosti ima i nadzor nad:[158]

- Fondom za zaštitu okoliša i energetske učinkovitosti
- Hrvatskom agencijom za okoliš i prostor
- Državnim hidrometeorološkim zavodom
- Hrvatskim vodama
- Nacionalnim parkovima i parkovima prirode

Nacionalni parkovi i parkovi prirode predstavljaju visokovrijedni prostor Republike Hrvatske te ujedno i jedan od najvažnijih atraktivnih činitelja turističke ponude RH. Iz tog razloga je jako bitna koordiniranost među ministarstvima, odnosno njihovih agencija kako bi zajedničkim snagama utjecali na što efikasniji održivi razvoj tih visokovrijednih turističkih prostora Hrvatske.

Za promociju i razvoj prostora RH je zaduženo Ministarstvo turizma, a koje u Strategiji razvoja turizma do 2020. navodi kako je loše upravljanje prostorom („neusklađenost prostornih planova koje su donijele jedinice lokalne samouprave sa stvarnim potrebama investicijskih projekata u

[156] MGIPU, 2017. op. cit., čl. 5.1.
[157] Ministarstvo zaštite okoliša i energetike. Ministarstvo. Dostupno na: http://www.mzoip.hr/hr/ministarstvo.html [pristupljeno 05.04.2018.]
[158] Ibid.

turizmu“[159] i „nedovoljno korištenje strateških planova razvoja turizma kao stručne podloge u procesu izrade prostornih planova“[160]) jedno od ograničenja razvoja turizma. Strategija posebno naglašava racionalno korištenje prostora s naglaskom na što manje invazivnih zahvata u prostor, dizanje kvalitete već postojeće suprastrukture i restauraciju devastiranih prostora.

Mjera akcijskog plana Strategije razvoja turizma do 2020. je izmjena i dopuna Zakona o prostornom uređenju i gradnji kroz promjenu klasifikacije turističkih zona, utvrđivanje načina raspolaganja etažiranim dijelovima turističkih zona, gradnju golf igrališta na šumskom zemljištu te utvrđivanje građevinskih područja gdje se grade zgrade.[161]

Među ostalim, predviđena je izmjena i dopuna Zakona o šumama, Zakona o turističkom i ostalom građevinskom zemljištu te ostalih zakona. Problem postojećih zakona je njihova prekompliciranost i nedorečenost te međusobna neusklađenost što stvara lošiju investicijsku klimu.

4.2. Uloga dionika u procesu prostornog planiranja

Svaki proces planiranja, s obzirom da počiva na određenim ishodima, uključuje određene subjekte tog planiranja koji se u tom procesu pojavljuju s određenim ulogama. Tako i svaki od dionika prostornog planiranja ima određenu ulogu u cjelokupnom procesu. Neki imaju veći, neki manju ulogu, no s obzirom da se ishodi prostornog, a i turističkog planiranja dotiču brojnih dionika, i izravno i neizravno, bitno je uvažavati mišljenja onih koji su odlukama nositelja određene politike više pogođeni.

Osnova razvijanja odnosa s dionicima jest razmjena informacija i znanja čime se proces prostornog planiranja unaprjeđuje postavši transparentniji. No, ono što je izuzetno bitno u svakom procesu planiranja je prepoznati sve dionike (eng. *stakeholders*) te njima na određene načine upravljati.

[159] Vlada Republike Hrvatske, 2013. *Strategija razvoja turizma RH do 2020.*, str. 21. Dostupno na: http://www.mint.hr/UserDocsImages/arhiva/130426-Strategija-turizam-2020.pdf [pristupljeno 05.04.2018.]
[160] Ibid., str. 24. [pristupljeno 05.04.2018.]
[161] Ibid., str. 67. [pristupljeno 05.04.2018.]

4.2.1. Analiza relevantnih dionika

Dionici prostornog planiranja su:[162]

- nositelji politike i zakonodavci, tj. upravna tijela
- profesionalci na području gradnje, tj. ovlašteni arhitekti
- i ostali (javnost i nevladine institucije te povremeni sudionici poput konzervatora)

Nositelji politike i zakonodavci su upravna tijela spomenuta u prethodnim poglavljima; Hrvatski sabor i Vlada, Ministarstvo prostornog uređenja i gradnje, Hrvatski zavod za prostorni razvoj, Zavodi za prostorno uređenje županija i grada Zagreba, regionalne i lokalne uprave i samouprave. Njihova je glavna uloga uređenje sustava prostornog razvoja i uređenja donošenjem zakona, njihovom provedbom i kontrolom. Donošenje prostornog plana se tiče i susjednih jedinica lokalne i regionalne samouprave, tj. općina, gradova i županija koji također imaju pravo sudjelovati u izradi prostornog plana te trebaju biti obaviještene o tom.

Ovlašteni arhitekti, odnosno izrađivači prostornih planova „na temelju posebnog propisa izrađuju nacrte prijedloga i nacrte konačnih prijedloga prostornih planova i obavljaju druge stručne poslove prostornog uređenja“.[163] Izuzetno je bitno da se vrši stalno usavršavanje ovlaštenih arhitekata kako bi bili u trendu s novim tehnikama izrade prostornih planova.

Od ostalih dionika, značajan je poslovni sektor „kao pokretač gospodarskog i društvenog razvoja. Afirmacija suradnje poslovnog sektora i svih institucionalnih dionika prostornog razvoja ključna je za postizanje okruženja koje podržava poduzetničke inicijative u skladu s ciljevima prostornog uređenja, vezane za razvoj gospodarstva i novo zapošljavanje, ali i za razvoj društvene infrastrukture.“[164]

Povremeni sudionici prostornog planiranja mogu biti i razne istraživačke institucije koje koriste znanstvene metode (pr. fakulteti) te razni stručnjaci iz područja prostornog razvoja koji redovito ispituju i unaprjeđuju znanja korisna u prostornom planiranju.

Uz suradnju poslovnog sektora i svih institucija, od velike je važnosti i poslušati kako diše javnost, jedan od ključnih dionika prostornog planiranja. S obzirom da se prostorni planovi donose na različitim prostornim razinama, od nacionalne razine do jedinica lokalne

[162] Narodne Novine, 2017. op. cit., 106/17, čl. 4.2.3.
[163] Ibid., čl. 5.1.
[164] Ibid., čl. 5.1.

samouprave, uvijek se dotiču i javnosti, odnosno lokalne zajednice čije se mišljenje i doprinos u prostornom razvoju treba slušati i uvažavati kako bi se lakše izbjegle negativne posljedice za prostor. Od velikog su značaja i nevladine organizacije koje su već u više navrata intervenirale i zaustavile veće projekte poput planiranog Golfa na Srđu, projekta stanogradnje na bedemu Contarini u Dioklecijanovoj palači u Splitu, gradnje termoelektrane u Istri, na Cetini, apartmana na atraktivnoj lokaciji i lučice u Sv. Filip i Jakovu i slične. Svi su oni dokaz jakosti javnosti i važnosti uvažavanja njihovog mišljenja prilikom upravljanja razvojem prostora.

4.2.2. Uloga lokalne zajednice u razvoju prostora i turizma

O važnosti uključivanja javnosti u brojne segmente politike i javnog djelovanja pisalo se u brojnim knjigama, ali i u zakonima, smjernicama razvoja, direktivama i sl. Naime, lokalna zajednica se u gotovo svim aspektima javnog djelovanja javlja kao značajan sudionik te se tim sudionikom mora i upravljati. To se pokušava ostvariti na način da se lokalnu zajednicu opunomoći, tj. osposobi (eng. *empower*) za upravljanje vlastitom okolinom.

U poglavlju o Prostornom planiranju u funkciji razvoja turizma kao jedno od načela prostornog planiranja je navedeno i načelo participacije koje naglašava važnost uključivanja lokalne zajednice u procese prostornog planiranja. Ono što je ključno kod participacije građana jest njihova uključenost u cjelokupni proces planiranja, a ne samo da daju mišljenje o gotovom planu kakav je dosad bio običaj. Iako takav pristup planiranju odužuje cijeli proces, uvažavajući mišljenja lokalne zajednice kao važnog dionika, povećava se održivost cjelokupnog procesa.

Shodno tome, postoje određene metode kojima se lokalna zajednica pokušava zainteresirati i uključiti u proces participacije. Neke od metoda su edukacija i informiranje, uključivanje drugih u proces donošenja odluka, davanje pomoći i podrške, osiguravanje sredstava i resursa, strukturiranje te aktualiziranje.[165]

Čak štoviše, Zakonom je određeno kako se „u sustavu prostornog uređenja mora provoditi zaštita građana omogućavanjem izjašnjavanja, pojednostavnjenjima procesa, osiguravanjem dostupnosti podataka i informacija i omogućavanjem stručne pomoći.“[166]

[165] Petrić, L., 2012. op. cit., str. 123.
[166] Narodne Novine, 2017. op. cit., 106/17, čl. 5.1.

Lokalna zajednica tako može sudjelovati direktno i indirektno. Direktno se ostvaruje putem javne rasprave ili putem direktne uključenosti u izradu plana, a indirektno putem predstavničkih tijela (pr. određene udruge) koje usvajaju plan.[167]

Uključivanje lokalne zajednice u odlučivanje je proces koji može usporiti, a samim tim i povećati troškove svakog planiranja, pa tako i prostornog. No, ukoliko se lokalnu zajednicu dovede pred gotov čin s prijedlogom plana, a iskaže se negodovanje prema donesenom prostornom planu, mogu se još više povećati troškovi radi mijenjanja već donesenog prostornog plana. Nažalost, svjedoci smo da takvih i sličnih primjera u praksi postoji, pogotovo kada se lobiranjem i djelovanjem moćnika u lokalnoj samoupravi mijenjala namjena prostora onako kako pojedincima odgovara, a ne cjelokupnom društvu što je znalo podići prašinu u javnosti. Jasno je kako prostor ima svoju društvenu komponentu te je iz tog razloga bitno da se lokalnu zajednicu uključi u procese prostornog i turističkog razvoja od samog početka.

Osim navedenog, razlog uvažavanja mišljenja i stavova lokalne zajednice su i određeni pozitivni efekti. Oni se ogledaju u:[168]

- Gospodarskom području u smislu poboljšanja ukupnih razvojnih učinaka, podizanja razine angažmana u lokalnoj zajednici, financijskim učincima na razini pojedinca i zajednice
- Psihološkom području rastom samopouzdanja različitih dionika razvoja
- Društvenom području rastom uravnoteženosti i povezanosti u lokalnoj zajednici i nastankom novih inicijativa te
- Političkom području gdje su uključene različite interesne skupine i gdje struktura zajednice postaje predstavnički forum na kojem ljudi mogu postavljati pitanja i iznositi probleme vezane uz razvojne inicijative

4.2.3. Sudjelovanje zainteresirane javnosti u procesima planiranja i odlučivanja o razvoju u prostoru

Općenito, dionike se može uključiti u proces prostornog planiranja na način da se omogući:[169]

[167] Šimunović, I., 2004. op. cit., str. 122.
[168] Timothy, D.J., 2012. prema Petrić L., 2011. op. cit., str. 198.
[169] Ekonomska komisija za Europu, 2008. op. cit., str. 31.

- Participacija – kada je nadležno tijelo otvoreno prema van i želi prikupiti mišljenja o opcijama
- Konzultacije – kada nadležno tijelo ima već odabranu opciju ili nacrt prijedloga koji može predstaviti drugima na pregled i poboljšanje
- Zastupanje – kada je onima na koje se prijedlog odnosi onemogućeno da daju formalni prigovor nadležnom tijelu
- Žalba – kada oni koji se suprotstavljaju odluci imaju mogućnost uložiti žalbu višem upravnom tijelu ili sudu

S obzirom na u prethodnom poglavlju spomenute koristi uključivanja lokalne zajednice u planiranje (i turističko, a i prostorno), ne čudi činjenica da je Zakonom o prostornom uređenju propisana javna rasprava prilikom svakog donošenja prostornih planova.

Unutar 2 godine od objave prostornog plana treba se organizirati javna rasprava[170] na kojoj može sudjelovati svatko te se daju mišljenja, prijedlozi i primjedbe na donesen prostorni plan.[171]

U sklopu Zakona o prostornom uređenju donesena je i *Uredba o javnoj raspravi u postupku donošenja prostornih planova* kojom se opisuje na koji način građani i udruge sudjeluju u javnoj raspravi. Tako javnost:[172]

- ima pristup i uvid u prijedlog prostornog plana,
- može upisati prijedloge i primjedbe u knjigu primjedbi koja se obvezno nalazi uz prijedlog prostornog plana o kojem se provodi javna rasprava,
- postavljanjem pitanja u javnom izlaganju o predloženim rješenjima na koja odgovara nositelj izrade, odnosno stručni izrađivač, usmeno ili u pisanom obliku,
- daje prijedloge i primjedbe u zapisnik o javnom izlaganju i
- upućuje nositelju izrade pisane prijedloge i primjedbe.

Kako bi se informirala javnost izdaje se i Izvješće o stanju u prostoru od strane Hrvatskog sabora, predstavničkih tijela županija i lokalnih samouprava, svako za svoju razinu, svakih 4 godine. Tim izvješćem se iznose polazišta, analiza i ocjena stanja i trendova prostornog razvoja,

[170] Narodne novine, 65/17. op.cit., čl. 87.
[171] Ibid., čl. 94.
[172] Narodne novine, 101/98. op. cit., čl. 9.

analiza provedbe prostornih planova i drugih dokumenata koji utječu na prostor te prijedlozi za unaprjeđenje prostornog razvoja s osnovnim preporukama mjera za buduće razdoblje.[173]

Iz navedenog je jasno kako uz Europsku komisiju i RH u svojim dokumentima i zakonima prepoznaje javnost kao ključnog dionika prostornog planiranja. Unatoč tome, pitanje je koliko je javnost Hrvatske zapravo zainteresirana za sudjelovanje, odnosno kakvo je stanje u kojem se društveni kapital Hrvatske nalazi, a što je osnova za proces osposobljavanja. Naime, društveni kapital označava „dobro razvijeno civilno društvo koje počiva na suradnji, umrežavanju i sudjelovanju u procesima donošenja odluka na svim razinama"[174], a što u Hrvatskoj još nije slučaj.

Uvijek postoje pojedinci koji se bore protiv sustava, no većina je pasivna. Neki od razloga slabe razvijenosti društvenog kapitala u Hrvatskoj su:[175]

- nerazumijevanje pojma lokalne zajednice te poistovjećivanje samo s prostornom dimenzijom
- duboka kriza vrijednosti i povjerenja u društvene strukture
- planovi su stručni, ali često nerealni i ne zadovoljavaju potrebe lokalne zajednice
- javnost često nema povjerenja u procedure i ne uključuje se u njih, a dijelom zbog prestručnog prezentiranja informacija
- postoji velika tolerancija na polulegalne i ilegalne aktivnosti radi presporih procedura oko dobivanja legalnih dozvola
- duboka kriza sustava vrijednosti u kojem se društvo nalazi.

Problem nerazvijenosti društvenog kapitala je prepoznat i u Strategiji prostornog razvoja gdje se nalaže kako je u „budućem razdoblju potrebno na svim razinama uspostaviti kvalitetniju suradnju s organizacijama civilnog društva i razvijati svijest o civilnom društvu kao partneru koji nudi jasno formulirane zahtjeve kompetentnih skupina dionika."[176] Na takav način se smanjuju rizici u procesu planiranja te sam proces postaje održiviji.

[173] Staničić, F. 2017. *Sudjelovanje javnosti i pristup pravosuđu u procesima prostornog planiranja*. Izd. 11 (2107.), Veleučilište u Šibeniku: Zbornik radova, str. 46.
[174] Petrić, L., 2012. op. cit., str. 127.
[175] Ibid., str.129.
[176] Narodne Novine, 106/17. op. cit., čl. 5.1.

4.3. Analiza planiranih turističkih zona u Jadranskoj regiji RH

Brojne turističke zone u Jadranskoj regiji RH obavljaju svoju turističku ulogu već dugi niz godina. Turizam se u Hrvatskoj, kao i na cijelom Sredozemlju počeo razvijati nakon 2. Svjetskog rata kada počinje poprimati prva obilježja masovnosti.

Prednosti turističkog razvoja nisu upitne te stoga ne čudi činjenica kako se njegova uloga prepoznala već u prvim prostornim dokumentima. Tako su prvotne turističke zone bile prepoznate od strane Urbanističkog instituta SR Hrvatske kada je u razdoblju od 1964. do 1967. godine nastao Program dugoročnog razvoja i plan prostornog uređenja Jadranskog područja, Regionalni prostorni plan Južni Jadran iz 1968. te Koordinacijski regionalni prostorni plan Gornji Jadran iz 1974. godine. „Osnovna svrha plana bila je da se za to, relativno nerazvijeno područje, utvrde mogućnosti razvoja i dosljedno tome stvore temelji prostornog uređenja.“[177]

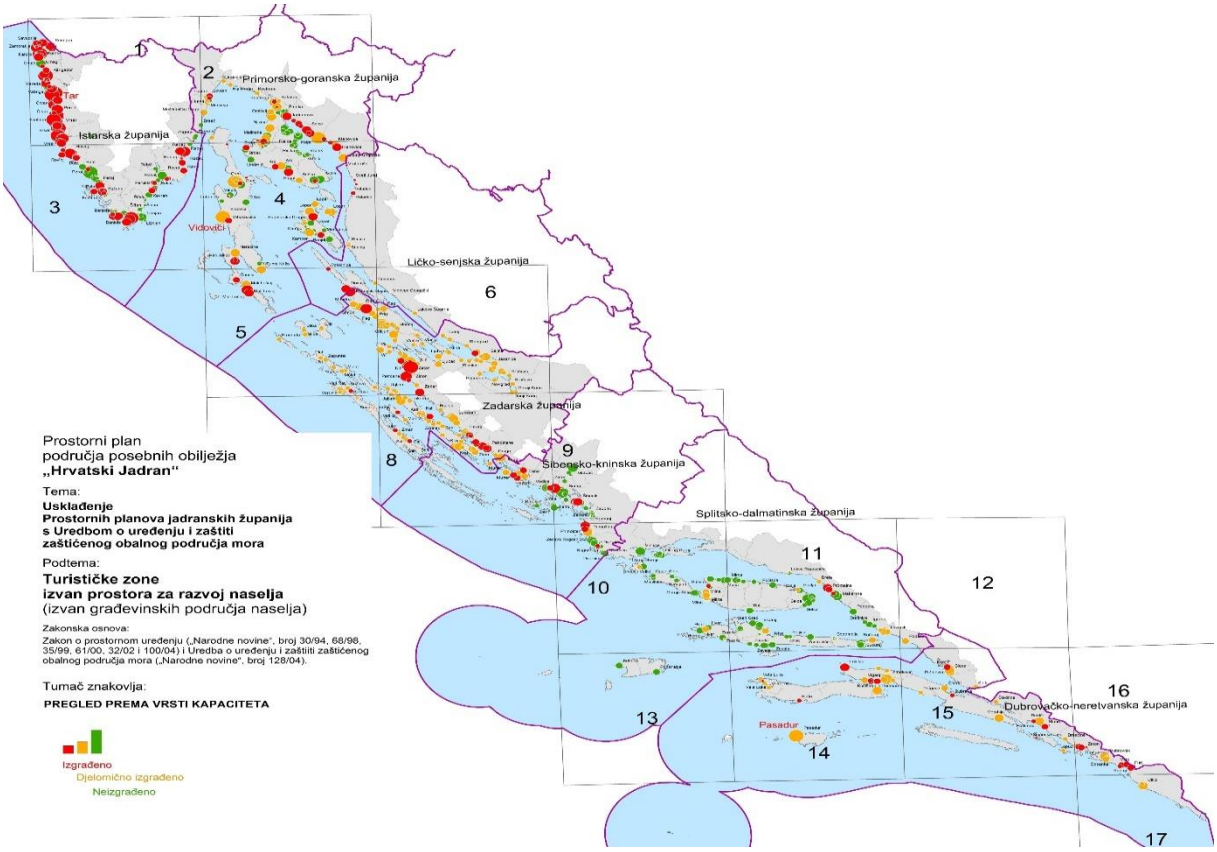
S obzirom da je Prostorni plan SR Hrvatske predviđao porast turističke ekonomije, a nije osiguran dobar menadžment kao ni kvalitetan marketing, a niti se mislilo o negativnim učincima na okolinu, turizam se susreo sa svakodnevnim problemima poput loših cesta, nestanka vode, zagušenja prometa[178] i sličnih infrastrukturnih manjkova. Iz tog razloga sprovedena je procjena postojećih prijedloga kroz projekt Jadran III Programa za razvoj Ujedinjenih Naroda (UNDP) čime se trebalo „utvrditi stanje okoline u svim glavnim komponentama i postaviti znanstvenu osnovu za trajnu akciju zaštite okoline.“[179]

Unatoč procjenama, cilj je bio izgraditi što više turističkih kapaciteta ne misleći na kvalitetu i lokaciju smještajnih resorta.[180] Tako je, primjerice, Koordinacijski regionalni prostorni plan Gornji Jadran predviđao 1,3 milijuna kreveta do 2000. godine.[181] Međutim, sam plan se nije ostvario jer se od 1991. na teritoriju RH odvijao Domovinski rat, a što je rezultiralo brojnim napuštenim turističkim zonama na području Jadrana.

Nakon Domovinskog rata Republika Hrvatska je uložila povećane napore u dodatnu izgradnju turističkih zona, a koji su planirani turističkim planovima županija s obzirom da turizam vidi

[177] Randić., A., 2015. Retrospektiva prostornog planiranja u Primorju. Pogledaj.to. Dostupno na: http://pogledaj.to/arhitektura/retrospektiva-prostornog-planiranja-u-primorju/ [pristupljeno 16.04.2018.]
[178] Kranjčević J., 2017. Abandoned Tourism Resorts in Croatia: The Consequences of Discordant Spatial Planning. U: Dwyer, L., Čorak, S. i Tomljenović, R. eds. *Evolution of Destiantion Planning and Strategy*. Cham, Springer Nature, str. 176.
[179] Randić, A., 2015. op. cit.
[180] Kranjčević J., op. cit., str. 176.
[181] Ibid., str. 177.

kao jednu od okosnica razvoja hrvatskog gospodarstva. Na Slici 5. prikazan je prostorni razmještaj turističkih zona izvan prostora za razvoj naselja te je vidljivo da su najviše izgrađenih turističkih zona stacionirani u Istarskoj županiji.

Slika 5. Prostorni razmještaj turističkih zona primorskih županija RH 2010.

Izvor: Cimerman R, 2000. Zavod za prostorno planiranje, prema stručnim podlogama Županijskih zavoda za prostorno uređenje: preuzeto iz: Trumbić, I., 2010. Autorizirana predavanja s gostovanja na Ekonomskom fakultetu Split.

Tako trenutno postoji 206 turističkih zona u primorskim županijama RH, a planirano je čak duplo više. Površinom postojećih turističkih zona prednjači Istarska sa 2654,3 ha, a koja i ima najviše postojećih i planiranih turističkih zona u odnosu na ukupnu površinu županije, dok s površinom planiranih turističkih zona predviđenim prostornim planovima prednjači Zadarska županija sa 1740 ha planiranih za turističke zone. Također je uz postojećih 207 tisuća postelja u svim županijama predviđeno još dodatnih 275 tisuća. Nakon što se kompletiraju predviđene turističke zone, one bi zajedno s postojećim trebale okupirati 0,41% ukupnog prostora primorskog dijela RH (Tablica 1).

Tablica 1. Turističke zone primorskih županija RH prema prostornim planovima iz 2012.-2017.

Županija	Broj predviđenih turističkih zona	Površina predviđenih turističkih zona (u ha)	Broj predviđenih postelja	Broj izgrađenih turističkih zona	Površina izgrađenih turističkih zona (u ha)	Broj postojećih postelja	Površina županije (u ha)	Odnos površine turističkih zona i županije
Istarska	71	622,4	17790	69	2654,3	18906	281300	1,16%
Primorsko-Goranska	42	373	20130	58	762	23540	358800	0,32%
Ličko-senjska	17	207,17	12490	8	82,33	10750	535300	0,05%
Zadarska	148	1740	110850	22	278,9	29210	364600	0,55%
Šibensko-kninska	17	308,8	19100	15	132,3	18428	298400	0,15%
Splitsko-dalmatinska	72	682,57	35850	68	879,97	52970	454000	0,34%
Dubrovačko-neretvanska	49	383,4	31678	14	514,7	45608	178100	0,5%
Ukupno	**416**	**4654,47**	**275218**	**206**	**5404,23**	**207572**	**2470500**	**0,41%**

Izvor: Izrada autora prema podacima iz prostornih planova primorskih županija RH iz razdoblja od 2012.-2017.

Naravno, postavlja se pitanje potrebe tolikog broja turističkih zona s obzirom na klimatske trendove i velike vrućine mediteranskog podneblja po kojima bi se i turistički trendovi trebali mijenjati te posljedično, broj turista u primorskim krajevima RH smanjivati. No, posljednjih godina Hrvatska je postala sve atraktivnija destinacija te unatoč velikim i nesnošljivim vrućinama bilježi daljnji rast međunarodnih turističkih dolazaka, a i dalje se traži postelja viška u vršnoj sezoni što predstavlja dodatno opterećenje za prostor.

No važno je istaknuti da su se okolnosti i uvjeti gradnje velikih turističkih resorta bitno izmijenili u odnosu na predratno razdoblje. Naime, današnji investitori uglavnom žele graditi manje smještajni objekta (ukoliko je riječ o odmorišnim destinacijama) s minimalno potrebnim brojem soba/ležajeva, a glavninu prostora okupirati vilama za prodaju i najam. Riječ je dakle o visoko špekulativnim projektima kojima cilj nije zapošljavanje i dobrobit lokalne zajednice već zarada na prodaji nekretnina.

Štoviše, to potvrđuje i činjenica kako se broj postojećih ležajeva u Splitsko-dalmatinskoj županiji u odnosu na Ispravak usklađenja prostornog plana SDŽ iz 2006. u Izmjenama iz 2012. smanjio sa 61 na 53 tisuće ležajeva. Također je broj planiranih turističkih zona ostao isti, ali se površina i broj postelja smanjio za gotovo pola a što je vidljivo u Tablici 2. [182]

Tablica 2. Turističke zone Splitsko-dalmatinske županije

Turističke zone SDŽ	Broj planiranih zona	Površina planiranih zona	Broj planiranih postelja	Broj izgrađenih zona	Površina izgrađenih zona	Broj postojećih postelja
2006.	72	1019,7	63180	20	209,4	61130
2012.	72	682,57	35850	68	879,97	52970

Izvor: Izračun autora prema podacima sa Zavoda za prostorno uređenje Splitsko-dalmatinske županije

Unatoč potrebama i naporima države i dan danas postoje razni (predviđeni) turistički resorti koji su još uvijek napušteni i nesređeni ili su ostali na razini prijeratnog razdoblja iz raznih razloga, a što dodatno narušava sliku hrvatskog turizma.

Takav je i turistički resort Duilovo u Splitu. Radi se o kompleksu Hotela Zagreb koji se „prostire se na gotovo 60 000 m2 te obuhvaća jedinstvenu zgradu starog i novog hotela Zagreb na sjeveru parcele, više samostojećih objekata turističko-ugostiteljske namjene, dvadesetak bungalova na istočnoj strani parcele, gustu borovu šumu sa šetnicama, igralištima za balote,

[182]Službeni glasnik Splitsko-dalmatinske županije, 2006. Ispravak usklađenja Prostornog plana Splitsko-dalmatinske županije. Dostupno na: http://zzpu-sdz.hr/images/PDF/PPSDZ/TEKST/5_06.pdf [pristupljeno 12.06.2018.]

mini golfom i dječjim igralištima te plažni objekt i kupalište na južnoj strani parcele.“[183] Naime, iako je djelomično još u funkciji, neki planirani dijelovi još nisu zaživjeli te nisu u funkciji, a ostali su (pr. bungalovi) u jako lošem stanju. Jedan od razloga takvog stanja jest jedan od čestih problema ostalih sličnih resorta, a to je nesređena struktura vlasničkih odnosa.

Kao napuštenu turističku zonu značajno je spomenuti i kompleks Haludovo u Malinskoj. Radi se o jednom od najluksuznijih hotelskih kompleksa u tadašnjoj Jugoslaviji s hotelima Palace, Tamaris i Ribarsko selo kapaciteta 1792 kreveta, kasinom, koktel barom, bazenom, saunom i teniskim terenom.[184] Naravno, s početkom Domovinskog rata, broj turista je naglo opao svugdje pa tako i u kompleksu Haludovo. Trenutna situacija je još uvijek nerazriješena, onakva kakva je nastala u doba privatizacije te i dan-danas ima problema s vlasničkim odnosima, a što je značajan ograničavajući faktor razvoja resorta.

U doba Jugoslavije jedan od većih turističkih resorta bio je i kompleks Kupari pored Dubrovnika. Kapacitet kompleksa je bio oko 1600 gostiju u hotelima Grand, Kupari, Goričina, Goričine II i Pelegrin, te oko 4000 gostiju u obližnjem kampu.[185] Radi se o još jednom kompleksu na jadranskoj obali koji je oštećen u ratu i nakon njega nije obnovljen.

Svi ti kompleksi koji su na takav način sagrađeni, na *top* lokacijama i s ciljem povećanja turističkog kapaciteta tadašnje Jugoslavije su „nepovratno promijenili postojeće prostorne, estetske, kulturne, društveno-ekonomske i ekološke uvjete zauvijek i to ne nužno na bolje.“[186]

Radi se, najčešće, o kompleksima u državnom vlasništvu s obzirom da su sagrađeni u socijalističkoj republici. S vremenom se turizam počeo razvijati i u privatnom vlasništvu u vidu malih kuća za odmor, no također se radilo o neplaniranoj izgradnji bez arhitektonskih smjernica.[187]

Osim turističkih resorta, postoje i napušteni prostori na atraktivnim lokacijama koji vape za obnovom te prenamjenom u turističke ili kakve druge svrhe. Takva je, npr. i Tvornica Torpeda u Rijeci napuštena još početkom druge polovice 20. st. (Slika 6).

[183]Kranjčević Batalić, T., 2015. Duilovo ostaje u državnom vlasništvu. Pogledaj to. Dostupno na: http://pogledaj.to/arhitektura/duilovo-ostaje-u-drzavnom-vlasnistvu/ [pristupljeno 17.04.2018.]
[184] Paskojević, D., Zanimljive napuštene građevine hrvatske obale. Travel advisor. Dostupno na: https://www.travel-advisor.eu/zanimljive-napustene-lokacije-hrvatske-obale/ [pristupljeno: 17.04.2018.]
[185] Ibid.
[186] Kranjčević, J., op. cit., str. 180.
[187] Ibid., str. 183.

Slika 6. Napuštena Tvornica Torpeda u Rijeci

Izvor: Fiuman, 2017. Rijeci iz EU fondova odobreno 19,3 milijuna kuna za rekonstrukciju hale bivše tvornice Torpedo. Dostupno na: http://www.fiuman.hr/rijeci-iz-eu-fondova-odobreno-193-milijuna-kuna-za-rekonstrukciju-hale-bivse-tvornice-torpedo/ [pristupljeno: 16.04.2018.]

Pozitivan primjer obnove napuštenog prostora je šibenska tvrđava Sv. Nikole koja je vršila tu ulogu još od doba Mlečana. Naime, obnova tvrđave započela je financijama od strane Europske Unije, a od prošle godine tvrđava Sv. Nikole je uvrštena u popis zaštićene baštine UNESCO-a.

Ovo su samo neki od planiranih turističkih zona ili ostalih atraktivnih prostora RH, a u sljedećem poglavlju će biti opisani neki od turističkih resorta koji su zadržali svoju ulogu još iz predratnog razdoblja te i dan danas istom namjenom doprinose hrvatskom turizmu.

4.4. Analiza domaćih primjera dobre prakse u prostornom planiranju turizma

Trenutno postoji nekolicina turističkih resorta koji još uvijek vape za obnovom od Domovinskog rata. No, određen broj njih su obnovljeni te i dan danas primaju velik broj turista.

U Poreču su tako opstale Plava i Zelena Laguna. Plava Laguna dnevno može primiti više od 20000 gostiju, od čega 8000 u hotelima te ostatak u kampovima, a svoju ugostiteljsku ponudu

oplemenjuje i sa 360 vezova u marini te nizom ugostiteljskih, sportskih i drugih sadržaja.[188] Ni kompleks Zelena Laguna ne posustaje sa smještajnim objektima: hotelima Laguna Parentium, Albatros, Molindrio, Zorna, Gran Vista, Istra, Plavi, Delfin te apartmanima Astra i kampom Zelena Laguna. Radi se o izrazito atraktivnom području, tim više što je razrađen i urbanistički plan uređenja golf igrališta Plava i Zelena Laguna.

U neposrednoj blizini Šibenika još 70.-tih godina 20. stoljeća je izgrađeno turističko naselje Solaris s ciljem povećanja smještajnih kapaciteta u tom području. Radi se o izvanrednoj lokaciji na južnoj strani Šibenika, naravno, uz samu obalu. Danas Solaris obuhvaća prostor od preko 40 ha te smještajne kapacitete u 6 hotela, jednom kampu kapaciteta 2700 osoba, kućama za odmor i marini sa 180 vezova.[189] Uz veliki smještajni kapacitet, kompleks Solaris je poznat i po bogatim sadržajima u restoranima i barovima, bazenima i spa centrima te aquaparku koji predstavlja jedan veliki atraktivni čimbenik za turizam šibenskog područja. Trenutno je UPU za turističku zonu Solaris u izradi, a na Slici 7 je prikazana mapa cijelog resorta koja prikazuje koliko je zapravo velik taj kompleks.

Slika 7. Turistička mapa resorta Solaris

Solaris. Nova karta resorta. Dostupno na: http://www.solaris.hr/nova-karta-resorta/ [pristupljeno 23.04.2018.]

[188] Plava Laguna, 2018. O nama. Dostupno na: http://biz.plavalaguna.hr/hr/o-nama [pristupljeno 18.04.2018.]
[189] Solaris. O nama. Dostupno na: http://www.solaris.hr/ [pristupljeno 23.04.2018.]

Osim turističkih zona, primjer dobre prakse prostornog planiranje je ulaganje, kako bivše Jugoslavije, tako i sadašnje Republike Hrvatske, u izgradnju javne arhitekture i infrastrukture ne samo za turiste već i za lokalno stanovništvo kada su se gradili parkovi, šetnice i ostali sadržaji u prostoru.[190]

U turističkoj literaturi vezanoj uz prihvatne kapacitete se među ostale primjere dobre prakse ubrojio i otok Vis s ispitivanjem prihvatnog kapaciteta kao pilot studija u okviru PAP/RAC-a.[191] Na temelju ispitivanja su dana 3 moguća turistička scenarija: intenzivni sa 16 do 20 tisuća turista, održivi sa 4,9 tisuća turista i alternativni turistički scenarij s 2,5 tisuća turista, a od kojih je kao najprihvatljiviji odabran onaj održivi kao jedini koji uzima u obzir sve aspekte održivosti (ekonomske, ekološke i socio-kulturne).

Smjernice koje su dane tom pilot studijom su uvažene i u dokumentima prostornog planiranja i prihvaćene u od strane lokalnih vlasti te ih oni promiču jer održivi scenarij turističkog razvoja Visa:[192]

- Osigurava adekvatan izvor prihoda za lokalno stanovništvo
- Omogućava turistima jedinstveno iskustvo mediteranskog otoka
- Čuva ekosustav i održava kulturnu ravnotežu

Sličan primjer dobre brige za prostor, također pokrenut od strane PAP/RAC-a je i pilot projekt Baške Vode gdje se ispitao prihvatni kapacitet plaža Nikolina, Uranija i Podluka-Ikovac dužine 5 km. Za potrebe pilot projekta provedena je anketa o ispitivanju zadovoljstva turista plažama i sustav za ocjenu plaža (BARE – Bathing Area Registration and Evaluation) na temelju 5 parametara: sigurnosni parametri, kakvoća vode, sadržaj plaža, obalni krajolik te čistoća.[193] Pomoću tih metoda izračunat je i prihvatni kapacitet plaža na temelju kojeg je i izrađen Strateški plan održivog upravljanja plažama, a u okviru procesa formuliranja Prostornog plana Baške Vode. Dokument predlaže da se određene planirane aktivnosti uvrste u prostorni plan uz posebni naglasak na nedozvoljenu gradnju, zauzimanje javnog prostora i uništavanje maslinika.[194] Kao jedan od prijedloga rasterećenja prevelikog broja turista na plažama predlaže se i sustav naplaćivanja korištenja sadržaja plaže i njenih resursa.

---

[190] Uskoković, S., 2015. Ljetovanja u socijalizmu pa u tranziciji. *Pogledaj to*. Dostupno na: http://pogledaj.to/arhitektura/ljetovanja-u-socijalizmu-pa-u-tranziciji/ [pristupljeno 23.04.2018.]
[191] UNEP, 2003. *Good practice in tourism carrying capacity assessment*. Split: PAP/RAC, str. 24.
[192] UNEP, 2003., op. cit., str. 24.
[193] UNEP, 2008. *Pilot projekt Baška voda. Održivi razvoj turizma na hrvatskom priobalju*. Split: PAP/RAC, str. 20.
[194] Ibid., str. 31.

Svi ovi primjeri označavaju mali pomak u bolje sutra u prostornom razvoju RH. Naravno, ni jedan nije optimalan, odnosno nije pravi primjer održivog ulaganja u prostor već „spašavanja“ prethodno oštećenog prostora, ali uvažavajući određene prostorne zakonitosti prilikom rekonstrukcije prostora i na takav način se utječe na konkurentnost hrvatskog turizma.

5. STUDIJA SLUČAJA – BIOGRAD NA MORU

Grad Biograd na Moru je mali turistički grad u sjevernoj Dalmaciji površine 37,02 km^2, a obuhvaća obalu, zaobalje i otočiće Planac i Sv. Katarina.[195] Susjedi grada su: sa zapadne strane općina Sv. Filip i Jakov, sa sjeverne općina Polača, sa sjeveroistoka i jugoistoka općina Pakoštane te sa južne strane preko mora je smještena općina Tkon. Situiran je cca. 30 km južno od grada Zadra i 45 km od grada Šibenika te zauzima vrlo atraktivnu lokaciju u prostoru RH.

Ono što čini posebnost lokacije grada Biograda na Moru je:[196]

- mediteranska klima,
- maritimna eksponiranost,
- plodno zaleđe Ravnih kotara,
- zalihe vode u neposrednoj okolici,
- nepostojanje relevantnih gradskih središta u širem prostornom okruženju,
- preduvjeti za kvalitetno prometno povezivanje (morski put, autocesta, blizina željeznice: Zadar 27, Benkovac 18 km i međunarodne zračne luke Zadar-Zemunik 20 km,)
- trajektna luka za otok Pašman.

Prema popisu stanovništva iz 2011. godine Biograd ima 5569 stanovnika, a glavne djelatnosti stanovništva su uslužne djelatnosti, turizam, agronomija i ribarstvo.[197]

Što se tiče prometne povezanosti, trenutno je grad povezan Jadranskom magistralom D8 te cestom D503 koja vodi do autoceste na izlazu Benkovac. Udaljenost od autoceste je 20-ak kilometara, a od Zračne luke Zemunik oko 30 km dok za hitne slučajeve koristi svoj vlastiti heliodrom. Biograd ima svoj autobusni kolodvor u centru grada te je relativno dobro povezan lokalnim i međugradskim linijama s obližnjim naseljima i gradovima. Osim cestovnog i zračnog prometa, veliku ulogu igra i pomorski promet preko redovite trajektne linije Biograd-Tkon te brodske linije s otokom Vrgada. Uz javni pomorski promet, u privatnom zakupu su dvije marine na samom poluotoku, marina Kornati i marina Šangulin sa preko 900 vezova.

Grad Biograd ima posebnu lokaciju u centru jadranskog dijela Republike Hrvatske te se može dičiti relativnom blizinom hrvatskih značajnih atrakcija: NP Kornati i PP Telašćica (20 NM),

[195] Gradsko vijeće grada Biograda na Moru, 2013. op. cit., str. 7. [pristupljeno 24.04.2018.]
[196] Ibid., str. 7. [pristupljeno 24.04.2018.]
[197] DZS, 2011. u: Ibid., str. 7. [pristupljeno 24.04.2018.]

NP Krka i NP Paklenica (cca. 65 km), PP Vransko jezero (5 km) i gradova: Zadar (25 km), Šibenik (45 km) i Split (110 km). S obzirom na prikladnu lokaciju te na prirodne ljepote, tradicionalno svoj razvoj posebno usmjeruje kroz razvoj tercijarnih djelatnosti, a ponajviše turizma.

5.1. Razvoj turizma grada Biograda na Moru

Biograd na Moru je jedan od starijih hrvatskih gradova s bogatom poviješću. Najpoznatiji je po krunidbi hrvatsko-ugarskog kralja Kolomana 1102. godine, a osim te značajne činjenice ima ostataka građevina još iz antičkog doba, a i srednjovjekovnog. U samom centru grada se nalaze vrijedni ostaci trobrodne bazilike sv. Ivana Evanđelista porušenoj u napadu Mlečana 1125. godine, dok su pokretni tragovi povijesti grada Biograda na Moru sačuvani u Zavičajnom muzeju grada.

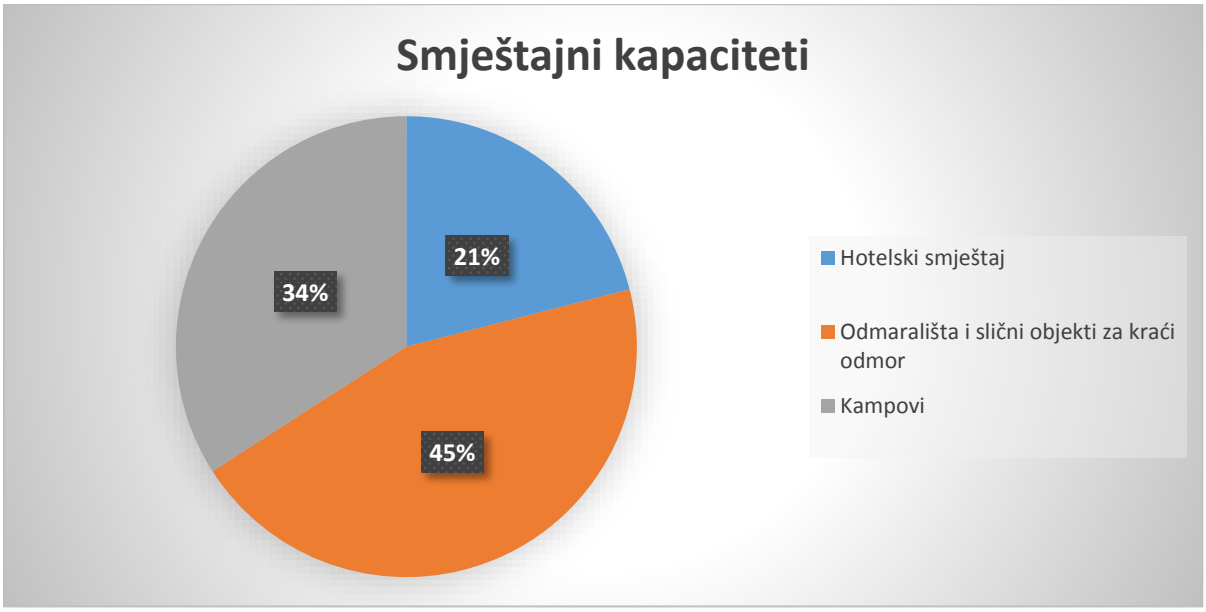
Unatoč bogatim povijesnim resursima koji su samo jedan usputni, dodatni sadržaj destinacije grada Biograda, svoj turistički potencijal razvija na svojim prirodnim atraktivnim resursima, jednakim kao i gotovo ostatak Hrvatske (3S – „sun, sea, sand“). Takva vrsta turizma se uglavnom svodi na plaže koje se bore s problemom prenapučenosti u vršnim ljetnim mjesecima, a to su: plaža Bošana na sjeverozapadnom dijelu, plaža Dražice na jugoistočnoj strani na koju se nastavlja najpoznatija biogradska plaža, istoimena uvala Soline. Manje posjećenije plaže su: plaža Kumenat u gradskom naselju Kumenat koja se nastavlja na plažu Soline, plaža Slanica koja je nekoć bila nudistička plaža te divlje plaže na istoimenim otocima Katarina i Planac. Otprilike 3 kilometra jugoistočno od centra Biograda se nalazi i plaža Crvena Luka koja je trenutno pod koncesijom luksuznog resorta.

Osim na suncu i moru, grad Biograd se zalaže upotpuniti turističku ponudu brojnim manifestacijama, a pogotovo u pred i postsezonskom razdoblju. Već duži niz godina se organizira Croatia Boat Show koji se održava u najvećoj biogradskoj marini, Marini Kornati. Svoju turističku sezonu Grad tradicionalno otvara trodnevnom manifestacijom Eko-eno-etno-gastro stol, a radi se o najvećem stolu u Hrvatskoj gdje se izlažu autohtoni proizvodi i jela dalmatinskog podneblja. Na sličnu tematiku je i održana manifestacija Najduža štrudla u Hrvatskoj, a zadnjih nekoliko godina su sve zanimljivija događanja rekreativnog karaktera poput Run Biograd.

Kako bi privukao i strane turiste, zadnjih nekoliko godina Biograd cilja na povezanost sa Slovenijom kao posebnom nacionalnom skupinom gostiju organizacijom Slovenskog vikenda. Tijekom ljetnih mjeseci grad svakako pruža veliki izbor raznih manifestacija kojom nastoji animirati brojne posjetitelje, no od važnog su spomena manifestacije svjetskog karaktera kojih je grad Biograd bio domaćin. Radi se o manifestacijama Harley Davidson Days održanim 2011. i 2014. godine te Vespa Days održanim 2015. kada je grad Biograd u predsezonskom razdoblju privukao velik broj posjetitelja i u sam grad i u cijelu okolicu.

Grad Biograd na Moru ima 13217 postelja[198] u 10-ak hotela, 10-ak kampova, 2 odmarališta i 2 turistička naselja[199]. Od ukupnog broja postelja u Biogradu na Moru, 2776 su u hotelskom smještaju, 4506 postelja pripadaju kampovima te je 5395 postelja smješteno u odmarališima i sličnim objektima za kraći odmor, a u što spadaju apartmanski i slični privatni smještaj. U Grafikonu 1 je vidljivo kako i u smještajnim kapacitetima grad Biograd prati trendove ostatka Hrvatske gdje privatni smještaj (odmarališta i slični objekti za kraći odmor) zauzima najveći postotak ukupnog smještajnog kapaciteta (45%).

Grafikon 1. Smještajni kapaciteti grada Biograda na Moru

Izvor: Izradio autor prema: DZS, 2017. *Turizam u primorskim gradovima i općinama u 2016.* Zagreb: Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, str. 105.

[198] DZS, 2017. *Turizam u primorskim gradovima i općinama u 2016*. Zagreb: Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, str. 105.
[199] Gradsko vijeće grada Biograda na Moru, 2013. op. cit., str. 43. [pristupljeno 02.05.2018.]

Najmanja iskorištenost smještajnih kapaciteta ostvarena je upravo u odmarališima i sličnim objektima za kraći odmor, a iznosila je 47 dana po smještajnom objektu. Najveća zauzetost, tj. iskorištenost kapaciteta je bila u hotelskom smještaju koji je imao godišnju zauzetost od 104 dana, odnosno 28,48%. Nadalje, u Tablici 3 je vidljivo kako je grad Biograd u 2019. godini ostvario preko 880 tisuća noćenja što predstavlja ukupnu zauzetost od 66,86 dana.

Tablica 3. Smještajni kapaciteti grada po vrstama, noćenja i iskorištenost za 2016. godinu

	Smještajni kapaciteti	Ukupna noćenja turista	Iskorištenost u danima	Iskorištenost u postotku
Hotelski smještaj	2776	289397	104,2496	28,48%
Odmarališta i slični objekti za kraći odmor	5935	282344	47,5727	13,00%
Kampovi	4506	311980	69,23657	18,92%
Ukupno	13217	883721	66,86245	18,27%

Izvor: Izradio autor prema DZS, 2017. *Turizam u primorskim gradovima i općinama u 2016.* Zagreb: Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske.

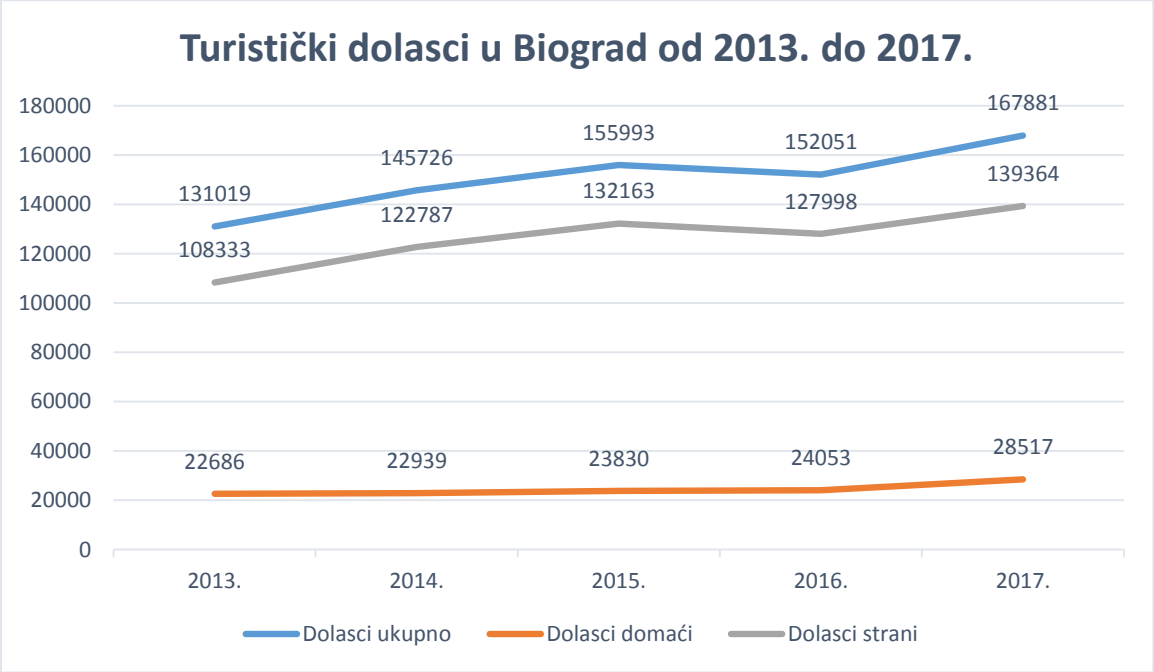
Kao jedna od mjera za utvrđivanje važnosti turizma na određenom prostoru može poslužiti Indeks turističke funkcionalnosti (Tf) kao omjer broja kreveta i broja stanovnika pomnožen sa 100. Tf grada Biograda, stoga iznosi 237,331. Za usporedbu, isti indeks je 1971. godine iznosio 124,3, a deset godina nakon 161,1.[200] Ukoliko indeks iznosi 100, to znači da je broj turista jednak broju stanovnika. Sve što je iznad 100 znači da je turistički razvoj intenzivan i da može doći do prekoračenja kapaciteta nosivosti, a vidljivo je kako je on iz godine u godinu rastao te se u 30 godina gotovo udvostručio. Za Republiku Hrvatsku, ukupni smještajni kapaciteti su 1133761 kreveta, a broj stanovnika je 4284889[201] te Indeks turističke funkcionalnosti iznosi 26,4 što ukazuje da turistički razvoj cijele države još uvijek nije intenzivan kao na pojedinim prostorima poput primorskog grada Biograda na Moru.

U svojim smještajnim kapacitetima grad Biograd je 2015. godine ostvario 155 993 dolazaka te 886 706 noćenja[202]. Za usporedbu, prethodne 2017. godine ostvario je 167 881 turističkih dolazaka te 941 104 noćenja[203] što predstavlja rast od 7,6% dolazaka te 6,1% noćenja. U Grafikonu 2 prikazan je trend turističkih dolazaka u grad Biograd na Moru proteklih 5 godina

[200] Klarić, Z., 1987. Neka razmatranja o turističkoj regionalizaciji Jugoslavije na temelju indeksa turističke funkcionalnosti. *Teorija in metodologija regionalne geografije*, str. 161
[201] DZS, 2017. Statistički ljetopis Republike Hrvatske. Zagreb: Državni Zavod za Statistiku.
[202] DZS, 2016. op. cit., str. 24.
[203] DZS, 2018. *Dolasci i noćenja turista u 2017*. Zagreb: Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, str.9.

te je jasno vidljivo kako je trend dolazaka u porastu što zahtijeva potrebnu infrastrukturu te suprastrukturu i ostale prateće sadržaje.

Grafikon 2. Turistički dolasci u Biograd od 2013. do 2017.

Izvor: Izradio autor prema podacima DZS

Korisno je usporediti broj noćenja s ukupnim stanovništvom (5569) te je tako 2017. godine broj noćenja po stanovniku iznosio 168,89, a dok je za cjelokupnu RH bilo 18,72 noćenja po stanovniku.[204] Naravno da što veći broj govori o sposobnosti pojedine općine/grada da privuče što veći broj posjetitelja, ali ne smije se zanemariti i činjenica koliku štetu za prostor nosi preveliki broj posjetitelja na određenom području.

S obzirom na trend porasta dolazaka i noćenja u gradu Biogradu na Moru, a koji zahtijeva nova ulaganja u turističke resurse korisno je istražiti pozitivne i negativne efekte turističkog razvoja na prostor grada.

5.1.1. Pozitivni efekti turističkog razvoja na prostor grada

Turistički razvoj, kao i razvoj gotovo svake druge industrije ima određenog utjecaja na prostor. Kako je već spomenuto, utjecaji turizma na prostor nisu toliko jaki kao u primjeru nekih drugih

[204] Izračun autora prema DZS, 2016. op. cit., str. 1.

industrija (pr. metalurgija). Međutim, utjecaj svakako postoji, a ukoliko se turizmu ne pristupa na odgovoran način, veći su oni negativni.

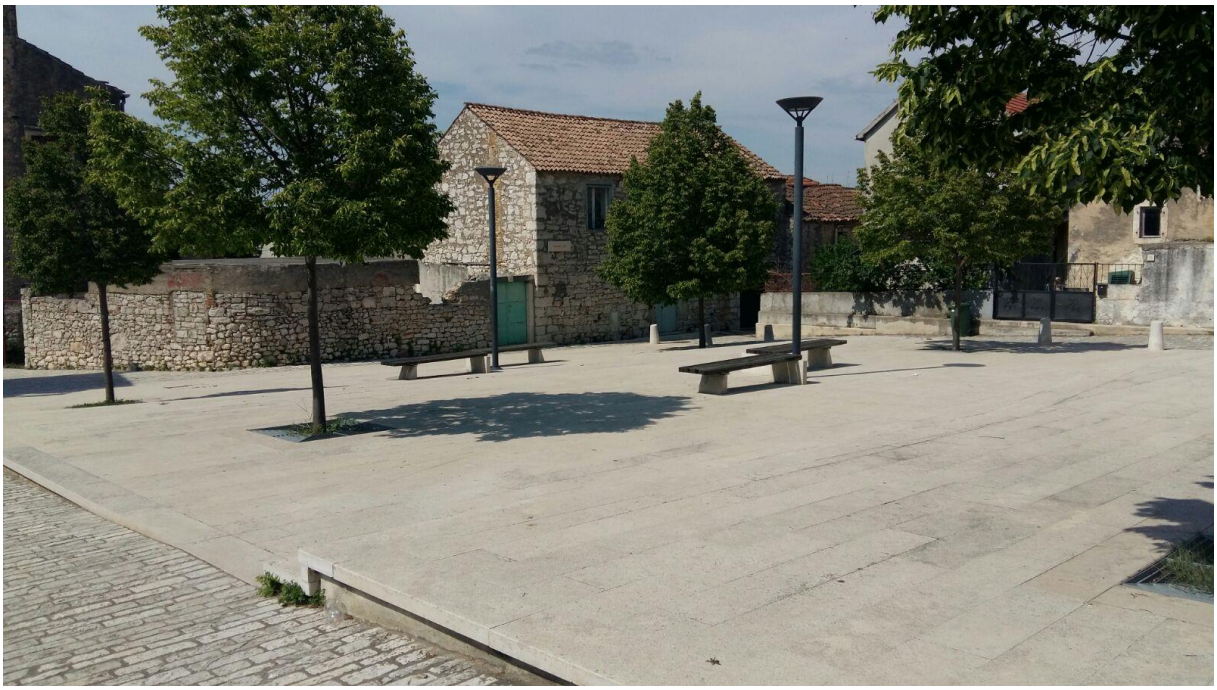
Pošto je za razvoj turizma potrebno imati određene preduvjete poput izgrađene infrastrukture (pr. ceste, komunalije), a koji su korisni i lokalnom stanovništvu, svakako se kao pozitivni efekt turističkog razvoja može smatrati i poboljšanje infrastrukture. Iako se u pravilu radi o negativnom utjecaju na prostor zbog njegovog mijenjanja te često uništenja postojećeg ekosustava, ipak se radi svojih koristi izgradnja potrebne infrastrukture smatra pozitivnom kako za turizam, tako i za lokalno stanovništvo. Tako je na biogradskim prostorima trenutno u tijeku projekt "Razvoj vodoopskrbe, odvodnje i pročišćavanja otpadnih voda aglomeracije Biograd na Moru, Pašman i Tkon" sufinanciran od strane EU fondova kojim se nastoji osigurati kvalitetan i održiv komunalni sustav grada.

Ne smijemo, međutim zaboraviti da sezonalni pritisci i nerazmjer između potreba lokalne zajednice i pritiska potražnje onemogućava iznalaženje optimalnih rješenja za izgradnju potrebne, veoma zahtjevne i skupe infrastrukture. U vršnim mjesecima kapacitet infrastrukture nikad ne zadovoljava sve potrebe dok u zimskim mjesecima, zbog lošeg korištenja dolazi do problema s podkapacitiranošću, gubicima (npr. u vodoopskrbi) i rastu troškova, a posljedice čega trpi lokalno stanovništvo kroz porast komunalnih naknada i cijena vode, struje itd. Smanjenje tog jaza je svakako veliki problem lokalnih vlasti, a čije rješenje je u produženju sezone.

Lokalne vlasti su prepoznale važnost očuvanja prostora te njegovog uređenja kao vrijednog turističkog resursa, a što govori i laskava titula Srebrnog cvijeta Europe iz 2007. godine za hortikulturno uređenje grada. Trenutno prostor grada Biograda održava komunalno poduzeće Bošana d.o.o., a koje se brine o gradskim lukama i lučicama, parkirnim mjestima u gradu, hortikulturnom uređenju grada, komunalnim djelatnostima te djeluje kao služba održavanja.[205]

Grad Biograd brine i o izgledu centralnog dijela grada za turiste i za lokalno stanovništvo te je unazad nekoliko godina preuređen trg Brce, tj. Narodni trg (Slika 8) u neposrednoj blizini ostatka trobrodne bazilike Sv. Ivana Evađelista iz 11 st. Uz to, Grad brine i o očuvanju starih crkvi u centru grada, sv. Ante koja je obnovljena u prošlom stoljeću i sv. Roka.

[205] Bošana d.o.o., 2013. O nama. Dostupno na: http://www.bosana.hr/o-nama.html [pristupljeno 04.05.2018.]

Slika 8. Novouređeni Narodni trg u Biogradu na Moru (Trg Brce)

Izvor: Fotografirao autor

S obzirom da je prostor i turistički resurs, njegovo očuvanje se može ostvariti podizanjem svijesti o važnosti njegova očuvanja, kako turista, tako i domaćeg stanovništva, a što je opet na odgovornosti gradske uprave ili posebnih okolišnih udruga. Iznimno je bitno educirati lokalno stanovništvo o važnosti očuvanja okoliša na razne načine, a čine se i promjene na polju odlaganja otpada razvojem projekta „Reciklažno dvorište Biograd na Moru“ koje je u tijeku.

Kako bi Grad svoj prostor održao na višoj razini te bolje se brinuo i prezentirao ga kao turistički resurs, za stanovnike Biograda je aktivirana mobilna aplikacija u sklopu projekta „Moj Biograd“ preko koje građani komunalnom poduzeću daju informacije o nelogičnostima i problemima vezanim uz otpad, zelene površine, ceste i javne površine, vodovod itd.

Na podizanje svijesti lokalnog stanovništva o važnosti očuvanja prostora utječe i Udruga Hippocampus redovitim akcijama čišćenja i edukacijama, a pogotovo edukacijama djece od malih nogu, u vrtićima i školama. Zadnjih nekoliko godina udruga je organizator projekta „More u Srce“ kojim se provodi akcija čišćenja podmorja. Svim tim akcijama, tj. podizanjem svijesti o ekološkim navikama u korijenu se odabire turistički razvoj koji brine o svojoj održivosti.

Većih akcija građana poput prosvjeda ili referenduma vezanih za promjene u prostor nije bilo, no redovito se njihov glas čuje na javnim raspravama o izmjenama i dopunama prostornih planova i planova uređenja.[206]

Pozitivan primjer u Biogradu turističkog razvoja na prostor jest i resort Crvena Luka koji je nagrađen bijelom zastavom radi očišćenog podmorja, a gdje se ulažu veliki napori u održivost i očuvanju samog kompleksa s obzirom da se radi o luksuznom resortu. Također, grad se zalaže i za stanje javnih plaža te redovito radi na čistoći i održavanju plaža, dok dvije plaže, Bošana i Dražice imaju plavu zastavu.

5.1.2. Negativni efekti turističkog razvoja na prostor grada

Izgradnja infrastrukture, iako se radi o pozitivnom efektu na prostor grada, ponekad može imati i negativan. Naime, Biograd kao i svi ostali dijelovi Primorske Hrvatske se susreće s povećanim brojem turista u vršnim ljetnim mjesecima (broj noćenja po stanovniku=168,89). Imajući na umu da su više od 50% svih noćenja (preko 1.000.000) u Zadarskoj županiji u 2017. godini[207] ostvareni u srpnju i kolovozu, evidentno je kako se radi o prevelikoj koncentraciji turističke aktivnosti u ograničenom vremenu i prostoru te se stoga očituju brojni negativni efekti i na prostornom, ali i na kulturno-sociološkom polju (nesnošljivost turista i gužvi).

Naravno, i grad se Biograd suočava s velikim prometnim gužvama i samim tim onečišćenjem zraka ispušnim plinovima. Također je značajan problem i nedostatak parkirnih mjesta. Naime, prema podacima PU Biograd, na biogradskom području (Grad Biograd, Općine Pakoštane, Sv. Filip i Jakov, Pašman i Tkon) je 2017. godine bilo registrirano 6622 osobnih automobila, a dok je kapacitet parkirnih mjesta u prvoj zoni samo 1000[208]. To su općine koje gravitiraju Biogradu, a uz priliv još minimalno 460 ljudi dnevno u prosjeku (broj dolazaka po danima), a koji najčešće dolaze automobilom, jasno je kako se kao značajan problem javlja problem parkirališta. Uz to,

[206] Kalelargainfo. Građani Biograda ne žele nasipanje plaža i ceste uz plažu. Dostupno na: http://www.kalelargainfo.hr/slavica-jelicic-gradani-biograda-ne-zele-nasipanje-plaza-i-ceste-uz-plazu/ [pristupljeno: 23.06.2018.]

[207] TZ Zadarske županije, 2018. Statistička analiza turističkog prometa u 2017., str. 9. Dostupno na: http://www.zadar.hr/wp-content/uploads/2015/03/analiza-statistike-2017.pdf [pristupljeno: 27.06.2018.]

[208] Hrvatska parking udruga. Biograd na Moru. Dostupno na: http://www.hpu.hr/clanstvo/zupanije-regije/dalmacija/zadarska/biograd-na-moru/ [pristupljeno: 27.06.2018.]

negativni efekt na prostor grada može biti i onečišćenje bukom od prometa, ali i od noćnih klubova i koncertnih događanja u centru grada.

Povećanim prilivom gostiju mogu se dogoditi i fizička oštećenja vegetacije od strane turista, a troši se i velika količina vode i energije te se proizvode i velike količine krutog otpada i otpadnih voda koje naknadno treba zbrinjavati. Iako se radi na poboljšanju infrastrukturnih sustava kanalizacije i vodovoda, ipak stanje do kraja nije sređeno te je utjecaj na prostor u sezoni negativan, a zna se dogoditi i da grad ostane bez vode.

Spomenuti negativni efekti se vezuju samo uz povećanje broja turista te je važno i spomenuti kako se zbog turističkog razvoja mogu učiniti brojna nepovratna oštećenja prostora. Ni Biograd nije zaobišao trend masovnosti turizma te betonizacije i apartmanizacije koja je počela u 2. polovici 20. stoljeća, a traje i danas, a što pokazuje veliki postotak privatnog smještaja u strukturi smještajnog kapaciteta grada (v. Grafikon 1).

Osim apartmana, gradili su se hoteli i odmarališta, od kojih neki još dan danas nisu u funkciji iz raznih razloga, a najčešće onih vlasničkih. Ti objekti se nalaze u centru grada, u polu urušenom su stanju te tako narušavaju sliku turizma grada (Slika 9, Slika 10, Slika 12).

Slika 9. Bivše odmaralište Fruška gora uz plažu i šetalište Dražice te hotele Ilirija i Adriatic

Izvor: Fotografirao autor

Slika 10. Bivše odmaralište Jesenice iznad park-šume Soline

Izvor: Fotografirao autor

Potom, centar grada je pretrpan brojnim ugostiteljskim i trgovačkim objektima koji daju lošu sliku turizma, a rezultat njihove gradnje su, osim loše slike turizma, puno ozbiljniji. Radi se o erozijama zemljišta i fizičkim oštećenjima, pogotovo u centralnim dijelovima grada, tj. na najatraktivnijim lokacijama te samim tim negativnim vizualnim promjenama prostora.

Prostor grada Biograda je relativno dobro očuvan, no u Strategiji razvoja turizma grada Biograda[209] se predviđa i izgradnja igrališta za golf, a koje može imati veliki negativni utjecaj na prostor. Također su u planu i ostala ulaganja u turizam koja mogu imati određeni utjecaj na prostor grada, a koja će se detaljnije obraditi u analizi prostornog plana Grada.

5.2. Analiza prostornog plana grada s naglaskom na turističke zone i projekte

Prostor grada Biograda na Moru je podijeljen na 4 prostorne i urbane cjeline:[210]

- ✓ Obalni pojas koji se odnosi na urbani teritorij od povijesne urbane jezgre, obalnih fragmenata suvremenog grada, hotelskih kompleksa, do prirodnih fenomena uvala i rtova
- ✓ Grad Biograd na Moru zahvaća staru, centralnu jezgru grada, tj. poluotok

[209] Vrdoljak, I. 2015. *Strategija razvoja turizma grada Biograda na Moru za razdoblje od 2015. do 2020. godine.* Zagreb: Alcina d.o.o., str. 111.
[210] Gradsko vijeće grada Biograda na Moru, 2013. op. cit., str. 18. [pristupljeno 05.05.2018.]

- ✓ Zaobalje obuhvaća južni pojas Ravnih Kotara
- ✓ Otoci kao autohtone prirodne cjeline

Prostorni plan grada Biograda, kao i svaki drugi prostorni plan određuje namjenu površina na svom području. Radi se o površinama u građevinskom području grada, njegovog izgrađenog i neizgrađenog dijela, izgrađenim površinama van građevinskog područja grada te negradivim površinama (prirodne obale, šume, poljoprivredne površine) s javno-društvenim (D), poslovno-proizvodnim (K), ugostiteljsko-turističkim (T) i športsko-rekreacijskim (R) namjenama.[211]

Što se tiče turističkih zona, dozvoljena je izgradnja slijedećih tipova turističkih objekata:[212]

- ✓ hotel
- ✓ hotelsko naselje
- ✓ turističko naselje
- ✓ autokampovi

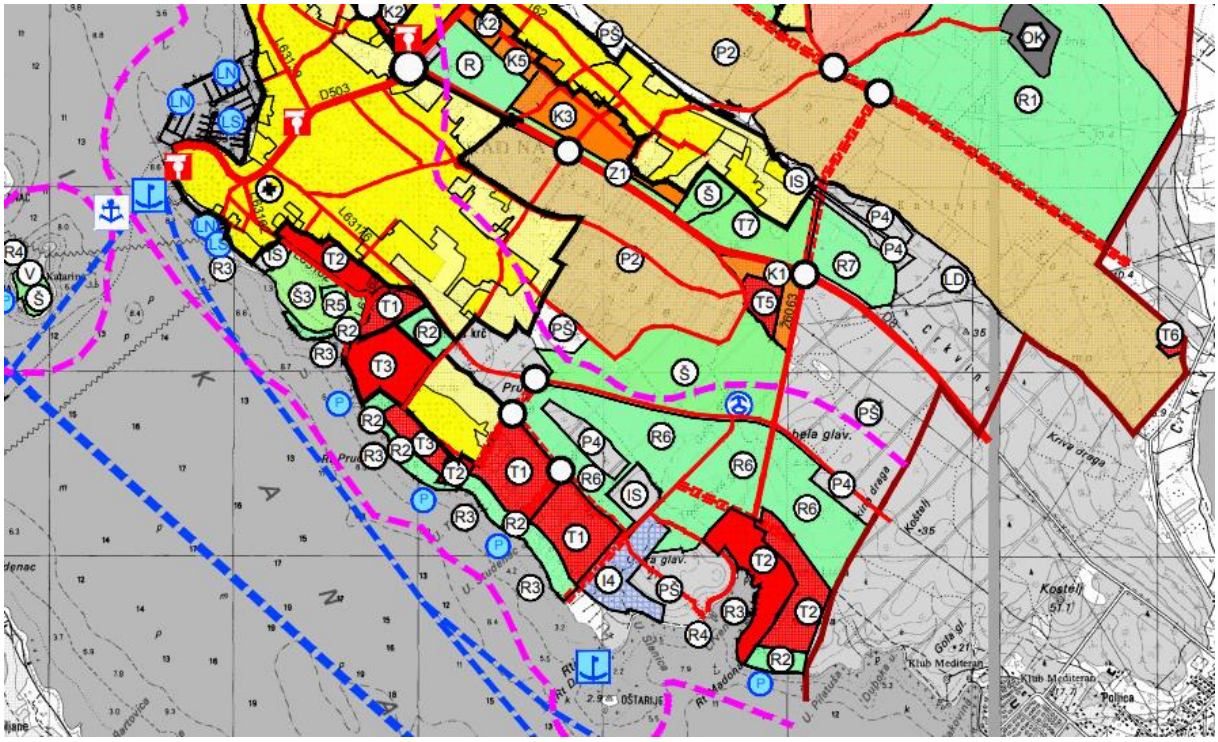
Prilikom izgradnje i uređenja turističkih zona grada Biograda utvrđeni su uvjeti i smjernice koje se moraju slijediti. Radi se o sljedećim uvjetima:[213]

- ✓ racionalno koristiti prostor
- ✓ izgradnju smještajnih kapaciteta obvezno udaljiti od obale poštujući minimalnu udaljenost 100 m utvrđenu Uredbom
- ✓ unutar negradivog obalnog pojasa planirati šetnice, zelene površine i sportsko rekreacijske i ugostiteljske sadržaje te ih funkcionalno i namjenski povezati s pojasom plaže
- ✓ oblikovno, stilski i volumenom slijediti zatečenu lokalnu graditeljsku cjelinu
- ✓ planirana katnost treba slijediti dozvoljenu katnost obližnjih naselja
- ✓ prilikom prostornog razmještaja planiranih sadržaja unutar zone turističko-ugostiteljske namjene respektirati postojeće poljske putove i mocire

Prostornim planom je predviđeno sveukupno 10 turističkih zona, od kojih su već postojeće Ilirija-Adriatic (T1), Soline (T3), uz naselje (T1) i Crvena Luka (T2), a dok su planirane dvije u Kumentu (T1 i T2), dvije pored Kumenta (T1), jedna iznad Solina (T1) te jedna iznad Crvene

[211] Službeni glasnik grada Biograda na Moru, 2009. Prostorni plan uređenja Grada Biograda na Moru. Odredbe za provođenje, str. 59. Dostupno na: http://www.biogradnamoru.hr/prostorni-planovi/ppug-biograd-na-moru [pristupljeno 05.05.2018.]
[212] Ibid., str. 71.
[213] Ibid., str. 72.

Luke (T1).[214] Na Slici 11 je dan grafički prikaz prostornog plana Grada Biograda na Moru, a polja u crvenom označavaju zone turističko ugostiteljske namjene (T1 – hoteli, T2 – turističko naselje, T3 – kamp, T5 – zabavni park, T6 – seoski turizam).

Slika 11. Prostorni plan grada Biograda. Grafički prikaz.

Izvor: Službeni glasnik grada Biograda na Moru, 2009. Prostorni plan uređenja Grada Biograda na Moru. Odredbe za provođenje. Dostupno na: http://www.biogradnamoru.hr/prostorni-planovi/ppug-biograd-na-moru [pristupljeno 05.05.2018.]

5.2.1. Izmjene prostornog plana grada u svrhu turizma

Prostorni plan grada Biograda je službeno donesen 2005. godine u Službenom glasniku grada Biograda, a naknadno je provedeno više izmjena.

S obzirom da je turizam dinamična industrija koja se treba pratiti, u izmjenama se pojedini dijelovi vežu uz turističke zone. U nastavku su dane neke od izmjena vezanih uz turizam.

[214] Službeni glasnik grada Biograda na Moru, 2009. op.cit., str.72.

U drugim izmjenama je donesena odluka kako se postojeća T3 zona Soline mora preurediti u kamp s 4 zvjezdice, a ne u kamp-autokamp kako je prvotno određeno.[215] Trećom izmjenom Plana izbacili su se autokampovi kao tip turističkog objekta koji se može izgraditi unutar zona turističko-ugostiteljske namjene[216], a dani su i uvjeti za izgradnju i uređenje kamp-odmorišta.[217]

Došlo je i do izmjene u području ugostiteljske ponude u vidu kioska, gdje je prvotnim planom dopušteno postavljanje kioska u zaštićenoj povijesnoj jezgri, dok je u drugim izmjenama postavljanje kioska dozvoljeno samo na šetnicama.[218]

Također su se mijenjali opći uvjeti izgradnje i uređenja za sve zone turističko-ugostiteljske namjene, a koji sada više brinu o postojećem okolišu. Primjerice, donesena je odredba da se nove smještajne građevine planiraju na predjelima manje prirodne i krajobrazne vrijednosti, da se najmanje 40% površine svake građevne čestice ugostiteljsko-turističke namjene mora urediti kao parkovni nasadi i prirodno zelenilo te da prostorna cjelina ugostiteljsko-turističke namjene mora imati odgovarajući pristup na prometnu površinu i unutar nje smješten pripadajući broj parkirališnih mjesta.[219]

Prvotna postojeća zona ugostiteljsko-turističke namjene na lokaciji Ilirija – Adriatic više nije te namjene već je građevinsko područje naselja, a u zadnjoj verziji prostornog plana novim člankom 197.a[220] je dan prijedlog uvjeta rekonstrukcije hotela Ilirije i Adriatic. Za ostale zone ugostiteljsko-turističke namjene je uvedena obavezna izrada UPU-a kod bilo kakve izgradnje novih ili proširenja postojećih sadržaja.[221]

Prvotnom verzijom prostornog plana je zamišljeno da u gradskom naselju Kumenat budu dvije zone ugostiteljsko-turističke namjene: izgradnja novog hotela i rekonstrukcija postojećeg turističkog naselja, no trećom je izmjenom donesena odredba da se ne gradi hotel, već da na tom mjestu bude kamp (T3)[222] koji svakako ima manjih negativnih utjecaja na prostor jer ga manje i mijenja.

---

[215] Službeni glasnik Grada Biograda na Moru, 2011. Izmjene i dopune prostornog plana uređenja Grada Biograda na Moru. II Odredbe za provođenje, str. 11. Dostupno na: http://www.biogradnamoru.hr/prostorni-planovi/ppug-biograd-na-moru [pristupljeno 05.05.2018.]
[216] Službeni glasnik grada Biograda na Moru, 2016. Odluka o prostornom planu uređenja Grada Biograda na Moru (pročišćeni tekst), str. 335. Dostupno na: http://www.biogradnamoru.hr/prostorni-planovi/ppug-biograd-na-moru [pristupljeno 05.05.2018.]
[217] Ibid., str. 349.
[218] Službeni glasnik Grada Biograda na Moru, 2011. op.cit., str.11.
[219] Ibid., str. 336.
[220] Ibid., str. 348.
[221] Ibid., str. 336.
[222] Ibid., str. 337.

Zadnjom izmjenom prostornog plana prepoznala se važnost ruralnog turizma te je na pojedinim područjima izvan naselja dopuštena izgradnja stambene i gospodarske građevine ugostiteljsko-turističke namjene – seoski turizam (T6).[223]

Također je prepoznata važnost definiranja luka posebnih namjena, luka nautičkog turizma-marini te privezišta, a što je u novoj verziji dodatno pojašnjeno. Uz to se naliježe prenamjena lučkog područja iz potreba domicilnog stanovništva u funkciju ugostiteljsko turističke namjene.[224] Tako je novom verzijom uz postojeće marine Kornati i Šangulin planirana izgradnja marine Ilirija kapaciteta do 400 vezova te 8 manjih privezišta na jugoističnom dijelu grada kod Solina, uz Kumenat i Crvenu Luku.

U gradu Biogradu, a što je već spomenuto u poglavlju o negativnim efektima na prostor Grada, postoje odmarališta koja su dan danas u ruševnom stanju. Prostorni plan ih prepoznaje kao postojeći problem te predlaže rekonstrukciju bivšeg odmarališta Pančevo i TPK (Slika 12) u hotele (T1) te bivše odmaralište Jasenice u turističko naselje (T2) viših kategorija.[225]

Slika 12. Bivše odmaralište TPK uz šetnicu i plažu Bošana i marinu Kornati

Izvor: Fotografija autora

Daljnjim izmjenama Prostornog plana se detaljnije daju upute u izmjenu i rekonstrukciju postojećih hotela i odmarališta. U međuvremenu, bivše odmaralište Pančevo se rekonstruiralo te je danas na tom mjestu hotel IN sa četiri zvjezdice.

[223] Službeni glasnik Grada Biograda na Moru, 2011. op.cit., str. 338.
[224] Službeni glasnik grada Biograda na Moru, 2016. op. cit., str. 334.
[225] Službeni glasnik grada Biograda na Moru, 2009. op.cit., str. 71.

Iako se radi o području prirodne obale (R4), Prostorni plan predlaže rekonstrukciju postojećeg svjetionika na otoku Sv. Katarina.[226] Naime, riječ je o svjetioniku koji je trenutno u stanju propadanja, ali može se prenamijeniti u turističke svrhe kako bi se spriječilo daljnje propadanje.

Nadalje, u izmjenama se detaljnije opisalo za koja točno područja je važno izraditi Urbanističke planove uređenja, a o čemu više u sljedećem poglavlju.

5.2.2. Analiza UPU-a turističko-ugostiteljskih zona na području grada

S obzirom na obuhvat područja, kompleksnost i glomaznost pojave te specifičnost prostora kojeg zauzima, Prostorni Plan nalaže izradu Urbanističkog plana uređenja (UPU-a) za pojedine prostorne cjeline. Tako je nužna izrada UPU-a za sve T2 zone, tj. turistička naselja kod rekonstrukcije i gradnje novih građevina, a posebno su određeni detalji za odmarališta Partizanski put, Jesenice i Čačak[227].

Također se nalaže izrada UPU-a za budući Turistički marikulturni informativni centar[228] jer po svojoj prirodi gradnjom luke za javni promet i ostalih pratećih sadržaja zahtijeva smještaj na obali.

Nadalje, zadnjom verzijom prostornog plana utvrđena je obveza izrade UPU-a za:[229]

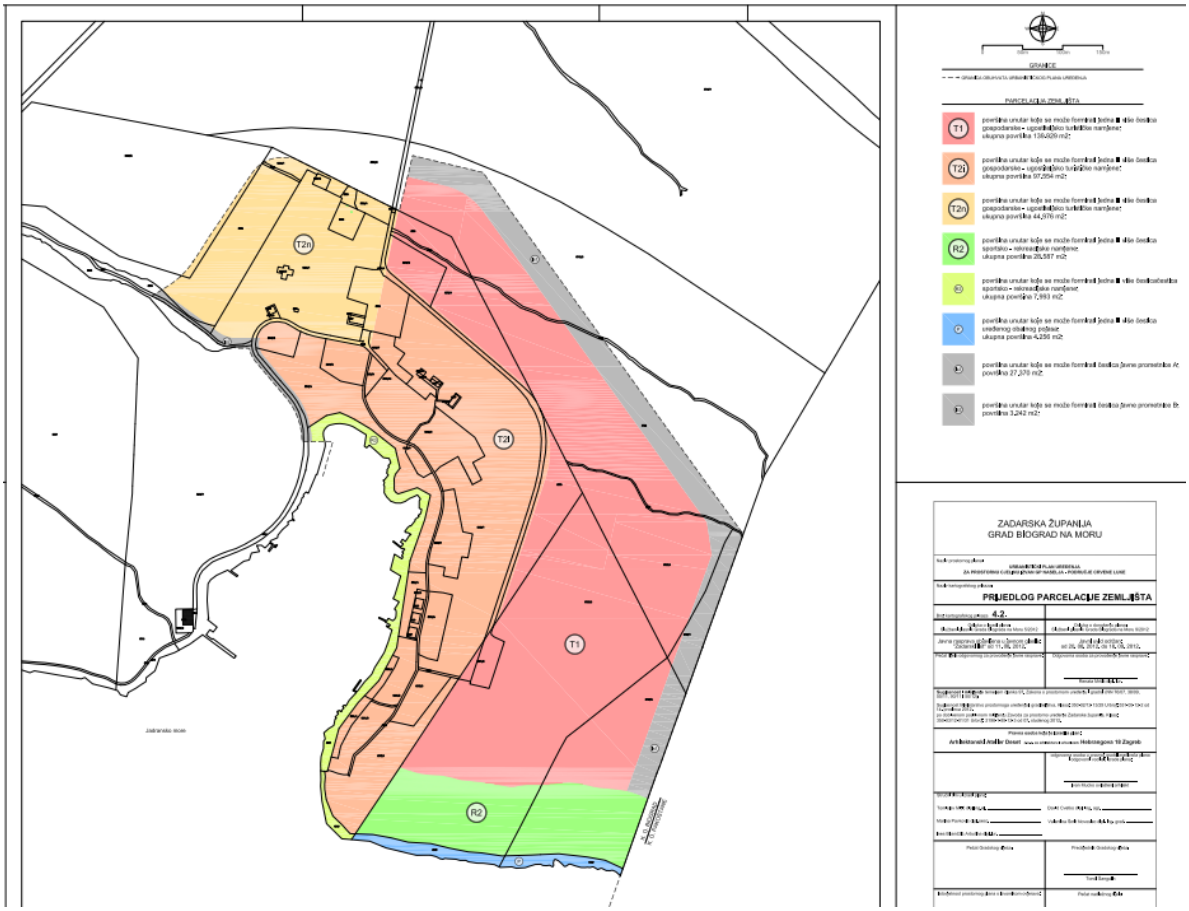
a) Prostornu cjelinu izvan GP naselja – područje Crvene Luke
b) Zonu ugostiteljsko – turističke namjene T1 – iznad Solina
c) Zonu ugostiteljsko – turističke namjene T3 – kamp Soline

Ad a) Područje Crvene Luke

Radi se o području županijske važnosti odvojenom od centra Biograda, smještenog 3 km južnije duž obalne linije. U doba Jugoslavije je u istoimenoj uvali bilo odmaralište, a koje je određeni period bilo van svoje funkcije. Danas se radi o luksuznom turističkom resortu u stranom vlasništvu, a po UPU sa sljedećom namjenom površina:[230]

[226] Službeni glasnik grada Biograda na Moru, 2009. op.cit., str. 77.
[227] Službeni glasnik grada Biograda na Moru, 2016. op. cit., str. 337.
[228] Ibid., str. 343.
[229] Ibid., str. 369.
[230] Mucko, I., 2012. Urbanistički plan uređenja za prostornu cjelinu izvan GP naselja – područje Crvene Luke. Zagreb: Arhitektonski Atelier Deset d.o.o., str. 1. Dostupno na: http://www.biogradnamoru.hr/prostorni-planovi/urbanisticki-planovi-uredenja-upu [pristupljeno: 07.05.2018.]

- Gospodarska: ugostiteljsko-turistička T1 – hotel
- Gospodarska: ugostiteljsko-turistička T2 – turističko naselje (izgrađeno i planirano)
- Rekreacijska: R2 – rekreacija i R3 – kupalište
- P – obalno područje, plaža i privezište
- Is – javne prometne površine

Slika 13. Korištenje i namjena površina područja Crvene Luke

Izvor: Mucko, I., 2012. Urbanistički plan uređenja za prostornu cjelinu izvan GP naselja – područje Crvene Luke. Zagreb: Arhitektonski Atelier Deset d.o.o. Dostupno na: http://www.biogradnamoru.hr/prostorni-planovi/urbanisticki-planovi-uredenja-upu [pristupljeno: 07.05.2018.]

UPU-om je određena najveća dopuštena visina građevina, veličina, broj smještajnih jedinica, broj ležajeva itd. Također je specifično utvrđena vrsta materijala gradnje, uređenje zelenih i parkirališnih površina, ugostiteljskih objekata i bazena te pratećih rekreacijskih površina, a sve vodeći računa o okolišu i o implementiranju mogućih obnovljivih izvora energije.

Nadalje, dokumentom je specificiran infrastrukturni sustav područja (prometnice, elektroenergetska i vodovodna mreža, odvodnja otpadnih i oborinskih voda, upravljanje otpadom te mjere sprječavanja negativnih utjecaja na okoliš).

Područje Crvene Luke je trenutno rekonstruirano i u vlasništvu talijanskih investitora. Cjenovnom diferencijacijom je pristup omogućen samo luksuznoj klijenteli te resort ne karakterizira masovni turizam i shodno tome nema prevelikog opterećenja na prostor.

Ad. b) Zona T1 – iznad Solina

Područje zone iznad Solina obuhvaća prostor sjeveroistočno od istoimene uvale i najpoznatije gradske plaže. Namjena ovog prostora Planom je određena kao:[231]

- Gospodarska: turističko-ugostiteljska zona (T1) veličine 5 ha koja uključuje gradnju hotela, prometnica i parkirališta, pješačkih staza i zelenih površina
- Sportsko – rekreacijska: sportski centar (R2) sa zelenim površinama, parkovnim nasadima, sportskim igralištima s pratećim sadržajima, prometnicama i parkiralištem te pješačkim stazama.

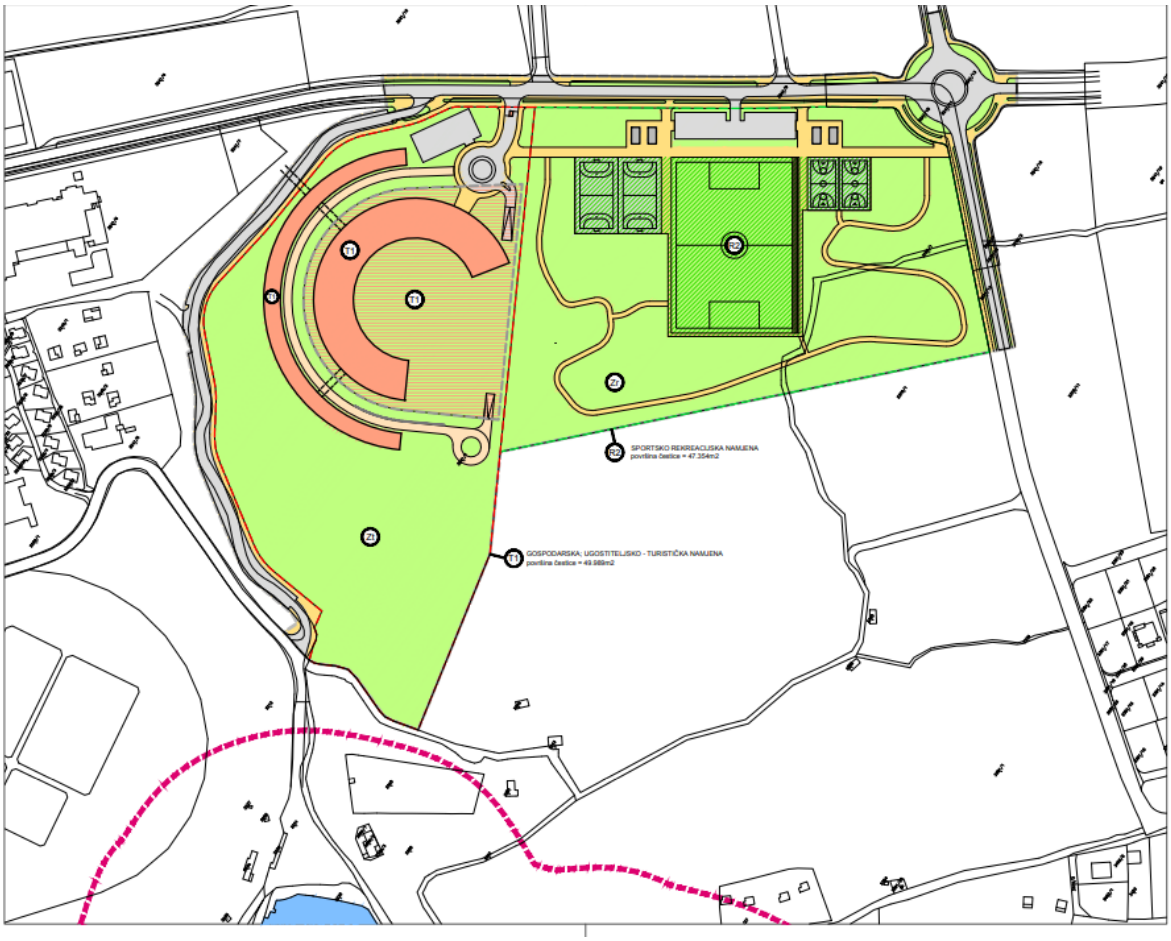
Urbanističkim planom Uređenja specificirane su pojedine osobitosti zone te je tako za hotel planirano da ima najmanje 4 zvjezdice i maksimalno 500 ležajeva, podzemnu garažu, nenatkrivenu terasu, pripadajuće bazene, dječja igrališta, građevine infrastrukturnog sustava (trafostanica) itd.[232]

Planom su također određeni uvjeti za oblikovanje građevina, zelenih i parkirališnih površina, za priključenje čestice na infrastrukturni i prometni sustav te mjere zaštite okoliša.

Što se tiče rekreacijskog dijela zone, UPU-om je određeno da sportsko – rekreacijska igrališta zauzimaju najviše 40% R2 zone, a radi se o igralištima za rugby, nogomet, rukomet, košarku odbojku, odbojku na pijesku, streličarstvo, baseball itd.[233] Uz igrališta, R2 zona obuhvaća prateće sadržaje (svlačionice, spremišta rekvizita), tribine za do 2000 gledatelja, dječja igrališta itd., a definirani su i uvjeti oblikovanja i uređenja zone, uvjeti za priključenje čestice na infrastrukturni i prometni sustav te mjere zaštite okoliša.

Trenutno još nisu riješeni vlasnički odnosi ove zone te namjene prostora još uvijek nisu ostvarene, a u posljednje vrijeme se spominje o prenamjeni zone u staračk dom.

[231] Mucko, I., 2011. Urbanistički plan uređenja "Iznad Solina". Zagreb: Arhitektonski Atelier Deset d.o.o., str. 3. Dostupno na: http://www.biogradnamoru.hr/prostorni-planovi/urbanisticki-planovi-uredenja-upu [pristupljeno: 07.05.2018.]
[232] Ibid., str. 3.
[233] Ibid., str. 5.

Slika 14. Korištenje i namjena površina zone Iznad Solina

Mucko, I., 2011. Urbanistički plan uređenja "Iznad Solina". Zagreb: Arhitektonski Atelier Deset d.o.o., str. 14 Dostupno na: http://www.biogradnamoru.hr/prostorni-planovi/urbanisticki-planovi-uredenja-upu [pristupljeno: 07.05.2018.]

Ad c) Zona T3 – Kamp Soline

Prostornim planom je propisan i UPU zone T3 postojećeg kampa Soline koji je smješten istočno od istoimene uvale. UPU-om ova zona obuhvaća teritorij od 12 ha omeđen sa zapadne strane uvalom Soline, sa sjeverne strane zonom sportsko – rekreacijske namjene, s istočne strane ulicom Put Kumenta te s južne strane uređenim obalnim pojasom.[234]

Planom su razgraničene sljedeće namjene površina:[235]

[234] Mucko, I., 2012. Urbanistički plan uređenja zone ugostiteljsko – turističke namjene (T3) Kamp Soline. Zagreb: Arhitektonski Atelier Deset d.o.o., str. 3. Dostupno na: http://www.biogradnamoru.hr/prostorni-planovi/urbanisticki-planovi-uredenja-upu [pristupljeno: 07.05.2018.]

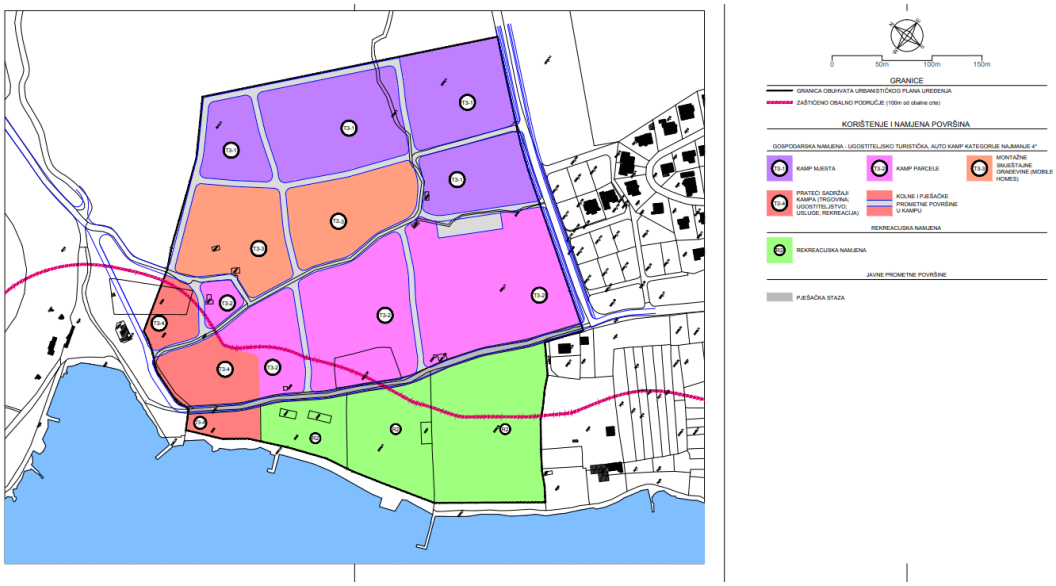
[235] Ibid., str. 3.

- Gospodarska: ugostiteljsko – turistička za površine kamp mjesta, kamp parcela kapaciteta 3 gosta po površini, montažnih smještajnih građevina kapaciteta 4 gosta po površini, pratećih sadržaja (trgovina, ugostiteljski objekti)
- Rekreacijska na površini gdje je moguće razviti građevine u funkciji sporta i rekreacije

Kapacitet kampa je određen na 2000 gostiju, a dozvoljene su prateće građevine poput recepcije s pratećim sadržajima, sanitarnih čvorova, praonica za posuđe i rublje, caffe-bara, restorana, trgovina, praonica rublja, frizerskog i kozmetičkog salona itd. te prostora igrališta i roštilja.[236]

Standardno, planom uređenja su propisani načini i uvjeti gradnje, uvjeti za kretanje i boravak osoba smanjene pokretljivosti, uvjeti za uređenje zelenih i parkirališnih površina, uvjeti priključenja čestice na prometni sustav i infrastrukturu te mjere zaštite okoliša.

Rekreacijski dio zone se prostire na 3 ha i uključuje pješačke staze i površine, sportska i rekreacijska igrališta za odbojku na pijesku, boće, stolni tenis i mini golf, dječja igrališta i uređene parkovne zelene površine, a dozvoljena je gradnja pratećih građevina poput građevina za čuvanje rekvizita, ugostiteljskih objekata i trgovine.[237] Ovim UPU-om su također određena pravila za stavljanje u funkciju zone za rekreaciju kao i kod svakog UPU-a.

Slika 15. Korištenje i namjena površina T3 zone - Kamp Soline

Izvor: Mucko, I., 2012. Urbanistički plan uređenja zone ugostiteljsko – turističke namjene (T3) Kamp Soline. Zagreb: Arhitektonski Atelier Deset d.o.o., str. 3. Dostupno na: http://www.biogradnamoru.hr/prostorni-planovi/urbanisticki-planovi-uredenja-upu [pristupljeno: 07.05.2018.]

[236] Micko, I., 2012. op. cit., str. 4.
[237] Ibid., str. 6.

Trenutno je Kamp Soline u funkciji kakva je određena i UPU-om, a u koncesiji je društva Ilirija d.d., jedne od najvećih korporacija na biogradskom području.

5.2.3. Detaljni plan uređenja Zabavnog parka Biograd kao primjera dobre prakse u prostornom planiranju turizma

Zabavni park Biograd je smješten 3 kilometra istočno od centra Biograda i oko 1,5 kilometra od naseljenog dijela Biograda. Obuhvaća područje od 4,6 ha ispod ceste Jadranske magistrale nakon skretanja za Crvenu Luku. Radi se o prvom hrvatskom zabavnom parku takve vrste te je stoga odabran kao primjer dobre prakse u prostornom planiranju turizma. Investitor zabavnog parka je tvrtka Fun park Biograd d.o.o.

Sve specifikacije oko građenja i funkcioniranja zabavnog parka su propisane Urbanističkim te Detaljnim planom uređenja. Prvotnom verzijom Prostornog plana grada Biograda na Moru po članku 192. propisana je izrada UPU-a zone Zabavnog centra južno od JTC-a (T5) te DPU-a po članku 194.[238] Međutim naknadnim verzijama je propisana izrada UPU-a za K1 područje uz zonu T5 zabavnog centra te je stoga u nastavku obrađen DPU zone Zabavnog centra južno od JTC-a.

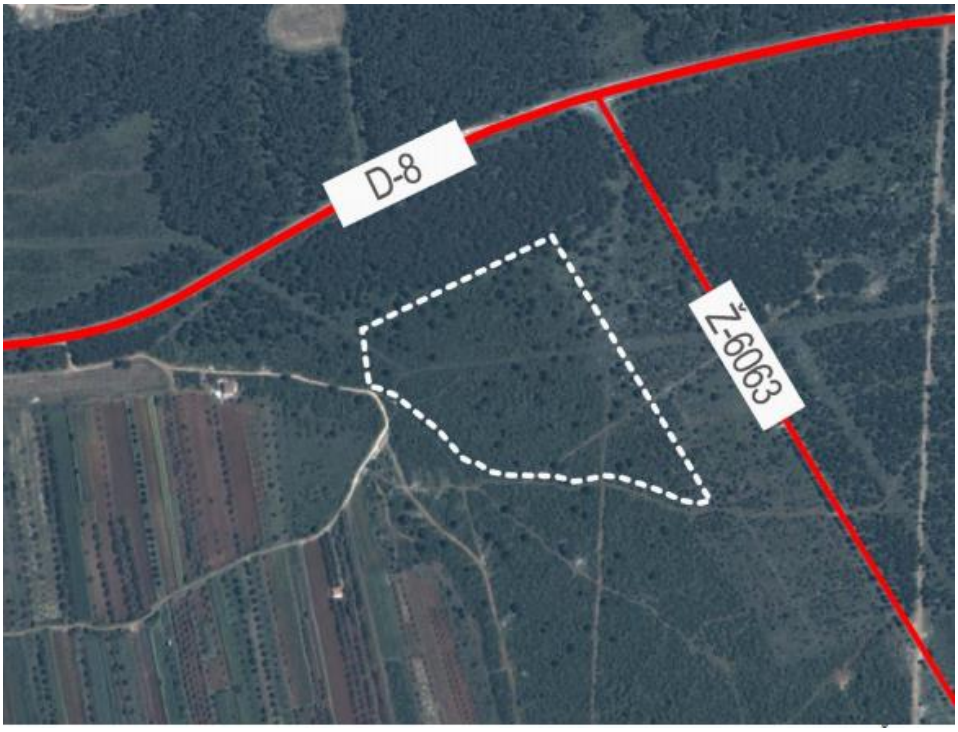
DPU-om je u skladu s odrednicama Prostornog plana i Zakona o prostornom planiranju određena:[239]

- detaljna namjena i osnovni uvjeti korištenja površina,
- režimi uređivanja prostora,
- prometna i komunalna infrastruktura zone,
- uvjeti za gradnju,
- smjernice za oblikovanje, korištenje i uređenje prostora te
- drugi elementi od važnosti za područje za koje se plan donosi

Točna lokacija zabavnog parka je u nenaseljenom dijelu Biograda, niske ambijentalne vrijednosti gdje nema izgrađene infrastrukture.[240] U bližem predjelu nema ničega što bi ometalo

[238] Službeni glasnik grada Biograda na Moru, 2009. op. cit., str. 97.
[239] Mucko, I., 2013. Detaljni plan uređenja zona Zabavnog centra južno od JTC-a. I. Izmjene i dopune. Zagreb: Arhitektonski Atelier Deset d.o.o. Dostupno na: http://www.biogradnamoru.hr/prostorni-planovi/detaljni-planovi-uredenja-dpu [pristupljeno: 09.05.2018.]
[240] Ibid., str. 4.

razvoj jednog zabavnog parka, ni geografski ni reljefni faktori to ne ograničavaju te je i prostornim planom to područje određeno za funkciju zabave, turizma ili trgovine, a što zapravo predstavlja opredjeljenje lokalne zajednice. Preciznije, zabavni park je smješten 30-ak metara jugozapadno od križanja Jadranske Magistrale (D8) i županijske ceste (Ž-6063), a čiji prikaz je dan u nastavku na Slici 16.

Slika 16. Obuhvat Zabavnog parka uz prometnice

Mucko, I., 2013. Detaljni plan uređenja zona Zabavnog centra južno od JTC-a. I. Izmjene i dopune. Zagreb: Arhitektonski Atelier Deset d.o.o., str. 5. Dostupno na: http://www.biogradnamoru.hr/prostorni-planovi/detaljni-planovi-uredenja-dpu [pristupljeno: 09.05.2018.]

Detaljnim planom uređenja je procijenjeno da je područje povoljno za prenamjenu iz „neizgrađenog i neuređenog zemljišta u urbanizirani prostor u kojem dominiraju ugostiteljsko-turistički sadržaji.“[241] Također, radi se o području kojeg je lako bilo povezati na infrastrukturni sustav te čiji mogući negativni utjecaji poput onečišćenja bukom i svjetlom ne ometaju lokalno stanovništvo pošto je dovoljno udaljen od naseljenog dijela grada.

Unutar obuhvata DPU zabavnog centra je određena namjena površina:[242]

[241] Mucko, I., 2013. op. cit., str.8.
[242] Ibid., str. 10.

- Ugostiteljsko-turistička (T5 – zabavni centar) – planirani sadržaji u funkciji zabave, turizma i trgovine te obuhvaća 29,36% područja
- Javne zelene površine (Z) – uređenje javnih parkova, a obuhvaća 16,31% zone
- Koridori javnih prometnih površina, ceste i parkirališta – planom su predviđeni i infrastrukturna mreža telekomunikacija, vodovoda, kanalizacije, elektroenergetska mreža i mreža javne rasvjete, plinska mreža i druge te čine 22,81% područja
- Ostale površine (pješačke) – zauzimaju 31,52% zabavnog centra

Što se tiče izgradnje ugostiteljsko-turističkih objekata, predviđene su tri parcele za izgradnju ugostiteljskih sadržaja poput disco i noćnih klubova, igra na sreću, objekta za smještaj gostiju, trgovina i ostalih ugostiteljskih objekata, a dok su ostali dijelovi parka predviđeni za izgradnju prometne mreže, infrastrukturnih sustava i uređenje zelenih površina poput pješačkih staza, trgova, parkirališta, parkova itd.[243]

Gradnja Zabavnog Parka Biograd je trajala od mjeseca travnja 2016. do srpnja 2017. godine, te je sa svojim radom započeo 15.07.2017. godine. Na Slici 17 je prikazana mapa trenutnog zabavnog parka.

[243] Mucko, I., 2013. op. cit., str.16.

Slika 17. Mapa zabavnog parka Biograd

Izvor: arhiva zabavnog parka

S obzirom da se radi o kompleksnom obuhvatu na neizgrađenom i neuređenom prostoru, detaljnim planom uređenja se posebna pažnja daje okolišu. Tako se zaštita tla osigurava kvalitetnim zoniranjem područja gradnje i propisivanjem lokacijskih uvjeta, kvaliteta zraka se održava primjenom tehničkih rješenja za smanjenje zagađenja zraka te osiguravanjem uvjeta za korištenje plina,[244] a čija infrastruktura još nije izgrađena u biogradskom kraju.

Radi zaštite zraka Planom se predlaže redovito ispitivati štetne utjecaje te ih smanjiti plinifikacijom, štednjom i racionalizacijom energije, energetski učinkovitom gradnjom i uporabom obnovljivih izvora energije te prostornim razmještajem, kvalitetnim tehnologijama i kontinuiranom kontrolom gospodarskih djelatnosti.[245]

[244] Mucko, I., 2013. op. cit., str. 17.
[245] Ibid., str. 36.

Nadalje, zaštita vode i tla se može osigurati različitim mjerama poput redovitog odvoženja otpada, savjesnim i odgovornim ponašanjem prema okolišu (pr. da se ne peru automobili na prostoru gdje nema odvoda) itd. Redovito se provode ispitivanja kakvoće vode, a u svrhu zaštite vode, Planom se zabranjuje:[246]

- ispuštanje nepročišćenih otpadnih voda
- deponiranje otpada
- građenje prometnica bez sustava kontrolirane odvodnje i pročišćavanja otpadnih voda
- puštanje otpadnih voda (oborinske vode s cesta, rashladne i termalne otpadne vode)
- pražnjenje vozila za odvoz fekalija

U zabavnom parku trenutno postoji razrađen sustav za odlaganje bio otpada te su sklopljeni ugovori s tvrtkama partnerima koji kupe otpad i nose ga na reciklažu. Između ostalog, Fun Park Biograd d.o.o. je napravilo vlastitu bušotinu dubine 30 m i pripadajući spremnik u kojem se voda čuva, a služi za zalijevanje zelenih površina parka te pranje ostalih dijelova parka (Slika 18).

Slika 18. Sustav za pribavljanje vode iz bušotine s dubine 30 m

Izvor: Fotografija autora

[246] Mucko, I., 2013. op. cit., str. 36.

Također su uređene i mjere posebne zaštite poput sklanjanja ljudi osiguravanjem prohodnosti u uvjetima rušenja, zaštite od rušenja dovoljnom udaljenošću građevina od prometnica te zaštite od potresa protupotresnim projektiranjem. DPU-om je procijenjeno kako bi zonu najviše mogle oštetiti nepogode usred požara, eksplozija te zagađenja vode i tla.[247]

S obzirom da je dio gdje je park bio planiran neuređen te je zarastao makijom i borovima, veliki je rizik opasnosti od požara. Tako je u ljeto 2016. godine područje s gornje strane Jadranske magistrale u neposrednoj blizini tad još neizgrađenog zabavnog parka zahvatio požar. Stoga je Planom uređena i zaštita od požara na način da se prilikom gradnje koriste čvrste konstrukcije otporne na požar te da svaka parcela ima vatrogasni prilaz itd.[248]

Detaljni plan uređenja se dotiče i načina prikupljanja otpada te je propisan odvojen prostor koji ne ometa kolni ili pješački promet ograđen zelenilom ili ogradom za postavljanje kontejnera za prikupljanje i razvrstavanje otpada. Danas je to i na takav način organizirano (Slika 19).

Slika 19. Prostor za prikupljanje i razvrstavanje otpada

Izvor: Fotografija autora

[247] Mucko, I., 2013. op. cit., str. 19.
[248] Ibid., str. 20.

Namjena površina područja zone zabavnog centra južno od JTC-a (Slika 20) je određena temeljem:[249]

- poticanja razvoja pojedinih prostornih i funkcionalnih cjelina
- povećanja broja radnih mjesta na području Grada Biograda na Moru
- racionalnog korištenja infrastrukturnih sustava
- održivog korištenja i kvalitete prostora i okoliša i unaprjeđivanja kvalitete života

Slika 20. Uvjeti gradnje

[249] Mucko, I., 2013. op. cit., str. 23.

Izvor: Službeni glasnik Grada Biograda na Moru, 2014. Odluka o izradi Detaljnog urbanističkog plana uređenja, br. 10/14. Dostupno na: http://www.biogradnamoru.hr/prostorni-planovi/detaljni-planovi-uredenja-dpu [pristupljeno: 15.05.2018.]

Tamnosiva polja označavaju zatvorene građevine zabavnog centra (A-paviljon Mirnovec, B-upravna zgrada i ambulanta, C-glavni ulaz u zabavni centar, D-zabavne igre, E-muzej, G-teatar, H-ugostiteljski sadržaji, I-vožnja u mraku (sadašnja Kuća straha), L-radionice, spremišta i garderobe osoblja, M-sanitarni čvor, N-trgovine i ugostiteljstvo, O-kiosk). Svijetlosiva polja označavaju otvorene i natkrivene građevine zabavnog centra (1-carousel, 2-bumper cars, 3-mini vlak, 4-šalica čaja, 5-konvoj, 6-svemirski brod, 7-mini pirat, 8-pustolovna rijeka, 9-safari vlak, 10-disko, 11-uragan (twister), 12-natkriveni prostor, 13-roller coaster, 14-panoramski kotač, 15-pustolovni potok, 16-toranj (sky tower), 17-tobogan (slide), 18-prskanje (splash), 19-piratski brod, 20-ljuljačka, 21-zabavne igre (D) - natkriveni prostor, 22-otpad). Polja sive boje su prometnice i parkirališta, žute boje pješačke površine, zelene boje su zelene površine te plava polja su vodene površine (F-fontana, J-jezero).

Planom je određeno da najmanje 20% parcele mora biti ozelenjelo, a minimalno 10% površine mora biti prirodni teren s visokim zelenilom.[250]

Iako samo parkiralište nije unutar zone Detaljnog plana uređenja, ipak je Planom uređen i promet u mirovanju[251] te je osigurano 365 parkirnih mjesta te 5% od njih za vozila osoba s teškoćama u kretanju. Prikaz parkirališta dan je na Slici 21.

[250] Mucko, I., 2013. op. cit., str. 27.
[251] Ibid., str. 29.

Slika 21. Parkiralište zabavnog parka na javnoj površini

Izvor: Fotografija autora

Planom su predviđeni uvjeti gradnje, rekonstrukcije i opremanja telekomunikacijske mreže što se riješilo izgradnjom distributivne kanalizacijske mreže u skladu s uvjetima nadležnog distributera, a u slučaju zabavnog parka, Metroneta.

Gradnja komunalne infrastrukturne mreže predviđena je u koridorima javnih prometnih površina u vidu podzemnih instalacija.[252] Na takav način je planirana izgradnja plinovodne mreže, vodovodne mreže u planiranim ulicama te povezivanjem na nju, odvodnja otpadnih voda razdjelnom mrežom oborinske i fekalne odvodnje, a dok je elektroenergetska mreža planirana nadzemnim elektroenergetskim vodovima, a što je i ostvareno.

Detaljnim planom uređenja su određeni načini funkcioniranja svih sastavnica prostora zabavnog parka, a što i kao takvo, drugu sezonu poslovanja funkcionira. Zabavni park je ove sezone otvorio 06.04.2018., a što predstavlja zapravo tek prvu pravu godinu njegovog poslovanja (s obzirom da je službeno otvorio usred vršne sezone prethodne godine). Stoga će

[252] Mucko, I., 2013. op. cit., str. 30.

se efekti ovakvog pothvata u prostoru na produženje sezone i rasterećenje broja posjetitelja u centralnom dijelu grada tek u budućnosti moći sagledati.

5.2.4. Sinteza istraživanja i osvrt na istraživačka pitanja

Turizam u Hrvatskoj u novije doba bilježi sve bolje turističke rezultate, a što znači i veći utjecaj na prostor. Radi se o destinaciji koja je sve više atraktivnija velikom broju turista, no i dalje se cjelokupni turizam svodi na ljetne mjesece kad je turistička koncentracija na kupališnim prostorima najveća.

Ovim diplomskim radom se istražuje problematika odnosa prostora i turizma. Taj odnos je sam po sebi uzajaman i kompleksan. Prostor je resurs turističke ponude te ga je kao takvog bitno očuvati. Međutim, neodrživim turističkim razvojem se mogu učiniti teške negativne posljedice po pitanju prostora.

Na temelju teorijskog istraživanja jasno je kako je upravljanje prostorom disciplina koja zahtijeva detaljno specificirane zakone i pravilnike kako bi se njegova namjena na optimalan način odredila. Također je iznimno bitno da se prilikom planiranja uzmu u obzir mišljenja i zahtjevi drugih disciplina kojih se prostor dotiče kao i lokalne zajednice, a što je također uređeno zakonom.

Kako bi se lakše uvidio međuodnos prostora i turizma, za studiju slučaja je uzet grad Biograd na Moru. Radi se o tipičnom gradiću koji ne odskače previše od prosjeka u turističkim zbivanjima. Obilježava ga povećan broj turista u vršnim dijelovima sezone te veliki indeks turističke funkcionalnosti, a što rezultira brojnim negativnim socio-kulturnim i prostornim utjecajima poput prometnih gužvi i nedostatka parkirališnih mjesta ili prevelikog broja posjetitelja na biogradskoj šetnici, rivi i plažama čime se smanjuje doživljaj posjetitelja.

U cilju smanjenja turističke koncentracije posjetitelja u vršnoj sezoni, poželjno je da se u budućnosti provede ispitivanje prihvatnog kapaciteta destinacije kako bi se ustvrdila prostorna obilježja i prostorne aktivnosti koje se odvijaju u određenom prostoru. Na takav način bi bilo lakše prostornim planerima grada odrediti kako usmjeriti tokove posjetitelja.

Nadalje, s obzirom da su turistički trendovi u porastu, prostorni planeri trebaju planirati turističku namjenu na prostorima gdje nije toliko velika koncentracija ljudi u glavnoj sezoni. Stoga se, iako se izgradnjom zabavnog parka u istočnom, neizgrađenom dijelu Biograda

narušava neuređeni prostor i njegov ekosustav, to može smatrati dobrom investicijom u prostor iz razloga jer se tokovi posjetitelja iz već prenapučenog centra grada prebacuju u druge prostore gdje nije toliko velika koncentracija ljudi.

Tako je Zabavni park Biograd tijekom svoje prve sezone imao preko 1000 posjetitelja dnevno čime se svakako broj ljudi u centru grada (ili obližnjih mjesta) barem malo smanjio. Iako se radi o privatnoj investiciji, grad Biograd bi također na određeni način trebao potpomagati promociju zabavnog parka prvotno iz razloga obogaćenja turističke ponude područja kao alternativnog oblika turizma, ali i radi rasterećenja broja posjetitelja u centralnim dijelovima grada te svakako u cilju produženja sezone.

Istraživanjem teorije o prostoru i prostornom planiranju te studije slučaja grada Biograda na Moru i njegovog prostornog plana pokušalo se odgovoriti na temeljno istraživačko pitanje diplomskog rada, a koje glasi: *Na koji način se uspostavlja međuodnos turizma i prostora i koja je uloga prostornog planiranja u tom međuodnosu?*

Duga tradicija turizma i atraktivnost prostora biogradskog područja dopuštala je da se turizam u gradu odvijao stihijski, bez određenog plana, a što je uzrokovalo određene promjene na prostor. Povećana turistička potražnja stvorila je potrebu za povećanjem turističke ponude grada (kako smještajnih kapaciteta tako i pratećih sadržaja). Također, ta potreba i dalje raste konstantnim povećanjem broja gostiju.

Iz međuodnosa koji se stvara samom pojavom turizma, razvila se posebna uloga prostornog planiranja u vidu održivog razvoja turizma i razmještanja turističkih tokova u prostoru. Stihijski razvoj turizma kakav je vladao u doba masovnog turizma nakon Drugog svjetskog rata, prouzročio je teške fizičke posljedice na prostor grada, a što ukazuju i još uvijek brojna zapuštena odmarališta na području grada kao i prevelik broj kuća za apartmane. Stoga se javila potreba za sinergijom održivog razvoja turizma i prostornog planiranja kako bi se spriječile moguće štete na prostor u budućnosti te na određeni način sanirale postojeće štete.

Odgovor na ovo istraživačko pitanje se može pronaći u poglavljima 3.5. i 3.6. o vezi prostornog planiranja i integralnog upravljanja razvojem turizma u prostoru te o prostornom planiranju u turizmu. Naknadno se cijeli radi dotiče temeljnog istraživačkog pitanja te se na njega pokušalo odgovoriti istraživanjem turističkih zona RH i prostornog plana i detaljnih planova uređenja grada Biograda.

U nastavku ulomka dan je osvrt na pomoćna istraživačka pitanja.

IP_1 Koji je značaj koncepta turističke nosivosti u odnosu na prostorno planiranje unutar okvira održivosti i na koji način su povezani?

Odgovor na pitanje je dano u poglavlju 3.7. o prostornom planiranju i konceptu nosivih kapaciteta destinacije. U vidu boljeg i lakšeg planiranja turističkih tokova, prilikom prostornog planiranja od velike važnosti mogu biti informacijski sustavi kao i razne planerske metode i tehnike ispitivanja turističkog utjecaja na prostor, poput, primjerice, prihvatnog kapaciteta destinacije. Tako je prihvatni kapacitet nosivosti plaža Baške Vode ukazao na prenapučenost plaža te je predložio određene mjere za njihovo rasterećenje. Iako se još ne provodi previše u praksi, a pogotovo u RH, prihvatni kapacitet može kvalitetno odrediti smjer „u procesu traženja i odabira odgovarajućih, poželjnih, prihvatljivih, izvedivih tipova prostornog razvoja.“[253]

IP_2 Na koje načine destinacija može postići održivost i konkurentnost kroz prostorno planiranje?

Odabirući održivi razvojni scenarij turističkog razvoja, destinacija na takav način direktno utječe na svoju konkurentnost te privlači posjetitelje. S obzirom da je prostor temeljni turistički resurs, održivim razvojem turizma je naglasak na njegovom očuvanju, a što dodatno povećava zadovoljstvo posjetitelja. Stoga prostorno planiranje treba pratiti odrednice održivog razvoja turizma kako bi se prostor kao turistički resurs na najbolji mogući način iskoristio i prilagodio turističkoj ponudi u budućnosti. Istovremeno, turistički planeri trebaju uvažavati odluke prostornog planiranja u nastojanju da se očuva stručnost planskih prijedloga, a koji ipak, najbolje određuju namjenu prostora. Na takav način, kroz optimalnu namjenu i očuvanje prostora razvoj turizma u destinaciji postaje održiv, a destinacija dobiva na svojoj konkurentnosti. Ovakav koncept se teorijski, uz poglavlja o primjeni suvremenih tehnologija u prostornom planiranju, vezi prostornog planiranja i integralnog upravljanja razvojem turizma te prostornom planiranju u turizmu, istražuje i empirijski u poglavlju o analizi domaćih primjera dobre prakse u prostornom planiranju.

IP_3 Kako uloga ključnih dionika u prostornom planiranju utječe na proces održivog turističkog razvoja?

Odgovor na ovo istraživačko pitanje se može pronaći u poglavlju 4.2. o Ulozi dionika u procesu prostornog planiranja. Slijedeći istraženo, uloga ključnih dionika prostornog planiranja, nositelja politike i zakonodavca te profesionalca na području gradnje jest u uređenju sustava

[253] Mrđa, A., Carić, H. i Bojanić Obad Šćitaroci, B., 2014. op. cit., str. 224.

prostornog razvoja, odnosno pružanju stručnosti u prostornom planiranju, a čime, s obzirom da raspoređuju namjenu prostora na optimalan način, utječu na održivi turistički razvoj. Kao specifičan dionik prostornog planiranja javnost ima posebnu ulogu u planiranju prostora. Štoviše, zakonom je propisano da svaki prostorni plan te urbanistički i detaljni planovi uređenja moraju provesti javnu raspravu. O tome da prostorni planovi nisu savršeni i da se neprestano mijenjaju govori i činjenica o brojnim izmjenama prostornog plana, a koji su rezultat uloge javnosti. Tako je i prostorni plan Grada Biograda na Moru doživio tri izmjene od donošenja prve verzije prostornog plana. Primjerice, donesena izmjena plana da se kiosci prebace iz povijesnog dijela Biograda na šetnicu jest dobra izmjena koja je utjecala na sliku turizma Grada. Istražene izmjene na području turizma u gradu Biogradu, a koje su se odnosile na pozitivne promjene prostornog plana, upućuju da uloga javnosti može pozitivno utjecati na proces održivog turističkog razvoja.

5.3. Preporuke za prostorno planiranje u turizmu i efikasnije uvažavanje međuodnosa prostora i turizma

Na temelju cjelokupnog obrađenog teorijskog i empirijskog dijela rada te pružanja odgovora na istraživačka pitanja mogu se dati određene preporuke za prostorno planiranje u turizmu te efikasnije uvažavanje međuodnosa prostora i turizma:

- Uvažavati prostorne zakonitosti i držati se pravila (Poglavlje 3.6.) prostornog planiranja prilikom razvoja turizma u prostoru na svim razinama
- Intenzivnije poticati razmjenu dobre prakse i provođenje raznih istraživanja na području prostora i turizma od strane međunarodnih institucija
- Prilikom prostornog planiranja na mikro razini analizirati situaciju i postojeće resurse te predvidjeti i planirati moguće turističke aktivnosti određenog područja, a sve u skladu s danom vizijom na nacionalnoj, strateškoj razini
- Ne podupirati projekte temeljene na nekretninskim špekulacijama kao ni na novim, netaknutim visokovrijednim turističkim prostorima, već olakšati birokraciju i potpomoći u rješavanju vlasničkih pitanja već zapuštenih visokovrijednih prostora (poput raznih bivših turističkih resorta, odmarališta lječilišta ili pr. tvornice torpeda u Rijeci) na lokalnoj razini, a u suradnji s Ministarstvom graditeljstva i prostornog uređenja

- Ugraditi načela održivog razvoja i društveno odgovornog ponašanja u procesima planiranja prostora u politike svih dionika turizma, ne samo na deklarativnoj već i na operativnoj razini
- Uključiti lokalnu zajednicu da intenzivnije sudjeluje u procesima razvojnog planiranja koje služi kao podloga prostornom planu
- Lokalne vlasti zajedno sa stanovništvom trebaju javno i transparentno definirati i artikulirati javno prostorno dobro te donijeti planove učinkovitog prostornog uređenja temeljenog na demo-geografskim analizama u suradnji sa znanstvenim institucijama i stručnjacima iz tog područja
- Na svim razinama poticati svijest o ekologiji, zaštiti materijalne i nematerijalne baštine, održivom razvoju, energetskoj neovisnosti, identitetu prostora te shodno tome razvijati imidž prostora potičući inovacije, obrazovanje i proizvodnju na način kreiranja novih radnih mjesta u svakom sektoru koji su određeni master planovima prostora
- Strogo kažnjavati povrede prostora (divlja gradnja) unutar ne samo zaštićenih područja, već i šumskog, poljoprivrednog, vodnog, pomorskog i ostalih prostora od lokalnog, regionalnog i državnog značaja

6. ZAKLJUČAK

Turistički razvoj u novije doba pojačanom koncentracijom turista i lokalnog stanovništva na određenom prostoru može imati negativne posljedice za prostor. Svakako, ljudske akcije, ma kakve god bile, imaju određeni utjecaj na prostor; mijenja se vizualizacija prostora, ugrožava se postojeći ekosustav. Stoga je za očekivati kako će turistička industrija također mijenjati prostor, a što se ne može izbjeći. Ono što se može izbjeći jest nekontrolirana turistička izgradnja na način da se turizmom upravlja na održiv razvoj u sinergiji s ostalim djelatnostima i politikama, a posebice prostornim planiranjem.

Istražena tema ovog diplomskog rada je međuodnos prostora i turizma. Nakon teorijskog istraživanja o prostoru, turizmu, njihovom međuodnosu te prostornom planiranju, obrađena je studija slučaja prostornog plana grada Biograda na Moru gdje je analiziran razvoj turizma i prostorni plan s posebnim naglaskom na turističke prostore grada.

Grad Biograd prepoznaje problematiku odnosa prostora i turizma te uviđa kako je turizam jedna od razvojnih odrednica grada. Svakako, s obzirom na trendove rasta turističkih dolazaka i noćenja, visoki indeks turističke funkcionalnosti grada te veliki broj noćenja po stanovniku, turizam se i sam nametnuo kao razvojno usmjerenje grada. Ono što gradu Biogradu u pristupu određenja prostornog razvoja nedostaje jest, definitivno jedno stručno, znanstveno istraživanje o utjecaju turizma na prostor kojim bi se lakše uvidio odnos prostora i turizma grada, a na temelju kojeg bi se donijele preporuke za daljnja poboljšanja na tom polju. Prijedlog metode istraživanja bi bio temeljito izrađena Studija određivanja prihvatnih/nosivih kapaciteta destinacije koja bi obuhvatila i fizičku i ekološku i ekonomsku i društvenu dimenziju prostora.

Jedno od ograničenja prostornog razvoja su nesređeni vlasnički odnosi brojnih turističkih zona (ali i ostalih prostora!) Republike Hrvatske. Kako i na cijeloj Jadranskoj obali, tako i u gradu Biogradu postoje nekolicina zapuštenih odmarališta čija vlasnička pitanja još uvijek nisu riješena, a ulaganje u određenu turističku investiciju otežava i komplicirana birokracija te predug proces ishođenja dozvola. Iako spomenuta ograničenja nisu u domeni djelovanja Grada, ti prostori su i prostornim planom prepoznati kao vrijedni turistički prostori te za njih Grad nalaže rekonstrukciju u hotele/naselja viših turističkih kategorija.

Nadalje, na temelju istraženog se zaključuje kako je bez sumnje problematika međuodnosa prostora i turizma još uvijek nedovoljno istražena, a pogotovo na hrvatskom jeziku. Postoje određeni napori od strane međunarodnih institucija koji uređuju prostorno planiranje, također i

od strane zakonodavnih institucija Republike Hrvatske. Međutim, hrvatski zakoni su napisani na način da su teško shvatljivi, a pogotovo javnosti, koja još uvijek nije dovoljno uključena u procese donošenja odluka na području prostora i turističkog razvoja. Unatoč niskoj razini društvenog kapitala u Hrvatskoj, javnost se nastoji uključiti barem zakonom, raspisivanjem javne rasprave na svaki doneseni prostorni plan. Nažalost, na javnim raspravama se javlja uvijek ista skupina ljudi, a većih istupa u javnost od strane lokalne zajednice uglavnom nema, osim ako se ne radi o većem pothvatu koji može uvelike (najčešće negativno) utjecati na prostor, kao npr. skupljanje potpisa za referendum i prosvjedi protiv izgradnje lučice u Sv. Filipu i Jakovu. Međutim, ovakvi istupi i javne rasprave same po sebi nisu dovoljne te se situacija može poboljšati osposobljavanjem lokalnih zajednica raznim metodama (edukacijama, poticanjem lokalne svijesti o vlastitim vrijednostima i resursima…). U gradu Biogradu nije bilo većih istupa lokalne zajednice vezanih uz prostorni razvoj osim redovne javne rasprave, no građane se pokušava potaknuti da brinu o prostoru grada kroz projekt Moj Biograd.

Kod prostornog planiranja je iznimno bitno, uz uvažavanje zakonitosti prostora, uvažavati i mišljenje lokalne zajednice, ali i redovito ih osvješćivati o važnosti očuvanja prostora, a što može biti velika konkurentska prednost destinacije, tim više što se radi o vrijednom turističkom resursu čije je očuvanje i optimalno planiranje krucijalno za održivi razvoj turističke destinacije.

LITERATURA

1. Bartoluci, M., 2013. *Upravljanje razvojem turizma i poduzetništva*. Zagreb: Školska knjiga.
2. Blažević, B. *Prostorno planiranje u turizmu*. Interni nastavni materijali. Rijeka: Sveučilište u Rijeci.
3. Bošana d.o.o., 2013. O nama. Dostupno na: http://www.bosana.hr/o-nama.html [pristupljeno 04.05.2018.]
4. Cimerman R, 2000. Zavod za prostorno planiranje, prema stručnim podlogama Županijskih zavoda za prostorno uređenje: preuzeto iz: Trumbić, I., 2010. Autorizirana predavanja s gostovanja na Ekonomskom fakultetu Split.
5. Couclelis, H., 1999. Space, time, geography. *Geographical information systems*, Vol. 1. New York: John Wiley and sons, str. 29.-38.
6. Čekerevac, Z., Anđelić, S., Glumac, S. i Dragović, N., 2010. Suvremeni trendovi primjene GIS tehnologije. Međunarodna naučna konferencija Menadžment 2010. Dostupno na: http://www.meste.org/konf/Arhiva/Man_2010/pdf/5_TehnologijeIAlatiMenadzmenta/CekerevacAndjelicGlumacDragovic.pdf [pristupljeno: 27.02.2018.]
7. Dede, M., O. and Ayten, A., M., 2012. The role of spatial planning for sustainable tourism development: A theoretical model for Turkey. *Tourism*, Vol. 60 (4), pp. 431.-445.
8. DZS, 2016. *Turizam u primorskim gradovima i općinama u 2015.* Zagreb: Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske.
9. DZS, 2017. *Turizam u primorskim gradovima i općinama u 2016.* Zagreb: Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske.
10. DZS, 2017. Statistički ljetopis Republike Hrvatske 2017. Zagreb: Državni Zavod za Statistiku.
11. DZS, 2018. *Dolasci i noćenja turista u 2018.* Zagreb: Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske
12. Ekonomska komisija za Europu, 2008. *SPATIAL PLANNING Key Instrument for Development and Effective Governance with Special Reference to Countries in Transition*. Geneva: Ujedinjeni narodi.
13. Elangovan, K., 2006. *GIS Fundamentals, Applications and Implementations*. New Delhi: New India Publishing Agency.

14. Fiuman, 2017. Rijeci iz EU fondova odobreno 19,3 milijuna kuna za rekonstrukciju hale bivše tvornice Torpedo. Dostupno na: http://www.fiuman.hr/rijeci-iz-eu-fondova-odobreno-193-milijuna-kuna-za-rekonstrukciju-hale-bivse-tvornice-torpedo/ [pristupljeno: 16.04.2018.]
15. Geoawesomeness, 2017. GIS In Tourism – Building an Interactive Map of the Island of Šolta. Dostupno na: http://geoawesomeness.com/gis-tourism-building-interactive-map-island-solta/ [pristupljeno: 27.02.2018.]
16. Gradsko vijeće Grada Biograda na Moru, 2013. Strategija razvoja Grada Biograda za razdoblje 2013. – 2020. godine. Dostupno na: http://www.biogradnamoru.hr/gradska-uprava-vrh-3/strategija-razvoja-grada-2013-2020 [pristupljeno: 02.09.2017.]
17. Grimshaw, D., J., 2000. *BRINGING GEOGRAPHICAL INFORMATIAN SYSTEM INTO BUSINESS*. 2. izd. Cranfield University: John Wiley and sons.
18. Gunn, C., A., 2002. *Tourism planning*. 4. izd. New York: Routledge.
19. Hrvatska parking udruga. Biograd na Moru. Dostupno na: http://www.hpu.hr/clanstvo/zupanije-regije/dalmacija/zadarska/biograd-na-moru/ [pristupljeno: 27.06.2018.]
20. Hrvatski jezični portal. Prostor. Dostupno na: http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search_by_id&id=dl5lXBI%3D [pristupljeno 15.08.2017.].
21. Hrvatski sabor. Načelo supsidijarnosti. Dostupno na: http://www.sabor.hr/Default.aspx?sec=5668 [pristupljeno: 27.01.2018.]
22. Ivandić, N. i Telišman-Košuta, N., 2012. *Criteria for planning sustainable tourism development zones in coastal regions: case study of Croatia*. Zagreb: Institut za turizam.
23. Jović, G. i Popović, I., 200. Geographical aspect of tourism and space interaction. *Geographica Pannonica,* Vol. 10, pp. 53-55.
24. Kalelargainfo. Građani Biograda ne žele nasipanje plaža i ceste uz plažu. Dostupno na: http://www.kalelargainfo.hr/slavica-jelicic-gradani-biograda-ne-zele-nasipanje-plaza-i-ceste-uz-plazu/ [pristupljeno: 23.06.2018.]
25. Klarić, Z., 1987. Neka razmatranja o turističkoj regionalizaciji Jugoslavije na temelju indeksa turističke funkcionalnosti. *Teorija in metodologija regionalne geografije*, str. 157.-170.
26. Knežević, R., 2008. *Contents and assessment of basic tourism resources.* Rijeka: Sveučilište u Rijeci.

27. Kovačić, M. i Komać, A., 2011. Pitanja o upravljanja plažama u Hrvatskoj s naglaskom na Zadarsku županiju. *Naše more*, Izd. 58 (5-6), str. 244.-255.
28. Kranjčević Batalić, T., 2015. Duilovo ostaje u državnom vlasništvu. Pogledaj to. Dostupno na: http://pogledaj.to/arhitektura/duilovo-ostaje-u-drzavnom-vlasnistvu/ [pristupljeno 17.04.2018.]
29. Kranjčević, J. i Kunst, I., 2009. Turizam i prostor – Turističko i prostorno planiranje. Zagreb: Institut za turizam.
30. Kušen, E., 2002. *Turistička atrakcijska osnova*. Zagreb: Institut za turizam.
31. Kušen, E., 2001. Turizam i prostor. Klasifikacija turističkih atrakcija. *Prostor: znanstveni časopis za arhitekturu i urbanizam,* Izd. 1 (21), str. 1-12.
32. Kranjčević, J., 2015. *UTJECAJ PROSTORNOG PLANIRANJA NA RAZVOJ TURIZMA*. Zbornik radova Zavoda za prostorno uređenje Primorsko-goranske županije.
33. Kranjčević J., 2017. Abandoned Tourism Resorts in Croatia: The Consequences of Discordant Spatial Planning. U: Dwyer, L., Čorak, S. i Tomljenović, R. eds. *Evolution of Destiantion Planning and Strategy.* Cham, Springer Nature. pp. 173.-200.
34. Marinović-Uzelac, A., 1992. Regionalizacija iz vidokruga prostornog planiranja. *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja,* Izd. 1, str. 69-85.
35. Marinović-Uzelac, A., 2001. *Prostorno planiranje*. Zagreb: Dom i svijet.
36. Matus, M., 2015. *Geografski informacijski sustavi i njihov značaj za turizam*. Split: Sveučilište u Splitu.
37. Mattioni V., 2004. *Jadranski projekti.* Zagreb: Urbanistički institut Hrvatske.
38. Mazur, E. and Urbanek, J., 1983. Space in geography. *GeoJournal*, Vol.7 (2), pp. 139-143.
39. Merriman, P., Jones, M., Olsson, G., Sheppard, E., Thrift, E. and Tuan, Y., 2012. Space and spatiality in theory. *Dialogues in Human Geography,* Vol 2(1), pp. 3-22.
40. Ministarstvo prostornog uređenja, graditeljstva i stanovanja, 1997. Strategija prostornog uređenja Republike Hrvatske. Dostupno na: http://www.mgipu.hr/default.aspx?id=3662 [pristupljeno: 01.09.2017.]
41. Ministarstvo graditeljstva i prostornog uređenja, 2017. Strategija prostornog razvoja Republike Hrvatske. Dostupno na: http://www.mgipu.hr/default.aspx?id=23747 [pristupljeno: 01.09.2017.]
42. Ministarstvo zaštite okoliša i energetike. Ministarstvo. Dostupno na: http://www.mzoip.hr/hr/ministarstvo.html [pristupljeno 05.04.2018.]

43. Mrđa, A. i Šćitaroci Obad Bojanić, B., 2015. Međunarodni dokumenti o prostornom planiranju u turizmu. *Prostor: Znanstveni časopis za arhitekturu i urbanizam*, Izd. 1 (49), str. 130.-143.
44. Mrđa, A., Carić, H. i Bojanić Obad Šćitaroci, B., 2014. Značaj koncepta turističke nosivosti za prostorno planiranje. *Prostor: znanstveni časopis za arhitekturu i urbanizam*, Izd. 2 (48), str. 212.-227.
45. Mucko, I., 2011. Urbanistički plan uređenja "Iznad Solina". Zagreb: Arhitektonski Atelier Deset d.o.o. Dostupno na: http://www.biogradnamoru.hr/prostorni-planovi/urbanisticki-planovi-uredenja-upu [pristupljeno: 07.05.2018.]
46. Mucko, I., 2012. Urbanistički plan uređenja za prostornu cjelinu izvan GP naselja – područje Crvene Luke. Zagreb: Arhitektonski Atelier Deset d.o.o. Dostupno na: http://www.biogradnamoru.hr/prostorni-planovi/urbanisticki-planovi-uredenja-upu [pristupljeno: 07.05.2018.]
47. Narodne novine, 1998. *Pravilnik o sadržaju, mjerilima kartografskih prikaza, obveznim prostornim pokazateljima i standardu elaborata prostornih planova.* Zagreb; Narodne novine d.d. 106/1998. Dostupno na: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/1998_08_106_1463.html [pristupljeno: 02.09.2017.]
48. Narodne novine, 2015. *Pravilnik o državnom planu prostornog razvoja*. Narodne novine d. d. 122/2015. Dostupno na: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2015_11_122_2327.html [pristupljeno: 02.09.2017.]
49. Narodne novine, 2015. *Uredba o informacijskom sustavu prostornog uređenja.* Narodne novine d. d. 115/2015. Dostupno na: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2015_10_115_2191.html [pristupljeno: 02.09.2017.]
50. Narodne novine, 1998. *Uredba o javnoj raspravi u postupku donošenja prostornih planova*. Narodne novine d.d. 101/1998. Dostupno na: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/1998_07_101_1402.html [pristupljeno: 05.09.2017.]
51. Narodne novine, 2017. *Zakon o prostornom uređenju.* Zagreb: Narodne novine d.d. 153/13. Dostupno na: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2013_12_153_3220.html [pristupljeno: 02.09.2017.]

Odbor za statut, poslovnik i propise, 2017. Odluka o donošenju prostornog plana Ličko-senjske županije. Dostupno na: https://www.licko-senjska.hr/images/stories/ODLUKA%20O%20DONOSENJU%20PPZ%20-%20PROCISCENI%20TEKST-NAKON%20VII%20IZMJENA-%202017..pdf [pristupljeno: 11.06.2017.]

52. Oliviera da Silva, E., H., 2015. Place branding in strategic spatial planning. *Journal of Place Management and Development,* Vol 8, pp. 23.-50.
53. PAP/RAC, 1997. *Guidelines for Carrying Capacity Assessment for Tourism in Mediterranean Coastal Zones*. Split: PAP/RAC.
54. Paskojević, D., Zanimljive napuštene građevine hrvatske obale. Travel advisor. Dostupno na: https://www.travel-advisor.eu/zanimljive-napustene-lokacije-hrvatske-obale/ [pristupljeno: 17.04.2018.]
55. Pearce, D., 1989. *Tourist development*. 2nd ed. New York: Longman Scientific & Technical.
56. Petrić, L., 2011. *Upravljanje turističkom destinacijom: Načela i praksa*. Split: Ekonomski fakultet Sveučilišta u Splitu.
57. Petrić, L., 2013. *Uvod u turizam.* Interni nastavni materijali/skripta. Split: Ekonomski fakultet Sveučilišta u Splitu.
58. Pinto, N., N., Tenedorio, J., A., Antunes, A., P. and Cladera, J., R., 2014. *Technologies for Urban and Spatial Planning: Virtual cities and territories.* Hershey: IGI Global.
59. Plava Laguna, 2018. O nama. Dostupno na: http://biz.plavalaguna.hr/hr/o-nama [pristupljeno 18.04.2018.]
60. Radna skupina za prostorno uređenje, 2002. *PROSTORNIM PLANSKIM INSTRUMENTIMA DO DJELOTVORNIH RJEŠENJA.* Zagreb: Ministarstvo zaštite okoliša i prostornog uređenja.
61. Sanguin, A.-L., 2001. Novoplanirana ljetovališta na obali Langedouc – Roussillona (Francuska). *Geoadria*, Vol. 6, pp. 71-79.
62. Simmons, C. i Parsons, R., 1983. u Soffield, T., H., B., 2003. *Empowerment for Sustainable Tourism Development.* London: Pergamon.
63. Službene novine Istarske županije, 2016. Pročišćeni tekst odluke o donošenju prostornog plana Istarske županije. Dostupno na: http://www.zpuiz.hr/fileadmin/dokumenti/prostorni_plan/Ostali/PPIZ_2016/broj14-od-29-07-2016.pdf [pristupljeno: 11.06.2018.]

64. Službeni glasnik Dubrovačko-neretvanske županije, 2016. Prostorni plan Dubrovačko-neretvanske županije. Odredbe za provođenje. Dostupno na: http://www.edubrovnik.org/wp-content/uploads/2016/10/02_Odredbe_za_provodjenje_prociscene_18_7_16.pdf [pristupljeno: 15.06.2018.]
65. Službeni glasnik Splitsko-dalmatinske županije, 2006. Ispravak usklađenja Prostornog plana Splitsko-dalmatinske županije. Dostupno na: http://zzpu-sdz.hr/images/PDF/PPSDZ/TEKST/5_06.pdf [pristupljeno 12.06.2018.]
66. Službeni glasnik Grada Biograda na Moru, 2011. Izmjene i dopune prostornog plana uređenja Grada Biograda na Moru. Dostupno na: http://www.biogradnamoru.hr/prostorni-planovi/ppug-biograd-na-moru [pristupljeno 05.05.2018.]
67. Službeni glasnik Grada Biograda na Moru, 2014. Odluka o izradi Detaljnog urbanističkog plana uređenja, br. 10/14. Dostupno na: http://www.biogradnamoru.hr/prostorni-planovi/detaljni-planovi-uredenja-dpu [pristupljeno: 15.05.2018.]
68. Službeni glasnik grada Biograda na Moru, 2016. Odluka o prostornom planu uređenja Grada Biograda na Moru (pročišćeni tekst). Dostupno na: http://www.biogradnamoru.hr/prostorni-planovi/ppug-biograd-na-moru [pristupljeno 05.05.2018.]
69. Službeni glasnik grada Biograda na Moru, 2009. Prostorni plan uređenja Grada Biograda na Moru. II Odredbe za provođenje. Dostupno na: http://www.biogradnamoru.hr/prostorni-planovi/ppug-biograd-na-moru [pristupljeno 05.05.2018.]
70. Solaris. Nova karta resorta. Dostupno na: http://www.solaris.hr/nova-karta-resorta/ [pristupljeno 23.04.2018.]
71. Solaris. O nama. Dostupno na: http://www.solaris.hr/ [pristupljeno 23.04.2018.]
72. Staničić, F. 2017. *Sudjelovanje javnosti i pristup pravosuđu u procesima prostornog planiranja*. Izd. 11 (2107.), Veleučilište u Šibeniku: Zbornik radova.
73. Stead, D., 2012. Best Practices and Policy Transfer in Spatial Planning. *Planning Practice and Research*, Vol. 27 (2012), pp.103-116.
74. Stipanović, B., 2015. Mjesto i uloga prostora u turizmu – primjer manifestacije Srednjovjekovni festival. Međugorje: Sveučilište Hercegovina. *Ekonomska misao i praksa*, Izd. 2, str. 651.-670.

75. Stišćek, S., 2015. *Turistički resursi Dubrovnika*. Karlovac: Veleučilište u Karlovcu.
76. Sunara, Ž., Jeličić, S. i Petrović, M., 2013. Održivi turizam kao konkurentska prednost Republike Hrvatske. *Zbornik radova Međimurskog Veleučilišta u Čakovcu*, Izd. 4 (1), str. 83.-88.č
77. Šimunović, I., 2004. PLANIRANJE ili PRAVO NA BUDUĆNOST. Split: Marjan tisak, d.o.o.
78. Šugar, V., 2004. *Upravljanje kvalitetom Pule kao turističke destinacije.* Sveučilište u Rijeci: Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu u Opatiji.
79. Turner, P. and Davenport, E., 2005. *Spaces, Spatiality and Technologies.* Dordrecht: Springer.
80. TZ Zadarske županije, 2018. *Statistička analiza turističkog prometa u 2017*. Dostupno na: http://www.zadar.hr/wp-content/uploads/2015/03/analiza-statistike-2017.pdf [pristupljeno: 27.06.2018.]
81. Uchytil, A., 2010. Deset odrednica arhitekture Nevena Šegvića. *Prostor: znanstveni časopis za arhitekturu i urbanizam*, Izd. 18 [2010], str. 26-41.
82. UNEP, 2003. *Good practice in tourism carrying capacity assessment*. Split: PAP/RAC.
83. UNEP, 2008. *Pilot projekt Baška voda*. *Održivi razvoj turizma na hrvatskom priobalju*. Split: PAP/RAC.
84. UNEP, 2009. *Sustainable Coastal Tourism. An integrated planning and management approach.* Paris: Sustainable consuption and production branch.
85. UNEP & UNWTO, 2005. Making Tourism More Sustainable - A Guide for Policy Makers. Dostupno na: http://www.unep.fr/shared/publications/pdf/dtix0592xpa-tourismpolicyen.pdf [pristupljeno: 04.01.2018.]
86. UNWTO, 2007. A Practical Guide to Tourism Destination Management. Dostupno na: https://www.thesisscientist.com/docs/Prof.WilliamsHibbs/1f64a7ec-9898-454b-93f1-6fbdf5a46d16.pdf [pristupljeno: 04.03.2018.]
87. UNWTO, 2016. Tourism Highlights. Dostupno na: http://www.e-unwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284418145 [pristupljeno 16.06.2017.].
88. UNWTO, 2011. Tourism Satellite Account – Why do we have it and what does it do?. Capacity Building programme, Asia Workshop II. Dostupno na: http://statistics.unwto.org/sites/all/files/pdf/unwto_tsa_1.pdf [pristupljeno 02.01.2018.].

89. UNWTO, 2017. World Tourism Barometer, Vol.15. Dostupno na: http://cf.cdn.unwto.org/sites/all/files/pdf/unwto_barom17_03_june_excerpt_1.pdf [pristupljeno: 04.01.2018.].
90. Uskoković, S., 2015. Ljetovanja u socijalizmu pa u tranziciji. *Pogledaj to*. Dostupno na: http://pogledaj.to/arhitektura/ljetovanja-u-socijalizmu-pa-u-tranziciji/ [pristupljeno 23.04.2018.]
91. Vrdoljak, I. 2015. *Strategija razvoja turizma grada Biograda na Moru za razdoblje od 2015. do 2020. godine.* Zagreb: Alcina d.o.o.
92. WTTC, 2016. Travel & Tourism ECONOMIC IMPACT 2016 WORLD. Dostupno na: https://www.wttc.org/-/media/files/reports/economic%20impact%20research/regions%202016/world2016.pdf [pristupljeno 16.06.2017.].
93. Zavod za prostorno planiranje, 1999. *Program prostornog uređenja Republike Hrvatske.* Zagreb: Ministarstvo prostornog uređenja, graditeljstva i stanovanja RH.
94. Zavod za prostorno uređenje Primorsko-goranske županije, 2013. Prostorni plan Primorsko-goranske županije. Odredbe za provođenje. Dostupno na: https://zavod.pgz.hr/docs/zzpuHR/docsplanovizupanija/5/pp-pgz.pdf [pristupljeno: 11.06.2018.]
95. Zavod za prostorno uređenje Splitsko-dalmatinske županije, 2012. Izmjene i dopune prostornog plana Splitsko-dalmatinske županije. Dostupno na: https://www.dalmacija.hr/Portals/0/docs/JUProstornoUredenje/Sa%C5%BEetak%20za%20javnost.pdf [pristupljeno 12.06.2018.]
96. Zavod za prostorno uređenje Šibensko-kninske županije, 2012. Prostorni plan Šibensko-kninske županije. Izmjene i dopune III. Dostupno na: http://sibensko-kninska-zupanija.hr/upload/skupstina/2009/18/02%20PP%C5%BD_PRO%C4%8CI%C5%A0%C4%86ENI_%20KP%20-%20bez%20zelenog.pdf [pristupljeno: 12.06.2018.]
97. Zavod za prostorno uređenje Zadarske županije, 2014. Prostorni plan Zadarske županije. Izmjene i dopune. Dostupno na: https://www.zpu-zadzup.hr/download/2014_V_IiD_PPZ%C5%BD.pdf [pristupljeno: 12.06.2018.]
98. Zelenika, R., 2000. *Metodologija i tehnologija izrade znanstvenog i stručnog djela*. 4. izd. Rijeka: Ekonomski fakultet Sveučilišta u Rijeci.
99. Zelenika, R., 1998. prema Stančić, B., 2007. *Kartografija i kartografi Staroga Grada na Hvaru.* Zagreb: Geodetski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.

POPIS SLIKA

Slika 1. Primjer upotrebe GIS-a u turizmu preko interaktivnih mapi 31
Slika 2. Funkcije upravljanja turističkom destinacijom 32
Slika 3. Turistički nosivi kapaciteti kao dio procesa planiranja razvoja destinacije 38
Slika 4. Integriranje turističkih nosivih kapaciteta u planski proces 39
Slika 5. Prostorni razmještaj turističkih zona primorskih županija RH 2010. 61
Slika 6. Napuštena Tvornica Torpeda u Rijeci 65
Slika 7. Turistička mapa resorta Solaris 66
Slika 8. Novouređeni Narodni trg u Biogradu na Moru (Trg Brce) 75
Slika 9. Bivše odmaralište Fruška gora uz plažu i šetalište Dražice te hotele Ilirija i Adriatic 77
Slika 10. Bivše odmaralište Jesenice iznad park-šume Soline 78
Slika 11. Prostorni plan grada Biograda. Grafički prikaz. 80
Slika 12. Bivše odmaralište TPK uz šetnicu i plažu Bošana i marinu Kornati 82
Slika 13. Korištenje i namjena površina područja Crvene Luke 84
Slika 14. Korištenje i namjena površina zone Iznad Solina 86
Slika 15. Korištenje i namjena površina T3 zone - Kamp Soline 87
Slika 16. Obuhvat Zabavnog parka uz prometnice 89
Slika 17. Mapa zabavnog parka Biograd 91
Slika 18. Sustav za pribavljanje vode iz bušotine s dubine 30 m 92
Slika 19. Prostor za prikupljanje i razvrstavanje otpada 93
Slika 20. Uvjeti gradnje 94
Slika 21. Parkiralište zabavnog parka na javnoj površini 96

POPIS TABLICA

Tablica 1. Turističke zone primorskih županija RH prema prostornim planovima iz 2012.-2017. 62
Tablica 2. Turističke zone Splitsko-dalmatinske županije 63
Tablica 3. Smještajni kapaciteti grada po vrstama, noćenja i iskorištenost za 2016. godinu 72

POPIS GRAFIKONA

Grafikon 1. Smještajni kapaciteti grada Biograda na Moru 71
Grafikon 2. Turistički dolasci u Biograd od 2013. do 2017. 73

SAŽETAK

Turizam je rastuća industrija koja svojom pojavom zauzima određeni prostor te na takav način ostvaruje određeni međuodnos. Specifičnost tog međuodnosa jest činjenica da je prostor zapravo turistički resurs zbog čega se javlja pojačana potreba za njegovim održivim planiranjem. U cilju boljeg razumijevanja tog odnosa prostor je definiran kao razvojni resurs turizma, a prostorno planiranje kao metoda upravljanja tim odnosom. U radu je analizirana cjelokupna zakonodavna i institucionalna osnova u Republici Hrvatskoj i inozemstvu, prostorni planovi kao instrumenti prostornog planiranja te primjena suvremenih tehnologija prilikom njegovog planiranja. Nadalje, s obzirom da se radi o specifičnom odnosu, prezentirani su i dionici, a posebno lokalna zajednica, koji tim odnosom mogu biti dotaknuti te načini na koji oni mogu utjecati na donošenje prostornih dokumenata. Shodno tome, cilj ovog rada je bio istražiti kompleksan odnos turizma i prostora kao resursa na kojem se razvija. Stoga je u cjelokupnom istraživanju poseban naglasak dan na prostorno planiranje u turizmu te su istražene i pojedine turističke zone prostora Republike Hrvatske. Odnos prostora i turizma razmatran je i na primjeru prostornog planiranja grada Biograda na Moru s naglaskom na službeni prostorni plan i njegove izmjene u svrhu turizma. Na temelju cjelokupnog teorijskog i empirijskog istraživanja na primjeru grada Biograda doneseni su zaključci kako mjesta za poboljšanje i razumijevanje odnosa između prostora i turizma i dalje ima te kako je potrebno prilikom donošenja odluka u planiranju razvoja prostora i turizma uvažavati mišljenja, kako stručnjaka, tako i svih ostalih relevantnih dionika, a posebno lokalne zajednice.

Ključne riječi: turizam, prostor, međuodnos prostora i turizma, prostorno planiranje

SUMMARY

Tourism is a growing industry with a growing footprint. It occupies and modifies a space and, in doing so, it creates an intrinsic relationship with the aforementioned concept of space. The specificity of that correlation is in fact that a space is indeed a tourism exploitable resource, with a growing need for sustainable planning and development. In order to better understand that correlation, space is defined as growing resource of tourism while spatial planning is the method for managing the link between the two concepts. This paper has also analyzed the overall legislative and institutional grounds of the Republic of Croatia and abroad, as well as spatial planning instruments and the implementation of modern technologies during its planning. Moreover, given the aforementioned relationship, the stakeholders potentially affected by this relationship (especially the local community) were examined, and how they influence the land use of their city, particularly prior to and during any development proposal and planning approval in municipal land use. Therefore, the purpose of this paper was to explore the interconnection between tourism and space since space is a resource which calls for sustainable tourism development. Accordingly, in the overall research, the concept of spatial planning in tourism was emphasized, and some tourist areas in the Republic of Croatia were explored. To exemplify the relationship between space and tourism, the town of Biograd na Moru was explored, in particular, its official spatial plan. Moreover, the spatial plans amendments that were put forward in light of upheaval were also carefully considered. Drawing upon the theoretical and empirical research of the town of Biograd na Moru, it was concluded that there is a significant need for improvement, specifically when understanding the interconnectedness between space and tourism. Lastly, it is necessary to respect and uphold the opinions of experts, other stakeholders, and especially the local community, when defining new development plans and projecting new locations for tourism.

Key words: tourism, space, interrelation between space and tourism, spatial planning

.